

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: filosofie
Studijní program: Učitelství pro II. stupeň ZŠ
Studijní obor: Občanská výchova a Anglický jazyk

Náboženství a filosofie Aztéků
Religion and Philosophy of the Aztecs

Diplomová práce: 2011-FP-KFL-214

Autor:

Eliška Součková-Vrzalová

Podpis:

.....

Adresa:

Lesní 532/35

460 01, Liberec 14

Vedoucí práce: PhDr. Lud'ka Hrabáková, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
87	0	19	1	33	20

V Liberci dne: 26. 4. 2011

Čestné prohlášení

Název práce: Náboženství a filosofie Aztéků
Autor: Eliška Součková-Vrzalová
Osobní číslo: P06100040

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má diplomová práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložila elektronickou verzi mé diplomové práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedla jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 26. 4. 2011

Eliška Součková-Vrzalová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala zejména své vedoucí diplomové práce PhDr. Lud'ce Hrabákové, Ph.D. za její vstřícnost, obětavost a rady při vedení mé diplomové práce. Také jí děkuji za doporučení užitečné literatury, kterou bych bez její pomoci jen obtížně hledala.

Dále bych chtěla poděkovat mým rodičům i prarodičům, sestře a manželovi za morální a finanční podporu při studiu.

Anotace

Diplomová práce popisuje a kriticky analyzuje, na základě dostupných pramenů, aztécké náboženství, kosmovize a filosofii. Práce se nejprve věnuje konkrétním kulturním projevům každodenního života, hospodářství a zemědělství aztéckého národa. Po objasnění kulturních jednotlivostí se zabývá duchovnem. Komparací poznatků moderních publikací a vybraných spisů prvních španělských conquistadorů objasňuje, proč aztécké náboženství a filosofie představovalo neuchopitelný komplex z hlediska poznání tehdejších Evropanů.

Klíčová slova: aztécké náboženství, kosmovize, conquista, Mexiko, dobyvatelé

Annotation

The thesis describes and critically analyzes, on the basis of the available sources, the Aztec religion, cosmovisions and philosophy. First it discusses the particular cultural expressions of everyday life, economy and agriculture of the Aztec nation. After the clarification of the cultural details, the thesis deals with the spirituality. By comparison of the findings of modern publications and selected writings of the earliest Spanish conquerors, it explains why the Aztec religion and philosophy represented a vague complex in terms of cognition of the contemporary Europeans.

Key words: Aztec religion, cosmovisions, conquest, Mexico, conquerors

L'Annotacion

Le présent mémoire de diplôme décrit et soumet, sur la base des sources accessibles, à une analyse critique la religion, la cosmogonie ainsi que la philosophie des Aztèques. Le mémoire se consacre, dans un premier temps, à des manifestations culturelles concrètes de la vie quotidienne, de l'économie et de l'agriculture de la nation aztèque. L'éclaircissement des particularités culturelles est suivi d'une considération de la spiritualité. À travers la comparaison des connaissances présentées dans les publications récentes et d'une sélection d'écrits des premiers conquistadores espagnols, ce travail explique pourquoi la religion et la philosophie aztèques présentaient un complexe inabordable pour des Européens avec la formation de l'époque.

Les mots-clés: la religion des Aztèques, la cosmogonie, la conquête, le Mexique, les conquistadores

Obsah

Úvod.....	7
1. Kořeny aztécké civilizace	10
1.1 Aztécká civilizace a kultura	13
2. Každodenní život a náboženství	16
2.1 Hospodářství	16
2.2 Literatura a umění	18
2.2.1 Básně a písně s náboženskou tematikou.....	20
3. Teorie vesmíru, koncepce času a náboženské rituály	24
3.1 Život Quetzalcóatla, Velkého Boha	26
3.2 Původ teorie vesmíru.....	29
3.3 Dvaapadesátiletý cyklus času a rituál Nového ohně	33
3.4 Náboženské rituály.....	35
3.4.1 Rituál Toxcatl	36
3.4.2 Ostatní rituály a slavnosti	38
4. Tažení do Mexika	41
4.1 Historická reflexe dobytí Mexika.....	44
4.2 Vnímání Aztéků dobyvateli	52
5. Aztékové po conquistě.....	63
5.1 Duchovní conquista a christianizace	68
Závěr	78
Slovníček často používaných výrazů a jmen	81
Výslovnost náhuatlu	86
Seznam literatury a použitých zdrojů	87
Obrazový materiál.....	
Přílohy.....	

Úvod

Tématem mé práce je náboženství a filosofie Aztéků. Historie a kultura tohoto národa, který do Mexického údolí přišel až v poslední vlně severních plemen Naha,¹ tedy ve 13. století, je zajímavá z mnoha pohledů. Komplexnost a obsáhlost tohoto tématu byla důvodem, proč jsem se mu začala podrobněji věnovat. O historii tohoto etnika bylo napsáno mnohé. Mne ale zajímala především stránka duchovní. Proto jsem mou diplomovou práci zaměřila právě na filosofii a náboženství, které v minulosti utrpěly mnoho ran.

Cílem mé práce je objasnit fakt, proč aztécké náboženství, filosofie a kosmovize představovaly neuchopitelný komplex z hlediska poznání pro tehdejší Evropany, kteří na počátku 16. století přijížděli do Mezoameriky. Tohoto cíle se budu snažit dosáhnout pomocí kritické analýzy a komparace moderních publikací, ale i dochovaných kodexů a spisů prvních conquistadorů. Do značné míry se věnuji i christianizaci v době conquisty a po ní. Mým osobním cílem také je, aby tato práce byla co nejvíce objektivní. Jsem si vědoma, že tento úkol nebude lehce splnitelný vzhledem k tomu, že řada knih byla napsána s jistou dávkou subjektivity. V první řadě se to týká pramenů z období dobytí. Mnohdy je velice obtížné rozpoznat, co byla realita a co pouhý subjektivní pocit autorů.

O tom, že se o toto i další témata spojená s etnikem Aztéků zajímají nejen vědci, ale i širší veřejnost, svědčí velké množství nejrozumnějších publikací. Důvěryhodné zdroje jsou ale psány hlavně ve španělském jazyce a posléze některé z nich překládány do anglického jazyka. Pro českého čtenáře neznalého cizích jazyků, tak může nastat problém s výběrem kvalitních knih.

Studium náboženství a filosofie Aztéků je spjato s četnými vědeckými obory, jako je například kulturní antropologie, archeologie, literatura, historie a další. Fenomén aztéckého náboženství je zkoumán ze všech pohledů těchto vědeckých disciplín. Pro důkladné prozkoumání je ale nutné s těmito vědeckými obory spolupracovat. Ač bylo knih o historii a kultuře napsáno nepřehledné množství, má diplomová práce se zaměřuje jen na úzký záběr tohoto širokého tématu. Náboženství a filosofie neexistují samostatně, nýbrž koexistují s dalšími projevy kultury, tudíž je nezbytné tento fakt respektovat.

¹ KAŠPAR, Oldřich; MÁNKOVÁ, Eva. Dějiny Mexika. Praha: Lidové noviny, 1999. s. 371. ISBN 80-7106-269-3.

Aztécká filosofie a náboženství jsou mimořádné svou komplexností a propojeností s přírodou, uměním a běžným životem tamějších obyvatel.

Další vědecká disciplína, jako je například demografie, se zabývá počtem Mexičanů majících aztécký původ. Zajímavou skutečností také je, že ač byla většina historických kodexů a jiných dokumentů zničena, tak i nadále probíhají nové výzkumy v oblasti literatury, se kterými čtenáře i já částečně seznámím ve své diplomové práci.

Člověk, který není do hloubky obeznámen s historickými i hospodářskými okolnostmi života aztéckého národa, si snadno situaci zjednoduší na pouhý fakt, že Aztékové byli barbarským, krvežíznivým etnikem bez morálních a humánních hodnot. Je pochopitelné, že nejvíce viditelným důkazem jejich barbarství byly právě ony všeobecně známé krvavé rituály. Abychom však pochopili okolnosti jejich počínání, je nutné zaměřit se nejprve na aztéckou historii a kulturu. Tu se pokusím stručně shrnout ve vstupních kapitolách, které budou jakýmsi základem pro hlubší pochopení souvislostí a pro následný výklad filosofie a náboženství.

Jak jsem již zmínila, nejprve uceleně popíši okolnosti, za jakých Aztékové do Mexického údolí přišli. Kořeny jejich civilizace jsou totiž úzce spjaty s dalšími národy, jako byli například Toltékové, od kterých Aztékové čerpali mnohé z mytologie.

V další části diplomové práce se soustředím na každodenní život Aztéků, který byl provázán s přírodou, náboženstvím a vojenstvím. Pozornost koncentruji na dochované literární prameny, zejména básně a písně s náboženskou tematikou, které byly jako jedny z mála dochovaných děl přeloženy také do českého jazyka.

Třetí kapitola se věnuje ryze náboženské tematice. Proto tuto kapitolu uvedu Tolpiltzinem Quetzalcóatlem, který hraje v mytologii a náboženství velevýznamnou roli a jehož příchod byl Aztéky horlivě očekáván. Dále plynule přejdu k vyličení kosmovizí a pojetí času, jež byly nedílnou součástí životů mezoamerických obyvatel. S časem a koncem světa byly spjaty nejrůznější rituály. Aby bylo možné pochopit aztécké obřady, při kterých bylo obětováno množství lidí, je nutné zabývat se jejich mytologií, která popisuje jak vznik, tak zánik světa i lidí. Neméně důležité je zkoumat filosofii a to zejména ve vztahu k náboženským představám. Proto se také zaměřím na sebeobětování a síly mysli, ve které Aztékové věřili.

Následuje kapitola, věnující se převážně okolnostem španělské kolonizace a prvním dobyvatelům, obzvláště pak Hernánu Cortésovi. Éru kolonizace se snažím

vyložit jak z pohledu Indiánů, tak Španělů a také historiků. Považuji za nutné na tento problém nahlížet z více úhlů, aby byl co možná nejobjektivněji posouzen. V závěru této kapitoly se zabývám vnímáním Aztéků dobyvateli.

V páté, poslední kapitole, líčím období postkolonizace. Zaměřuji se obzvlášť na christianizaci a transformaci myšlení Indiánů, ze kterých se postupem času stali pravověrní křesťané.

Pro svoji diplomovou práci jsem zvolila postup od konkrétního k obecnému. Domnívám se, že je nutné, aby byl čtenář nejprve seznámen s hospodářstvím, zemědělstvím a s běžným životem. Teprve pak je možné posunout se a soustředit se na duchovno.

Tato práce usiluje o to, přinést nový pohled na fenomén aztéckého náboženství a filosofie. Nejde totiž jen o výčet dobře známých faktů o obřadech a uctívání bohů, ale také o úvahy týkající se kulturní identity a multikulturalismu. To jsou v dnešní době bezpochyby diskutovaná témata.

1. Kořeny aztécké civilizace

Americký kontinent, který byl objeven až v 15. století, byl osidlován pozvolna kmeny přicházejícími z Asie přes ledovce. Jednotlivé oblasti nebyly osídleny rovnoměrně a nedá se hovořit o trvalém obyvatelstvu. První obyvatelé byli zejména lovci a sběrači, kteří disponovali jen velice primitivními nástroji. Zhruba před 6000 lety začali obyvatelé pěstovat užitkové plodiny. Již v této dávné době byla hlavním příjmem potravy kukuřice, která je pro americký kontinent nesporným symbolem.²

Než Indiáni začali přicházet i do Nového Mexika, trvalo poměrně dlouhou dobu. Domorodí obyvatelé tohoto kontinentu zprvu osidlovali jen severní část, kde žili asi 15 000 let. První mezoamerický člověk se datuje na zhruba 25 000 let před Kristem.

V období staršího neolitu se Indiáni postupně zaměřovali a zdokonalovali v zemědělství. Do této doby se také datuje počátek éry využívání *divoké kukuřice* zvané *teosintle**. Kukuřice je plodinou, která byla pro Indiány velice důležitou součástí jídelníčku. Postupem doby se šlechtila, tak aby měla co největší zrna. Podle jednoho z toltéckých mýtů o *Opeřeném hadovi* neboli *Quetzalcóatlovi*, tuto plodinu seslal lidem sám Bůh, tedy *Quetzalcóatl*.

Mezi lety 1500-900 př. n. l. se v Mexickém údolí naplno rozvinulo zemědělství a tím se stabilizoval usedlý způsob života. Tento fakt je důležité neopomenout, jelikož bez takového způsobu života by se nemohla rozvíjet ani kultura.

Prvním výraznějším národem, který v oblasti Mexického zálivu zanechal pozůstatky, byli Olmékové. Olmékové byli národem, který se jako první dokázal vymanit ze stádia zemědělské kultury a započal kulturu městskou.

Olmékové vynikali obzvláště v sochařství a to i přes to, že kámen museli shánět daleko, jelikož na pobřeží žádný nebyl. Sochaři tesali především obrovské hlavy, které měří až tři metry na výšku, dále například oltáře, které se dodnes dochovaly a jsou důkazem značné vyspělosti. Častým výkladem je, že to jsou podobizny božstev, válečníků a jiných vlivných lidí.

² KAŠPAR, Oldřich; MÁNKOVÁ, Eva. Dějiny Mexika. Praha: Lidové noviny, 1999. s. 13. ISBN 80-7106-269-3.

*Kurzívou jsou uvedena jména a názvy míst, lidí, věcí, bohů, kodexů a legend v nahujštině a jejich české ekvivalenty anebo také přeložené básně z nahujštiny.

Symbolem Olméků, kterého užívali hojně, byl jaguár. Spíše je to kombinace člověka a jaguára. Symbol spojení zvířete a člověka se objevuje ve více variantách mezoamerických kultur. *Magická víra* neboli *nahual* spojuje osud zvířete s životem člověka. Toto zvíře je pak *nahualem* jedince. U Olméků se objevuje *člověk-jaguár* nebo také *bůh-jaguár*, kdežto u Tolteků a později Aztéků je to *Quetzalcóatl* tedy *Opeřený had* nebo také *bůh-pták-had* a později *bůh-orel*, který představuje Slunce.

Dalším důkazem toho, že Olmékové byli vyspělí je znalost nuly, kterou mimochodem neznali ani Římané. Nejvýznamnějším vynálezem této civilizace je bezesporu kalendář. O to je těžší uvěřit, že zanedlouho po tom, co byl kalendář vynalezen, začala olmécká kultura upadat. Postupně na místech olmécké civilizace začali vznikat další kultury.³

Důležitým mezníkem v historii mezoamerických kultur je výstavba Teotihuacánu, významného hospodářského i politicko-náboženského střediska. Národy, které přicházely do této oblasti, byly přilákány v první řadě nerostnými surovinami a vhodným prostředím pro efektivnější zemědělství. Zhruba 200 let př. n. l. v tomto městě žilo již na 50 000 lidí a byly vybudovány dvě významné pyramidy. Jako první byla postavena pyramida Slunce a poté se začala budovat i pyramida Měsíce. Obyvatelé Teotihuacánu také započali stavbu „Cesty mrtvých“, jak ji později Aztékové nazývali.

Teotihuacán se postupně stával nábožensky i obchodně významným místem, do kterého se začalo stěhovat stále více lidí, a tak se město pozvolna rozšiřovalo. Vliv města je patrný i z vojenských výpadů do okolních oblastí. Tyto vojenské a obchodní aktivity svědčí o politicky vyspělé společnosti, která byla schopna podmanit si nejrozumnější etnika v okolí. Z Teotihuacánu se tedy stalo mocné impérium, kterému nebylo lehké vzdorovat.

Nejprve se město rozšiřovalo ze severu k jihu podél Cesty mrtvých. Až později se rozrůstalo i na východ a západ, až vytvořilo kříž. Ve středu tohoto křížového půdorysu města se nacházel rozlehlý palácový komplex, kterému dominoval Quetzalcóatlův chrám. V tomto období již byla dokončena také monumentální pyramida Měsíce.

Architektura v tomto období se vyznačovala nástěnnými malbami, freskami a sochami, které zdobily paláce a chrámy. Často se na nich objevovaly výjevy mytologických zvířat, jako byl právě *Quetzalcóatl*. Již jsem zmínila, že se dochovalo

³ KAŠPAR, Oldřich; MÁNKOVÁ, Eva. Dějiny Mexika. Praha: Lidové noviny, 1999. s. 13-26. ISBN 80-7106-269-3.

nemalé množství obrovských soch, tyto sochy byly velké, monolitické. Dnes je můžeme vidět v antropologickém muzeu v Mexico City.

Město i nadále vzkvétalo a ve 4.-6. století n. l. zde žilo přes 200 000 obyvatel. Městská společnost byla hierarchicky uspořádána. Na vrcholu společenského žebříčku se nacházeli mocní lidé s náboženskou prestiží. Vládnoucí třída byla celkem početná a tak i v ní byly tři sociální skupiny. Patřili mezi ně vlivní obchodníci, kteří například plánovali daleké cesty. Šlo především o transport kakaa, bavlny a peří z quetzala. Další sociální skupinou byli vojáci. V této době ale nelze hovořit o nijak velké prestiži tohoto povolání, jelikož Teotihuacánci neválčili. Naopak tomu bylo později za dob Aztéků. Poslední a nejdůležitější skupinou ze všech byli kněží. Byli to vzdělaní lidé, kteří vynikali v matematice a astronomii a pravděpodobně jako jediní uměli psát.

V první polovině 7. stol. n. l. byl Teotihuacán dobyt. Kdo byl oním agresorem, který napadl tuto velkolepou městskou civilizaci, se vědcům dodnes nepodařilo zjistit. Spekuluje se však o možnosti, že město napadli Otomínové.

Do vydrancovaného města postupně přicházely další kmeny a mísily se s původním obyvatelstvem Teotihuacánu. Tímto mísením se zrodilo nové období dějin Mexika, toltécké.

Toltékové převzali velkou část kulturního dědictví od Teotihuacánců a následně ji Aztékové převzali od Toltéků. Během akulturace si Toltékové přivlastnili mnohé z předešlé civilizace a pokládali ji za vlastní výtvor. Tím vlastně Toltékové pozvolna měnili vnímání historie. Z ní se pak stával mýtus. V Aztéckém jazyce *náhuatl* *Teotihuacán* totiž znamená *místo bohů*.

Vznik města zčásti popisuje slavná legenda *O pátem slunci*. Ta praví, že čtyři předchozí slunce zemřela a tím zanikl i svět. Bohové byli rozladěni z faktu, že je nikdo neuctívá, když celé lidstvo vymřelo. A tak se jeden z bohů proměnil ve Slunce a druhý v Měsíc a svět opět začal fungovat. Těmito a i jinými mýty se budu zabývat v dalších kapitolách podrobněji.

Toltékové se tedy usídlili na mexické náhorní plošině. Byli dobrými pěstiteli kukuřice, bavlny, kakaa a pepře. Stejně jako jejich předchůdci z Teotihuacánu se i oni zabývali astrologií a kosmologií. Užívali, stejně jako i další národy této oblasti 52letý kalendář o třinácti měsících, který po nich Aztékové převzali.

Tento národ vybudoval i další důležitá města, mezi nimiž zřejmě nejvíce vyniká Tula, která se stala náboženským a politickým střediskem.

Ovšem ve 12. stol. n. l. toltécká civilizace začala upadat a v této době se do mexického údolí přistěhoval malý severský národ, Aztékové.⁴

1.1 Aztécká civilizace a kultura

V roce 1325, když Aztékové putovali ze severu na jih, tak u největšího jezera Texcoco spatřili orla s hadem ve spárech, který seděl na nopálu (Nopál je kaktus, podobný opuncii.), jak praví legenda. Pro Aztéky to bylo jasné znamení, že se na tomto místě usídlí.

Aztékové vybudovali lehká stavení z rákosy, která byla postavena na kůlech, neboť se v těchto místech rozkládaly bažiny. Zprvu se živili lovem, rybolovem a pěstováním zeleniny na plovoucích políčkách. Toto území bylo ale nehostinné. V prvních desetiletích se Aztékové stali vazaly sousedního království.

Své sídliště nazvali Tenochtitlán, Evropanům známé pod jménem Mexiko. Toto jméno bylo odvozeno od boha války *Mešitliho*. Postupem času se sídliště zvětšovalo a Aztéků bylo čím dál tím více. Přispěl k tomu usedlý způsob života.

Aztékové byli známi svou odvahou a vojenskými schopnostmi, a tak si postupně začali podmaňovat ostatní kmeny i na souši, a získávali tak stále větší území. Po čase se spojili s dalšími dvěma malými státy, Tezcukem a Tlacopanem, aby se stali silnějšími a mohli tak snáze vzdorovat nepřítelům. Tato trojaliance, jak píše Kašpar: „...byla po devadesát let základem politického dění v Mexickém údolí.“⁵

Tenochtitlán, aztécké hlavní město i nadále prosperovalo. Jeho úspěchy byly do jisté míry založeny na kořistnických výpravách, ze kterých si přiváželi hlavně zajatce.⁶ Zanedlouho se stali nejsilnějšími z trojaliance, podmanili si i ostatní dva národy.

Zajímavé je, jak v poměrně krátkém časovém období byli Aztékové schopni podmanit si tak obrovské území, oblast skoro celé střední Ameriky, plochu, na které žilo mnoho různých národů.

V aztéckém státě byla téměř absolutní monarchie. Je pravdou, že vládla jakási volená monarchie, která ale byla omezena na jednu rodinu. Kandidát musel prokazovat

⁴ KAŠPAR, Oldřich; MÁNKOVÁ, Eva. Dějiny Mexika. Praha: Lidové noviny, 1999. s. 27-41. ISBN 80-7106-269-3.

⁵ KAŠPAR, Oldřich; MÁNKOVÁ, Eva. Dějiny Mexika. Praha: Lidové noviny, 1999. s. 43. ISBN 80-7106-269-3.

⁶ PRESCOTT, William H. Dějiny dobytí Mexika. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 12-14. ISBN 80-7309-212-3.

válečné úspěchy, aby byl vůbec navrhnut na monarchu. To zaručovalo, že se na trůn prakticky nemohl dostat nedospělý jedinec. Tento fakt sehrál důležitou roli, neboť se na trůnu vystřídal hned několik schopných a úspěšných válečníků. Hlavním faktorem panovníkova úspěchu byl zejména počet zajatců, kteří se následovně obětovali bohům při nejrůznějších rituálech.⁷

Za zmínku stojí i propracovanost právního systému a neobyčejně tvrdé tresty. Zákony byly psány hieroglyfy, většina z nich se týkala osobního bezpečí. Zločiny proti společnosti se trestaly smrtí. Ukamenováním se trestalo cizoložství. Například zavraždění vlastního otroka bylo potrestáno smrtí jeho pána. Dokonce i krádeže a opilství mladistvých se trestalo smrtí. Je patrné, že Aztékové měli vyvinutý cit pro soukromá práva, což značí pokročilou civilizovanost.

Je tedy jasné, že zákony Aztéků se spíše než na mravní tresty soustředili na fyzické. I přes tento fakt není pochyb, že Aztékové měli dopodrobna vypracovaný právní systém, který svědčí o jistých mravních zásadách.

Zastavila bych se u otroctví, jelikož Aztékové měli hned několik druhů otroků. V první řadě do otroctví spadali zajatci, kteří byli násilně odvedeni při válečných výpravách a následně obětováni. Další skupinou byli zloději, dlužníci a navíc i děti, které prodali do otroctví vlastní rodiče. Poslední skupinou otroků byli chudí lidé, kteří se dobrovolně upsali do otroctví. Děti otroka byly vždy svobodné a otrokem se tedy nikdo nerodil. Otroci mohli mít dokonce vlastní majetek i rodinu.

Protože byla říše Aztéků rozlehlá, bylo potřeba zajistit komunikaci mezi většími městy. Zhruba po dvou mílech byly zřízeny stanice, ve kterých čekali poslové. Pokud přišla nějaká zpráva, poslové doběhli do další stanice a takto se informace předávala dál až do hlavního města, kde sídlil panovník.

Aztékové byli nebyvale úspěšní ve svých vojenských výpravách, a tak je celkem samozřejmé, že i vojenské povolání bylo ctěno. O tom, že být válečníkem bylo pro samotného jedince, ale i jeho rodinu prestižní povolání svědčí i oděvy, které vojáci měli. Ty byly posázeny zlatem, stříbrem a drahými kameny.⁸ Vždyť i sám panovník musel být zkušeným bojovníkem. Jak už jsem zmínila, hlavním cílem válečných výprav bylo hromadění zajatců a podmaňování si nových míst. Aztékové věřili, že padnout v boji je nejhezčí smrt, a proto byli jejich válečníci proslulí svou odvahou zemřít.

⁷ PRESCOTT, William H. Dějiny dobytí Mexika. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 15. ISBN 80-7309-212-3.

⁸ PRESCOTT, William H. Dějiny dobytí Mexika. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 20-21. ISBN 80-7309-212-3.

Z vojenských výprav se stávala náboženská tažení. Hodnota vojáka se posuzovala podle toho, kolik dokázal přivést zajatců.

Dalším důvodem, kromě zajatců, byl také fakt, že Aztékové dychtili po přístupu k moři, což se jim nakonec podařilo. Aztécká říše se rozléhala mezi Tichým oceánem a Mexickým zálivem až na jih, po dnešní Guatemalu.

Aztékové byli ctižádostivým a nebojácným národem, který dokázal čerpat a zdokonalovat převzatou kulturu svých předchůdců v mexickém údolí. Byl to národ, který vyzdvihl vojenství na úroveň náboženskou.

2. Každodenní život a náboženství

2.1 Hospodářství

Většina dochovaných informací o Aztécích pochází z doby před španělskou conquistou, a proto je obtížné představit si rozvoj Aztéckého hospodářství v celé dynamice. Důležitý a jasně patrný z nejrůznějších pramenů je ale fakt, že aztécký život byl úzce spjat s náboženstvím.

Pokud budeme hovořit o hospodářství, musíme si uvědomit, že každá činnost, plodina, výrobek byl propojen s nadpřirozeným světem. Tato propojenost tkvěla v tom, že ony činnosti i výrobky atp., odkazovaly k určitému bohu nebo božstvu, které s nimi zacházelo a chránilo. Aztékové měli tedy potřebu tato božstva neustále odměňovat a usmiřovat si je.

Z tradičních lovců a sběračů se po vstupu do centrálního Mexika stali zdatní zemědělci. „*Zemědělství mělo svá ochranná božstva a jména měsíců a náboženských slavností byla většinou odvozena ze zemědělství.*“⁹ Na polích pracovali převážně muži, ženy pomáhaly jen zřídka a s nenáročnou prací, jako bylo rozhazování zrn či vylupování kukuřice. Tím se Aztékové značně odlišovali od ostatních národů, ve kterých to byly právě ženy, které zastávaly těžkou práci na polích. Hlavní plodinou, která se objevovala každý den na stole, byla kukuřice. *Tortillas* neboli *nekvašené kukuřičné placky* Aztékové jedli každý den. Z nasládlých kukuřičných zrn se dokonce vyráběl cukr.

Podle mýtu o nalezení obilí byl *Quetzalcóatl* - *Opeřený had* pověřen nelehkým úkolem – najít kukuřici. *Quetzalcóatl* hledal kukuřici podle níže zmíněného červce nopálového, který pobýval vedle „Hory našeho živobytí“. *Quetzalcóatl* se změnil v „červeného mravence“ a promlouval s dalším „červeným mravencem“, od kterého dostal svolení, aby si jedno zrno kukuřice odnesl. V mýtu se objeví *bohové deště* neboli *Tlalokové*. Ti přišli každý z jedné světové strany a dovršili krádež obilí tím, že ho pomohli vzklíčit. *Quetzalcóatl* poté předal semena bohům. Bohové je nejprve požvýkali

⁹ PRESCOTT, William H. Dějiny dobytí Mexika. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 55. ISBN 80-7309-212-3.

a potom je vložili do úst prvních lidí jménem *Cipactónal* a *Oxomco*, aby byli silní a dlouho žili.¹⁰

Proto je pro Aztéky kukuřice tak důležitá. Nejen že byla jejich základní potravinou, ale jak mýtus praví, je to dar Bohů, který museli ctít a chránit.

Mezi další významné plodiny patřily fazole, rajčata, chili papričky, tabák, banány a kakao. Z drcených kakaových bobů smíchaných s kukuřičnou moukou se připravoval nápoj, který se doslazoval a dochucoval různými přísadami, jako je například vanilka, chili, med atp. Tento nápoj patřil také mezi ty, které se podávaly při obřadech. Do obřadního nápoje se přidala krev z obětních nožů a nápoj pili zajatci, kteří byli poté obětováni.

Dalším oblíbeným nápojem bylo *pulque*, což byla *kvašená šťáva z Agáve*. Tento nápoj pro své opojné účinky mohli pít jen staří. Mladí byli za opilství trestáni neobvykle tvrdě. Agáve patřila mezi rostliny, které byly pro Aztéky velice důležité. Rostlina byla spotřebována beze zbytku. Pletly se z ní provazy, vyráběl papír a rohože. Trny sloužily jako jehly a špendlíky a kořen byl výživnou potravinou.

Aztékové byli také pěstiteli bavlny, z níž se vyráběla látka, která se později barvila na červeno. Tuto barvu získávali z červce nopálového. Byla to larva žijící na specifickém druhu kaktusu nazývaném *nopál*. Výroba a barvení látek byla tradičně ženská záležitost. Aztécké oděvy byly prosté, bohatí je ale často mívali zdobené drahými kameny a peřím. Aztékové byli velice zruční v práci s peřím a jejich výtvořky byly obdivovány i katolickým Španělskem. Největší ocenění získala péra z ptáka *quetzala*.

Tenochtitlán se časem stával přelidněným městem, spíše než zemědělci se zde začali uplatňovat řemeslníci. Zemědělská činnost tedy zanikala a nastalo období rozkvětu řemeslné výroby. Postupem doby se město stávalo závislým na dovozu potravin. Jídelníček byl velice chudý především na živočišné bílkoviny, neboť Indiáni nechovali téměř žádná hospodářská zvířata. Občas snědli krocana, malého psa, lov ryb a ptactva tolik lidí uživit nemohl. To byl taky jeden z důvodů, proč se v 16. století začaly objevovat zprávy o hladomorech v mexickém údolí.

Mnoho řemesel bylo spojeno s nerostným bohatstvím. Aztékové pracovali se zlatem, cínem, mědí, olovem a drahými kameny. Vynikali ve šperkařství, kovotepectví

¹⁰ LEÓN-PORTILLA, Miguél. Mytologie starého Mexika. In Mytologie starověku. Praha: Orbis, 1977, s. 377.

a sochařství. Dále vyráběli stříbrné nádoby a nejrůznější zbraně. Vše bylo opět spjato s božstvy, která bývala zobrazena téměř na všech výrobcích.

Významnou složkou celého hospodářství bylo kupectví. Aztéctí obchodníci prodávali peří, šperky, sošky, látky i zbraně, které putovaly i do zámoří.

Toto byl jen lehký nástin toho, co Aztékové dovedli a s čím pracovali.¹¹

2.2 Literatura a umění

Aztécké umění bylo rozvinuté po všech směrech. Týkalo se především architektury, sochařství, malířství, hudby, literatury a uměleckých řemesel, obzvláště pak zlatnictví.

Architektonických památek se nedochovalo příliš velké množství, neboť většina staveb v Tenochtitlánu byla zničena roku 1521. Španělé se tak negativně zapsali do historie nejen vyvražďováním domorodců, ale i ničením staveb. Bořili nejen sakrální stavby, ale i obytné čtvrtě.

O tom, jak stavby vypadaly, si můžeme udělat ne zcela přesný obrázek podle popisů staveb aztéckých současníků. Víme však, že sakrální stavby byly většinou pyramidy, se svatyněmi na vrcholcích. Kromě religiózních staveb se stavěly paláce se zahradami a vojenské stavby jako například pevnosti, věže atp.

K aztécké architektuře neodmyslitelně patří sochařství. Sochy totiž zdobily téměř všechny významnější budovy. Zničením budov při conquistě byla samozřejmě zničena i většina soch. Ty, které se dochovaly, jsou zajímavé svým zpracováním. Většina z nich se vyráběla z kamene, ale Indiáni vyráběli i dřevěné vyřezávané masky, těch se ale moc nezachovalo.

I malířství šlo ruku v ruce s architekturou a sochařstvím. Toto umělecké odvětví se hojně uplatňovalo hlavně ve formě fresek a nástěnných maleb na zdech paláců, či v hrobkách. Zcela odlišným směrem v malířství bylo ilustrování knih a kodexů. Tyto malby můžeme spatřit i dnes. Dochoval se například kodex *Telleriano Remensis* z 16. století a mnohé další.

¹¹ PRESCOTT, William H. Dějiny dobytí Mexika. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 56-60. ISBN 80-7309-212-3.

V čem Aztékové vynikali nejvíce a snad i převyšovali vyspělé západní umění, byla řemesla. Především byli, jak jsem již uvedla, zručnými zlatníky a dokázali zpracovávat peří ptáka *quetzala*. (viz. obr. č. 1)

Přestože Aztékové v 15. a 16. století stále neměli hláskové písmo, nezabránilo jim to ve vytvoření unikátní literatury. Aztékové spojili obrázkové písmo s ústní tradicí. Tento druh „písma“ nezachycuje hlásky, nýbrž význam slova. Za autora tohoto písma je považován *Quetzalcóatl*. Bylo prokázáno, že písmo a kodexy Aztékové převzali od Mixteků až ve 14. století.

Texty byly psány na kůži nebo na papír z agáve. Jednotlivé listy rostliny se lepily k sobě a tímto způsobem vznikaly jednotlivé stránky budoucího kodexu.

Aztécká literatura by se dala rozdělit na tři hlavní směry. Prvním z nich jsou rukopisy s náboženskou a historickou tematikou, které se také z generace na generaci předávaly ústní formou. Důležitým textem je pak anthropogonie – vznik lidí.¹²

Chvíli přemýšleli a pak se bohové zeptali: „Kdo tady bude žít?“ Nebe se upevnilo, země vznikla, ale kdo bude žít na zemi? A všichni začali mít starost o své dílo.

A pak Quetzalcóatl odešel do království smrti,

a před boha a bohyni smrti předstoupil,

a toto jim řekl:

„Přišel jsem pro kosti života,

které zde střežíte,

přišel jsem pro ně a odnesu si je.“ ...

Tam rozdrtil s Quilaztli, Bohyní Matkou, Quetzalcóatl kosti a do nádoby je vložil a pak je skropil krví ze svého penisu. A ihned všichni bohové činili pokání za zrození bytostí, které budou obývat zemi.

Druhou skupinou textů, které byly u Aztéků oblíbeny, byly texty gnómicko*-filosofické.

Vznešený člověk má přímé srdce: jeho srdce, to je vzácná věc.

Vznešený je i jeho způsob života.

Chrání lid, pečuje o něj.

¹² KAŠPAR, Oldřich; MÁNKOVÁ, Eva. Dějiny Mexika. Praha: Lidové noviny, 1999. s. 47-51. ISBN 80-7106-269-3.

*mimočasový, nadčasový

*Je starostlivý, je umný. O všechno se zajímá, pracuje.
Je muž. Dobrý a přímočarý muž. Je opravdový člověk.
Má pravdivé srdce. Jeho život je upřímný a důstojný.
Je to moudrý a dovedný člověk.*

Třetí a poslední součástí aztécké literatury je poezie. Ta byla spjata s hudbou a tancem. Aztékové psali milostnou poezii, přírodní a meditativní lyriku. Blíže se aztéckou poezii budu snažit přiblížit v další podkapitole.¹³

2.2.1 Básně a písně s náboženskou tematikou

Již jsem se zmínila o „krásné literatuře“, kterou se nemusíme bát takto nazvat. Markéta Křížová ve své knize píše, že i když se aztécká poezie svou skladbou vět lišila od té evropské, o to více se jí ale přiblížila v představách o svobodném umění.

Básnickému umění se totiž věnovali vzdělanci, tedy elita aztéckého národa. Byli to především panovníci, šlechtici a kněží, kteří se nemuseli zaobírat každodenní lopotou a bídou chudších vrstev obyvatelstva. Básním se v *náhuatlu* říkalo *in xochitl in cuicatl*. Přeloženo do českého jazyka toto spojení znamená *květ a píseň*.

Do systému aztécké lyriky řadíme elegie o pomíjivé přízni bohů, dále filosofické otázky, nářky a písně. V těch básník mluví sám za sebe, o své radosti a smutku.

Témata básní byla různá, některé opěvovaly vyhrané bitvy a jejich hrdiny, jiné například vypravovaly o založení Tenochtitlánu. Já se ale zaměřím na zcela jiný druh básní a těmi jsou básně a písně s náboženskou a filosofickou tematikou. Tyto básně a zpěvy jsou nezbytnou součástí aztéckého myšlení.

V aztécké poezii a obzvláště pak v té náboženské je nutné rozeznávat hned několik vrstev významů. Básně jsou psány v metaforách, a tak bylo značně náročné je pochopit a přebásnit. Hieroglyfický znak totiž může vyjadřovat více slov.

Aztéčtí *tlamatini* – *myslitelé*, právě díky onomu hieroglyfickému písmu mohli zhmotnit i ty nejkomplicovanější představy. Aztécký svět byl totiž systémem navzájem propojených představ a symbolů jako je: čas, prostor, barva, božstva, hvězdy a minulost. To vše bylo pro Aztéky navzájem pevně spjata. Co tato spjatost znamená pro výklad a překlad poezie? Například to, že blízkost dvou znaků není náhodná, ale záměrná. Barva znaku určuje jeho význam atd. Přesto, že bylo obrázkové písmo

¹³ KAŠPAR, Oldřich; MÁNKOVÁ, Eva. Dějiny Mexika. Praha: Lidové noviny, 1999. s. 50-52. ISBN 80-7106-269-3.

propracované, sloužilo jen jako pomůcka pro paměť. Většina textů se stále tradovala ústně. Proto se do dnešních dnů nedochovalo takové množství psaných dokumentů, jako u jiných kultur z téhož období.

Záznamy básní, které nám jsou k dispozici, jsou až z doby španělské conquisty. Tyto přepisy byly psány latinkou, ale přesto v jazyce *náhuatl*. A tak máme možnost prozkoumat alespoň tento dochovaný zbytek aztécké lyriky.¹⁴

Za všechny *tlamatini* bych jmenovala *Nesaval-kojotla*, který byl panovníkem v době, kdy v našich zemích vládnul Karel IV. Jsou známa i další jména, avšak neví se nic o životě těchto osob.

Ve sbírce „*Motýl z obsidiánu se nám zdá název velice případně vystihující ráz této části aztécké lyriky: je v ní cosi jinovatkově křehkého a motýlího, dojmavě bezbranného jako snadno setřený pel, ale zároveň ostře řezaného smutkem a steskem, zadírajícím se do duše jako obsidián, lávové sklo, ... Něha, šíravý stesk a mistrovská prostota, zachycující základní otázky lidského bytí – proč, odkud, kam, jak? ...*“¹⁵

Ivan Slavík vyjádřil naprosto přesně, co aztécká lyrika reprezentuje. Píše, že je hlubším poznáním, „*vhledem do smyslu života v semanavaku (=co je obklopeno vodou, tj. zde na zemi), v topanu (co je nad, co přesahuje) i v miktlanu (co je pod, v říši mrtvých).*“¹⁶

Než začneme číst aztéckou poezii, je nutné zjistit si, co znamenají ustálené fráze. Například „*štítý orla a zástavy jaguára*“ se rovnají Slunci a Zemi, „*pobřeží krve*“ znamená válku atp. Slovník *tlamatini* tedy čerpá z názvů květín, zvířat, drahokamů, kovů a celého vesmíru.

Na níže uvedené básni bych chtěla demonstrovat, že Aztékové vidí původ *květu a písne* v Bohu.

*Kněží, ptám se vás:
Odkud pocházejí květy, jež člověka opájí?
Zpěv, který opájí, krásný zpěv?
Pocházejí jen z jeho domu, z nitra nebes,
jen odtud pocházejí různé květy...
Kde se rozkládá moře květů,*

¹⁴ KRÍŽOVÁ, Markéta. Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005. s. 48-51 ISBN 80-86493-19-9.

¹⁵ SLAVÍK, Ivan. Motýl z obsidiánu: Parafráze aztécké lyriky. Květy poezie. Praha: Mladá Fronta, 1974. s. 166.

¹⁶ SLAVÍK, Ivan. Motýl z obsidiánu: Parafráze aztécké lyriky. Květy poezie. Praha: Mladá Fronta, 1974. s. 167.

*křehká krása květu se zjemňuje černými, zelenajícími se
kvítky a proplétá se a zaplétá:
tam v jejich nitru zpívá, v jejich nitru trylkuje pták quetzal.*

I když je život pomíjivý, existuje *květ a píseň*, která je schopna pravdivého poznání. Aztécká poezie hovořící v metaforách je tedy metafyzickým vyjádřením a snaží se překonat pomíjivost. Toto je tedy jediná možná cesta, jak poznat pravdu. Báseň tedy slouží k tomu, že smrtelník může hovořit s Bohem.

*Tam slyším jeho slovo, opravdu od něj,
dárci života odpovídá chřestýš.
Vyzpěvuje, nabízí květy...
Snad tam se uspokojí Dárce života?
Je toto jediná pravdivá věc na zemi?*

Dnes je z nejrůznějších pramenů patrné, že Aztékové čerpali vědění od Toltéků, je to zřejmé i z několika velice starých básní, které hovoří o duálním principu, který Aztékové považovali za svůj.

*Kam půjdu, kam půjdu?
Cesta boha duality.
Je snad tvůj dům v kraji beztělných? Či uvnitř nebe?
Nebo jen zde na zemi je místo Beztělných? ...*

Tlamatini chce vědět, kde sídlí *bůh duality* - *Ometéotl*. V další části básně se dozvídáme, že sídlí v nebesích. Pro výše zmíněný princip se v *náhuatlu* používají nejrůznější jména, ta se však vždy váží právě k oné dualitě. Tento nejvyšší bůh sídlil ve třináctém nebi. Představa *Ometéotla* jako boha samostatného je mylná. Je to muž a žena, Slunce a Země, den a noc atp., zkrátka opačný princip.¹⁷

Ometéotl se první noci rozdělil na čtyři kosmické síly, čtyři bohy, kteří byli jeho syny. Ti se nazývají *Tezcatlipoky* – *Kouřící zrcadla*. Každý z nich měl jinou barvu. Byla to červená, černá, bílá a modrá. Tito bohové jsou prasíly našeho světa. Mohou to být

¹⁷ LEÓN-PORTILLA, Miguél. Aztécká filosofie. Praha: Argo, 2002. Kapitola 3, s. 137-148. ISBN 80-7203-461-8.

také oheň, voda, vzduch a země nebo také čtyři světové strany. *Bohu duality - Ometéotlu* se tedy také říká *Pán kouřící zrcadlo*, neboť v noci vše halí do tmy a ve dne vše ozařuje. „*Je jediným slovem Ometéotl, žijící v místě duality – Omeyocan.*“¹⁸

Shrnu-li vše, co doposud víme o aztécké náboženské lyrice, tak je nanejvýš patrné, že jde o systém myšlení. Je navázán na celý vesmír a *Ometéotla - boha duality*, který tento svět tvoří. *Ometéotl* je otcem i matkou všech bohů, poesie a tedy i lidí.

I když je aztécká lyrika náročnější na pochopení a vyžaduje určité znalosti o celistvosti aztécké kultury, je neobyčejně milá a jemná stejně tak, jako teskná a krutá. Nejsou to jen slova nic neříkající naléhavosti, nýbrž slova k hlubokému zamyšlení.

¹⁸ LEÓN-PORTILLA, Miguél. *Mytologie starého Mexika*. In *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977, s. 374 ISBN 80-7203-461-8.

3. Teorie vesmíru, koncepce času a náboženské rituály

Většina mezoamerických národů chtěla a také objevovala chod a rytmus přírody a vesmíru. Aztékové tedy nebyli žádnou výjimkou. Jsou známí svým kalendářem, který je pro Evropana značně komplikovaný. Kalendářní systém nesloužil jen pro zaznamenávání časových úseků, ale také k rozlišení běžných a svátečních dní.

Potřeba přesně naplánovat zemědělskou činnost byla s největší pravděpodobností impulsem, aby byl sestaven kalendář. Strukturu tohoto kalendáře však změnila čísla. Aztékové byli přesvědčeni, že čísla jsou magická. Byla úzce spojena s astronomií a náboženstvím.

Kalendář byl cyklický, což umožňovalo propojení událostí minulých, přítomných i budoucích. Důležitý je fakt, že mýty se odehrávaly již v době vzniklého kalendáře. To znamenalo, že hrdinové byli přítomni v budoucnosti pokaždé, když se oslavovaly jejich skutky. Tato informace je nanejvýš důležitá, neboť znamená, že člověk neukončil plynutí mytického času. Pokaždé, když se čas lidský a mytický střetl, byl lidský svět ovlivněn světem náboženským. Souvislostí, které propojují tyto dva světy, je nepřehledné množství, a proto měla každá hodina, měsíc, rok i roční cyklus své bohy.

Aztécký sluneční rok byl rozdělen na osmnáct měsíců, z nichž každý měl dvacet dní. Jak píše Křížová, pět zbylých, nezařazených dní bylo považováno za nešťastné. Mezi tyto nešťastné dny se každý osmý rok dával šestý den, aby se čas vyrovnal.¹⁹

S výše popsáním slunečním cyklem se ale proplétal cyklus druhý, nazvaný *tonalpohualli* - *posvátný rok*. *Tonalpohualli* se nečlenil na měsíce, nýbrž byl tvořen „dvě stě šedesáti kombinacemi dvaceti jmen dnů a třinácti původních čísel.“²⁰ Tento kalendářní systém je obtížné pochopit do detailů, jelikož by bylo nutné se hlouběji zajímat o čísla a astronomii Aztéků, což není cílem této práce.

¹⁹ KŘÍŽOVÁ, Markéta. Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005. s. 50-51 ISBN 80-86493-19-9.

²⁰ KŘÍŽOVÁ, Markéta. Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005. s. 52 ISBN 80-86493-19-9.

Shrnu-li, co víme o Aztéckém kalendáři, tak je to především představa, že běh času je vlastně tanec, ve kterém se uctívají různá božstva. Vazba božstev na jednotlivé okamžiky pro Aztéky znamenala neustálou propojenost s nadpřirozeným světem.

Mýtus *O kosmických věkách* vypráví o spolupráci synů *dvojitého boha*, o kterém jsem se již zmínila. Synové z počátku spolupracovali v míru a položili základy země, nebes a světa mrtvých, jak vypráví ve své stati Léon-Portilla. Jeden z *Tezcatlipoků* však toužil vládnout i nad svými bratry, a tak sám sebe proměnil ve Slunce. Byl ale nenasytný a pro svou potřebu stvořil první lidi. Ti byli stvořeni z popela a k jídlu měli jen žaludy. Bratři Slunce se na něj rozhněvali, a proto zasáhl *Quetzalcóatl*. Zničil ono první Slunce i Zemi. Takto skončil první věk, tedy „Slunce“.²¹

Léon-Portilla píše, že ještě než přišel jejich věk, existovaly další tři věky. Ty byly výsledkem každého syna *dvojitého boha*. Druhé „Slunce“, druhý věk například vytvořil obry. Toto Slunce zašlo tak, že se na něj zřítily nebesa a obři na zemi vše zničili. Stejně jako první a druhý věk, tak i třetí a čtvrtý skončily nedobře.

Dalším mýtem, který se úzce váže na čas a kalendář je mýtus *O obnovení země, slunce a měsíce*. Mýtus praví, že poté, co byl vesmír čtyřikrát zničen, synové *dvojitého boha* se sešli v Teotihuacánu, aby se smířili a mohli založit nový věk, tedy pátý. V tomto věku se měl zrodit dnešní člověk. Věk se nazýval *Slunce pohybu*.

Slunce pohybu měl být výsledkem oběti všech synů *dvojitého boha*. Synové nejprve museli stvořit zemi a kvůli tomuto úkolu přivedli bohyni země. Byla to zrůda, která měla jen oči a ústa. Dva ze synů se proměnili v hady a bohyni země zmáčkly tak velikou silou, až se rozpadla. Z jedné její poloviny vytvořili povrch země a ze zbylé, oblohu. Poté bohové zařídili, aby se z bohyně země vše zrodilo. Tím se jí vlastně omluvili za svůj krutý čin, za její rozpolcení.

Z vlasů bohyně se staly stromy a rostliny, z jejích očí prameny a z úst řeky a jeskyně. Z nosu a ramenou se staly hory a údolí. Vše, co existuje, má tedy počátek v živoucí realitě bohyně. Poté, co byla země obnovena, sešli se synové *dvojitého boha* na stejném místě, za účelem vytvořit slunce, měsíc, lidi a jídlo. Bratři zůstali u „božského krbu“ a ustavičně přemýšleli, který z nich se vrhne do ohně, aby se proměnil ve slunce.

²¹ LEÓN-PORTILLA, Miguél. *Mytologie starého Mexika*. In *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977, s. 374-375 ISBN 80-7203-461-8.

Rozhodovalo se mezi *Pánem hlemýžďů* - *Tecuciztécatlem* a *Uhrovitým* - *Nanahuatzinem*. První z nich, toužící po slávě, dal jako oběť zlaté trny a peří quetzala. *Uhrovitý* nic nepřinesl, ale vykonal pokání. Po chvíli přišel onen okamžik, kdy oba bratři museli prokázat odvahu a vrhnout se do ohně. *Pán hlemýžďů* to zkusil několikrát, ale vždy se zastavil, neboť se bál žáru uhlí. Bohové tedy rozhodli, ať to zkusí také *Uhrovitý*. *Nanahuatzin* se hned napoprvé vrhl do ohně, který ho okamžitě pohltil. *Tecuciztécatl* se cítil ponížen, a tak se do ohně vrhl také, bylo však pozdě. Oheň ho sice pohltil, ale již se nemohl stát Sluncem, a tak se změnil v Měsíc. Slunce a Měsíc se objevily na obloze, ale byli nehybní. Všichni bohové věděli, že se budou muset obětovat, aby se Slunce a Měsíc daly do pohybu.²²

V tomto mýtu je vlastně popsán zárodek rituálů, které se později začaly hojně objevovat. To znamená, že pokud se bohové museli obětovat pro pohyb nebeských těles, bude nutné, aby lidé, kteří jsou zástupci bohů na zemi, vykonal také oběť. Tato oběť je důležitá pro zachování života. Je nutná proto, aby i tento věk neskončil jako čtyři předchozí.

3.1 Život Quetzalcóatla, Velkého Boha

O *Quetzalcóatlovi* se zmiňuje nepřeberné množství více či méně důvěryhodných pramenů. Proto je obtížné vytvořit si objektivní a zcela nezpochybnitelný obrázek o tomto smrtelníkovi, který byl zbožštěn.

Aztékové, stejně tak jako i jiné mezoamerické národy, převzali *Quetzalcóatla* od Tolteků. Ti ho také nazývali *Topiltzin Quetzalcóatl*, *Topiltzin* po svém náčelníkovi. Přízvisko *Quetzalcóatl* ale užívali i vysoce postavení kněží v Tenochtitlánu a jiných místech střední Ameriky.²³

Kdo byl vlastně *Quetzalcóatl*? Na tuto otázku neexistuje jasná odpověď. Pokud budu vycházet z důvěryhodných informací historiků a antropologů, jakými jsou například Vaillant či León-Portilla, dozvíme se, že *Quetzalcóatl* neboli *Opeřený had* byl nejspíše národní učenec, kněz, nositel vzdělanosti. Dalo by se s největší pravděpodobností užít spojení renesanční osobnost.

²² LEÓN-PORTILLA, Miguél. Mytologie starého Mexika. In Mytologie starověku. Praha: Orbis, 1977. s. 375-376 ISBN 80-7203-461-8.

²³ VAILLANT, George C. Aztékové: Původ, vzestup a pád národa Aztéků. Praha: Orbis, 1974. s. 126.

León-Portilla ve své stati píše, že *Quetzalcóatl* byl kulturní hrdina žijící v devátém století. Portilla na rozdíl od Vaillanta poznamenává, že *Quetzalcóatl* zřejmě převzal jméno od boha, ale byl vlastně knězem. Pokud bychom se této významné osobnosti věnovali podrobně, zjistili bychom, že je k dispozici mnoho materiálů věnujících se *Opeřenému hadovi*, které jsou v *náhutlu*. Z těchto pramenů je podle Portilli patrné, proč si mnoho badatelů devatenáctého století myslelo, že *Quetzalcóatl* byl křesťanským misionářem nebo dokonce buddhistou. Měl totiž nápadně podobné myšlenky, které často shodovali s těmito náboženstvími.²⁴

Postavě *Opeřeného hada* je nezbytné věnovat pozornost nejen proto, že je původcem aztéckého náboženství, ale i proto, že jeho osoba je také předmětem mýtů, příběhů, písní a žalmů.

Jak jsem již zmínila, *Quetzalcóatl* je spojován s národem Toltéků. Ti svůj život za vlády *Topilzina Quetzalcóatla* popisují jako život hojnosti a bohatství. *Topiltzin Quetzalcóatl* jim předal vědění a znalosti ze všech oborů lidské činnosti.

Přejdeme-li k samotnému životu tohoto kněze, zjistíme, že *Quetzalcóatlův* život má „sedm dějství“. Prvním dějstvím je zázračné narození, dále cvičení v rituálech a extatické zážitky, nástup na trůn, budování slavného města, pád do rukou *Tezcatlipoka*, exil a smrt. Tato dějství podrobně popisuje Carrasco ve své knize *Náboženství Mezoameriky*.

Carrasco píše, že *Quetzalcóatl* byl počat poté, co jeho matka – *Země štít*, snědla smaragd. *Opeřený had* poté prošel sedmiletým náročným výcvikem, ve kterém se cvičil v rituálech. Součástí výcviku byl například asketický život v horách, obětování krve bohům, koupele v ledové vodě či pokrývání těla trny. Významným obdobím v životě *Quetzalcóatla*, bylo období válečníka. On sám se totiž narodil do neklidného období, kdy spolu bohové často válčili.²⁵

Na počest velkého *Quetzalcóatla* byly vystavěny velké palácové komplexy, které byly orientovány na čtyři světové strany (viz. 2.2.1). Legendy vyprávějí, že *Opeřený had* žil v palácích téměř božský život. Žil skromně, čistě, kál se, meditoval a abstinoval.

²⁴ LEÓN-PORTILLA, Miguél. *Mytologie starého Mexika*. In *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 378 ISBN 80-7203-461-8.

²⁵ CARRASCO, David. *Náboženství Mezoameriky: Kosmovize a obřadní centra*. Praha: Prostor, 1998. s. 87-93 ISBN 80-85190-72-9.

Ve své meditaci *mo-teotia* se snažil co možná nejvíce se přiblížit tajemství božství. Objevoval různé podoby *dvojitého boha* - *Ométeotla*. On sám přece převzal jméno boha moudrosti *Quetzalcóatl*, který byl symbolem moudrosti dvojitého boha, *Ométeotla*.

V toltéckém hymnu se píše toto:

„Pouze jediného boha měli, a za jediného boha ho pokládali, vzývali ho, prosili ho. Jeho jméno bylo Quetzalcóatl..., Nejvyšší strážce jejich boha, jeho kněz, měl rovněž jméno Quetzalcóatl..., Privil jim, kázal jim: „Tento jediný bůh, jehož jméno je Quetzalcóatl, ničeho sobě nežádá, než hady než motýly, jež mu budeš obětovat, jež mu přineseš v oběť.“

Člověk se tedy pokoušel přiblížit se bohu meditací a oběťmi. V představách Toltéků i Aztéků má svět konkrétní podobu. León-Portilla ji výstižně interpretuje takto: *„Povrch země je velký kotouč, umístěný ve středu vesmíru, jenž se rozprostírá horizontálně a vertikálně. Kolem země je rozsáhlé vodstvo, jež způsobuje, že svět je „zcela obklopen vodami“ (cemanáhuac). Země a její obrovský prstenec vod jsou rozděleny na čtyři kvadranty nebo sektory, jež se otvírají ze středu světa a rozšiřují se tím směrem, kde se body spojují s nebesy a dostávají jméno „nebeské vody“. Čtyři hlavní světové strany se jen hemží symboly. Východ, kde slunce vychází, je oblastí světla a plodnosti, je symbolizován bílou barvou; sever je oblastí smrti, je to černý úsek vesmíru; západ je obydlím slunce, je to oblast červené barvy; a nakonec nalevo od sluneční dráhy je jih, místo trnů, barvy modré.“*

Nad i pod zemí obklopenou vodou je devět nebí a devět oblastí mrtvých. Nebesa a voda tvoří klenbu, která obklopuje zemi. V prvních pěti sférách nebes se objevují dráhy Slunce, Měsíce, hvězd atp. V dalších sférách jsou dráhy nejrůznějších barev a až vysoko nad nimi je sféra bohů. Nad touto poslední „božskou sférou“ se rozprostírá bájný *Omeyocan* - místo duality, ve kterém setrvává dvojitý bůh, který je zároveň strážcem vesmíru. Ten také ovládá chod vesmírných těles – *„sukní pokrývající ženskou přirozenost“*. Obrázek znázorňující tento svět je k nahlédnutí v příloze. (viz. obr. č. 3)

Vynálezce kalendáře a umění – *Quetzalcóatl* musel poté, co byla říše Toltéků zničena, uprchnout. Odebral se směrem na východ, odkud se měl jednoho dne vrátit.

Podle starých hymnů se jednoho dne v Tule objevili tři kouzelníci. Přesvědčovali *Quetzalcóatla*, aby zavedl rituál lidské oběti. *Opeřený had* byl proti,

jelikož svůj lid velice miloval svůj lid. Kouzelníci tedy *Quetzalcóatla* omámili a donutili ho k útěku.

Při únavném přemlouvání kouzelníci přesvědčovali *Opeřeného hada*, ať vypije omamný nápoj, o kterém tvrdili, že je dobrý pro jeho uzdravení. *Quetzalcóatl* byl totiž starý a nemocný. Dlouho odmítal, ale nakonec podlehl a opil se.

Vždy čistý a odříkající si světské požitky si *Quetzalcóatl* nechal přivést princeznu *Quetzalpétatl*. S tou si pak užíval milostných hrátek, které nikdy dříve nepoznal.

Kouzelníci využili situace, že *Quetzalcóatl* je opilý a jejich kouzla, která se snesla na Tulu, přinesla smrt Toltékům. Když *Quetzalcóatl* zjistil, co se stalo, pocítil hanbu a bolest. Rozhodl se k odchodu, do oblasti světla – tedy k východu. Zde se hymny ve svém výkladu o jeho útěku rozcházejí. Některé z nich vyprávějí, že odplul na kouzelném prámu z hadů. Podle dalších se vrhnul do ohně a stalo se z něj nebeské těleso.

„Z jeho popela se vznesli všichni vzácní ptáci, zvonovec, veslonos, papoušek...

Pak se vzneslo srdce Quetzalcóatlovo do nebes a starci říkají, že se změnilo v ranní hvězdu... proto mu dali jméno Pán Jitřenky.“

Akt upálení a znovuproměnění se například v nebeské těleso se v aztécké mytologii objevuje často. Lidské tělo je vnímáno jako posvátné a disponuje schopností navrátit vesmíru sílu. *Síla srdce - teyolia* se mohla přeměnit v božskou sílu anebo se spojit s určitým božstvem. Teyolia *Opeřeného hada* se stala Venuší, proto *Pán Jitřenky*.

Je jisté, že tyto hymny do jisté míry popisují historické skutečnosti a je více než pravděpodobné, že tento kulturní hrdina musel opustit svou zemi. Jeho tajuplné zmizení dávalo Nahuům víru, že se jednoho dne vrátí zpět.²⁶

3.2 Původ teorie vesmíru

O původu vesmíru v aztéckém náboženském systému se dochovala řada legend a mýtů. Některé z nich jsem již zmínila (viz kapitola 3.). Již víme, jak byl svět a vesmír se svými nebeskými tělesy stvořen. Někjaký čas po stvoření vesmíru existovala rovnováha čtyř sil. Tato rovnováha byla ale často narušena. Byly to mytické boje *Quetzalcóatla* a

²⁶ CARRASCO, David. Náboženství Mezoameriky: Kosmovize a obřadní centra. Praha: Prostor, 1998. s. 94 ISBN 80-85190-72-9.

některých z *Tezcatlipoků*, kteří tuto rovnováhu měli zničit. Ani jeden ze čtyř bohů, *Tezcatlipoků*, také není stálý, jelikož ani jeden neexistuje samostatně a není opravdovou oporou světa. Tou je jediné *Ometéotl*, tedy dualita, ta je sama o sobě trvalá.

Synové *Ometéotlu* tedy existují v neustálém napětí, bez jediné chvíle odpočinku. Každý ze čtyř synů chce vládnout světu a snaží se proměnit ve Slunce. Víme, že v každém Slunci – věku země, vládne jeden z nich. Připomeňme si, že každý symbolizuje jednu sílu (zemi, vzduch, oheň a vodu) a také jednu světovou stranu. V jednom ze Sluncí, se Aztékové snažili alespoň oddálit onu katastrofu, která zakončila, každý věk. V té době by to bylo Slunce páté.

Je nezbytné podotknout, že Aztékové se cítili být vyvoleným národem, který je pomocníkem bohů. Domnívali se, že plní mimořádný úkol a trpěli utkvělou představou, že páté Slunce skončí, tak tragicky jako předešlé čtyři. Aby se tak nestalo, chlácholili Slunce tím, že mu přinášeli oběti. *Chalchihuatl* – drahocenná voda z obětí byla jedinou potravou, která mohla život Slunce zachovat.

Léon-Portilla píše, že bychom neměli zapomínat na filosofický základ tohoto mýtu o Sluncích, který z počátku nesloužil k náboženským účelům. Tento mýtus o Sluncích totiž obsahuje výklad vzniku vesmíru.²⁷ Nepokládám za nutné, abych znovu, třebaže jinými slovy interpretovala mýtus o Sluncích.

„*Ve vyprávění o Sluncích je tedy obsaženo pět hlavních kosmologických kategorií: I. logická potřeba všeobecného stvoření, založení, II. časové rozčlenění světa do věků nebo cyklů, III. myšlenka prvotních elementů, IV. prostorové rozdělení světa na kvadranty, V. myšlenka boje jako model představy stvoření světa.*“²⁸

Víme, že si Aztékové svět představovali jako plochou desku obklopenou vodou a také nám je jasné, jak byl vnímán vesmír. Aztékové svět i vesmír vnímali jak horizontálně, tak vertikálně. *Tlamatinime* vytvořili vertikální představu světa a vesmíru, které byly tvořeny třinácti nebesy a devíti podsvětími. V této podkapitole bych se chtěla více věnovat nebesům, neboť v nich se odehrává božský život. Tím podle Aztéků cestuje Měsíc a jsou zde také mraky. V druhém nebi putovaly hvězdy, které měly pro Aztéky důležitý význam, stejně tak, jako plejády, na nich totiž záviselo přežití světa každých dvaapadesát let.

²⁷ LEÓN-PORTILLA, Miguél. Aztécká filosofie: Myšlenky Nahuů na základě původních pramenů. Argo, 2003. s. 96-97 ISBN 80-7203-461-8.

²⁸ LEÓN-PORTILLA, Miguél. Aztécká filosofie: Myšlenky Nahuů na základě původních pramenů. Argo, 2003. s. 108 ISBN 80-7203-461-8.

Třetí nebe – nebe Slunce je popsáno i v tomto úryvku:

„Slunce, orel s ohnivými šípy, vládce roku, bůh.

Osvětluje, dává věcem zář, osvětluje je svými paprsky.

*Je teplé, pálí lidi, nutí je potit, nechává ztmavnout tváře lidí, začerňuje je,
dělá je černé jako dým.“²⁹*

V nebi čtvrtém sídlí Venuše, kterou Aztékové zkoumali ze všech planet nejvíce. Neboť už od dávných dob byla tato planeta spojována s *Quetzalcóatlem*. V pátém nebi se nacházeli komety nebo také kouřící hvězdy. Šesté a sedmé nebe byla nebesa noci a dne často znázorňována modrou a zelenou barvou. V osmém nebi se bouřilo. Deváté, desáté a jedenácté nebe bylo znázorněno bílou, žlutou a červenou barvou - tam sídlili bohové. V posledních dvou nebesích byl *Omeyocan*, již zmíněné místo duality, kde žije *bůh duality - Ometéotl*, stvořitel. (viz obrázek č. 4)

Vesmír a lidské tělo jsou pro Aztéky neoddělitelné. Tělo boha *Tezcatlipoca* bylo rozčtvrceno a každá čtvrtina byla odnesena do jednoho „kvadrantu“ – k jedné světové straně. (viz obrázek č. 16) Krev zemřelého boha pak protékala středem světa a tak dala život zvířatům, rostlinám i lidem. Lidské tělo má v mnohých mezoamerických kulturách obrovskou náboženskou sílu. Abychom mohli pochopit ony krvavé rituály, je nezbytné dozvědět se více o hlavě a srdci, kde podle Aztéků sídlí dvě nejdůležitější síly.

První z nich, *síla ležící v hlavě*, se nazývá *tonalli*. Zdrojem a původcem této síly nemůže být nikdo jiný než *Ometéotl – Pán duality a stvořitel*. *Ometéotl* prý seslal těhotné ženě do dělohy energii, která se soustředila právě do hlavy embrya. Dítě pak získalo jedinečné vlastnosti, povahu a osud. Když dítě přišlo na svět, matka ho položila blízko ohně, aby se jeho *tonalli* zvýšilo, poté docházelo k tomu, že dítě bylo vystavováno slunci, aby mu jeho *tonalli* narůstala. Tuto božskou životní energii mohlo dítě čerpat také od lidí, v jejichž blízkosti se nacházelo. Především od těch, kteří o něj pečovali.

Co vlastně ono *tonalli* znamená? Synonym pro tento výraz je nepřeborně mnoho. Často se pro vysvětlení používá slov jako vitalita, teplo, léto a duše. Nemůžeme si však myslet, že *tonalli* existuje jen v lidské hlavě. Ona duše či vitalita prostupuje vším živým i neživým.

²⁹ LEÓN-PORTILLA, Miguél. Aztécká filosofie: Myšlenky Nahuů na základě původních pramenů. Argo, 2003. s. 110-111 ISBN 80-7203-461-8.

Tím, že u lidí *tonalli* sídlí v hlavě, dbali Aztékové o své vlasy, které hlavu chránili a bránili tomu, aby *tonalli* zmizelo. Zde máme jasnou paralelu mezi *tonalli*, vlasy a skalpem, který byl považován za největší odměnu. Mezoamerické národy věřily, že síla válečníka je částečně soustředěna právě do vlasů. Skalpy však neznamenal zničení nepřítele, ale také zvýšení si vlastního *tonalli*, které se pak stávalo silnějším.

Druhou silou, která se nachází v lidském těle je již zmíněná *teyolia*. Tato síla utvářela lidské pocity, myšlení a byla spojována s „božským ohněm“, jak píše Carrasco. Stejně jako *tonalli* existovalo všude a ve všem, tak i *teyolia* existovala ve všech důležitých věcech a tvorech.

Pokud si pospojujeme všechny tyto poznatky o lidském těle a vesmíru, dojdeme k závěru, že střed vesmíru se nacházel právě v lidském těle. V každém člověku se mísily životní síly a měnilo se.

Aby lidské tělo mohlo být uctíváno, byla vybudována velká obřadní centra. Mezi nejobdivuhodnějšími obřadními místy obřadů bezesporu patří tzv. *Hadí hora* – *Coatepec*, onen chrám v Tenochtitlánu. Proč byla *Hadí hora* vystavěna právě v Tenochtitlánu? Není to jen kvůli jeho velikosti a kulturnímu náboji, ale také proto, že Tenochtitlán byl pokládán za „pupek“ světa. Jak je vidět na obrázku č. 5 v příloze z kroniky *Fejévary-Mayer*, tak Tenochtitlán je právě oním průsečíkem mezi třinácti nebi a devíti podsvětími. Nebyl to však jen Tenochtitlán, ale i jiná místa, která spojovala Nahoře s Dole. Avšak jeho příhodná poloha, velikost a kultura vedla k tomu, že se Tenochtitlán stal obřadním centrem.

Častou spojnicí mezi dvěma světy byly hory. Proto také název *Hadí hora* v Tenochtitlánu. Mexické údolí bylo obklopeno mnoha pohořími. Aztékové je podle Carrasca vnímaly jako „domy naplněné vodou“. Tato voda pak vyplňovala podsvětí a byla tedy také jakýmsi pojítkem mezi dvěma světy.

Na začátku mé práce jsem vyprávěla o založení města Tenochtitlánu. V kodexu *Mendoza*, který byl psán po španělské conquistě, je zcela jasný obrázek toho, jak důležité místo pro Aztéky to bylo. Pro připomenutí zmíním onoho známého orla sedícího na kaktusu. Orel je symbolem boha *Huitzilopochtliho*. Představa toho, že jejich hlavní město je středem světa, se tímto mýtem ještě umocňuje.

Další propojeností, která je tak typická pro aztéckou kulturu, je právě bůh *Huitzilopochtli* – *bůh války a slunce*, který hrál onu roli při založení říše a i později provází národ Aztéků. (viz. obr. č. 6)

Jedna z aztéckých písní vypráví o početí a narození *boha války a slunce* – *Huitzilopochtliho*. Na *Hadí hoře* – *Coatepec*, matka bohů zametala. Po chvíli se na ni snesl chomáč peří a ona si ho přitiskla na ňadra. Peří zmizelo a ona zjistila, že je těhotná. Matka bohů již měla na čtyři sta potomků, kteří se hněvali, když se dozvěděli o jejím těhotenství. Jedna dcera z oněch potomků, válečnice *Coyolxauhqui*, přivedla své bratry a rozhodli se, že svou matku zabijí. Dítě v matčině lůně ji chtělo chránit a tak, když už byla matčina vražda málem vykonána, vyskočil statný *Huitzilopochtli* z jejího lůna a bránil ji.

Nejprve srazil hlavu své sestře a pak pobil ostatní sourozence. Tuto legendu lze také připodobnit k nebeskému střetu, válce a pak oběti. Aztécký přirozený řád je svým způsobem násilí. Stejně jako ostatní mýty a legendy mají mnoho interpretací, tento není výjimkou. A je to právě tento mýtus, který pravděpodobně přispěl k lidským obětem ve velkém množství. Carrasco píše, že v tomto mýtu je kladen zvláštní důraz na to, že *Huitzilopochtli* byl schopen zahnat a pobít své sourozence, i když jich bylo čtyři sta.

Lidská oběť se objevuje velice často, téměř v každém mýtu. Vzpomeňme na mýtus *O stvoření světa*, *O Sluncích*, *O Quetzalcóatlovi* a jsou i další. Je tedy zřejmé, že mytické oběti daly impuls ke krvavým obřadům, ve kterých se prolévala lidská krev. Snad je z této kapitoly zřejmé, že Aztékům nešlo jen o pouhé zabíjení, ale jejich počínání má hluboké souvislosti s náboženstvím, mytologií a kosmovizemi.³⁰

3.3 Dvaapadesátiletý cyklus času a rituál Nového ohně

O aztéckém vnímání času jsem psala ve třetí kapitole. Víme tedy, jak důležitou roli v jejich životech hrál. Byly to časové cykly, které se s pravidelností opakovaly a vyžadovaly nemalou znalost astrologie a pohybů vesmírných těles. Mezi nejdůležitější a nejznámější patřilo souhvězdí Plejád, které, jak se dozvíme, ovlivňovalo, zdali bude svět zničen či nikoli.

Z mýtů a legend je známo, že svět – Slunce bylo zničeno čtyřikrát. Aztékové této pohromě samozřejmě věnovali nemalou pozornost a chtěli neštěstí zabránit. A proto

³⁰ CARRASCO, David. Náboženství Mezoameriky: Kosmovize a obřadní centra. Praha: Prostor, 1998. s. 96-106 ISBN 80-85190-72-9.

byl ustanoven dvaapadesátiletý cyklus času, nazývaný také *xiuhmolpilli*, ve kterém se odehrávaly pozoruhodné obřady a rituály. Rituál byl vykonáván právě kvůli tomu, aby se odvrátilo katastrofické zničení pátého Slunce.

Věřilo se, že pátý věk skončí v druhé polovině prosince, jelikož se přibližoval zimní slunovrat. Tato víra měla své realistické základy. V tomto období vždy ubývá slunečního světla a denního světla je méně, dny se krátí. Tímto se zvyšoval strach Aztéků z onoho konce světa, který se měl odehrát právě každých dvaapadesát let. Rok končil pěti neblahými dny - *nemontemi*, jak jsem již psala na začátku této kapitoly. V těchto dnech obyvatelé Mexického údolí propadali zoufalství.

V průběhu *nemontemi* se odehrávalo několik zajímavých věcí. Obyvatelé v domácnostech nezažehli ohně a v chrámech je nechali vyhasnout. Ničili sošky a domácí vybavení, ke kterému ztráceli důvěru. Všechny jinak uspořádaný život se v tomto období uvedl v chaos, ten měl být na přivítanou zlých duchů. Ti měli přijít na zemi až po jejím zničení. Těhotné ženy si v tomto období nasazovaly masky a zavíraly se v sýpkách, aby se v noci nezměnily v šelmy, které požírají muže. Malým dětem bylo bráněno ve spánku, aby se nezměnily v krysy. Byly doloženy i jiné příklady chování obyvatel v těchto dnech, všechny ve znamení strachu a hrůzy.

Poslední neblahý večer se vydal dlouhý průvod kněží na příkaz *Moctezumy* (panovníka) převlečených za různé bohy směrem k *Hvězdnému vrchu*. Tento obřad spojoval dvě důležitá náboženská místa, chrám v Tenochtitlánu a výše zmíněný *Hvězdný vrch*. Cesta k němu byla dvacet kilometrů dlouhá. Po celé délce byl prý dav přihlížejících obyvatel, jak se píše v kodexech. Samozřejmě, že při tak důležitém obřadu nesměla chybět lidská oběť, byl jí válečník, který ve svém jménu musel mít obsaženo *xiuitl* – *tráva, kometa, tyrkys*. To všechno byly symboly pro čas, kvůli kterému byl tento obřad prováděn.

Na *Hvězdném vrchu* kněží sledovali pohyb Plejád. Když Plejády postoupily až do středu nebes – přes poledník, rozžehli kněží nový oheň na hrudi zajatce. „...kněží hbitě otevřeli hrudník pazourkovým nožem, uchopili srdce a vhodili je do ohně. V otevřené hrudi se rozhořel nový oheň, viditelný ze všech stran.“³¹ V tento okamžik byl oheň přenesen do chrámu *Huitzilopochtliho*, který se nacházel v centru

³¹ CARRASCO, David. Náboženství Mezoameriky: Kosmovize a obřadní centra. Praha: Prostor, 1998. s. 117 ISBN 80-85190-72-9.

Tenochtitlánu. Zde již byli připraveni běžci, kteří s pochodněmi roznášeli oheň do ostatních chrámů a dále do vzdálenějších měst a vesnic.

Chtěla bych upozornit na důležitost srdce, které hraje v tomto rituálu významnou roli. Poté, co bylo srdce vyjmuto z těla válečníka, bylo spáleno. O posvátnosti srdce jsem psala v předchozí kapitole, a tak víme, že srdce znamenalo v aztéckém světě velmi mnoho, obsahovalo totiž sílu *teyolia*. Aztékové věřili, že síla srdce po smrti válečníka stoupá ke Slunci. Znamená to, že tato neobyčejná síla se opět navrátila k bohům, ze kterých původně vzešla.³² (viz. obr. č. 7)

Tento obřad je znám pod názvem *Nový oheň*, nastával vždy po 18 980 dnech – tedy po 52 letech. Většina obyvatel mohla tento rituál spatřit pouze jednou za život. Také proto si ho nikdo z obyvatel nemohl nechat ujít. Bez pochyby šlo o nejvíce navštěvovaný obřad v aztécké říši.

V překladu z *náhuatl*u se tento obřad nazývá také *Vázání roků*, což rituál plně vystihuje. Svým provedením se vlastně obřad vrací k mýtu *O stvoření Slunce a Měsíce*. *Nový oheň* neznamenal jen život, ale také nový letopočet. Aztékové však nijak nerozlišovali mytické a historické skutečnosti. „*Lineární plynutí času se tak plně podřídilo cyklickému..., ale obecně lze aztécké údaje korelovat s křesťanským letopočtem jen zpětným odpočítáváním dvaapadesátiletých cyklů od dat, která koloniální prameny označují za roky posledního konání obřadů nového ohně.*“³³

3.4 Náboženské rituály

Aztécký život by nemohl být tím, čím byl, bez náboženských rituálů, kterých bylo obrovské množství. Pro úplnost si připomeňme, že sluneční rok měl osmnáct měsíců a v každém měsíci se odehrávalo hned několik obřadů. Pro stručný přehled uvedu, s použitím publikace Vaillanta, tabulku, kterou jsem, ale pro mé potřeby zkrátila.³⁴ (viz. tabulka č. 1)

Ve výše zmíněné tabulce je přehled osmnácti měsíců a jednotlivých rituálů. Záměrně jsem uvedla jen ty nejpodstatnější a nejzajímavější. Množství obřadů a slavností je i přesto velice obsáhlé, a proto se zaměřím na ty rituály, které byly pro Aztéky otázkou bytí.

³² CARRASCO, David. Náboženství Mezoameriky: Kosmovize a obřadní centra. Praha: Prostor, 1998. s. 119 ISBN 80-85190-72-9.

³³ KRÍŽOVÁ, Markéta. Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005. s. 55 ISBN 80-86493-19-9.

³⁴ VAILLANT, George C. Aztékové: Původ, vzestup a pád národa Aztéků. Praha: Orbis, 1974. s. 141-142.

3.4.1 Rituál Toxcatl

Podíváme-li se do tabulky rituálů, tak tento rituál zařadíme do měsíce Teotleco. Je to slavnost konaná na počest boha *Tezcatlipoca* - *Pána Kouřící zrcadlo*, o kterém jsem psala. Jméno *Pán Kouřící zrcadlo* dostal podle věšteckého zrcadla, které bylo zhotoveno z obsidiánu, sopečného skla, jak píše Křížová. *Tezcatlipoca* bylo jedno z nejmocnějších božstev. Bohové *Tezcatlipoca* vládli temnotě a oplývali darem vševědounosti, všudypřítomnosti, dokonce vše slyšeli a viděli. *Tezcatlipoca* měl mnoho jmen i podob. Šlo o válečné božstvo, které vládlo světovým stranám a za patrona mělo jaguára, zatímco válečné božstvo *Huitzilopochtliho* mělo za patrona orla.³⁵

Rituálem ve jménu boha *Tezcatlipoca* jsme schopni dostat se opět o něco hlouběji do problematiky vnímání kosmovizí a lidského těla. Rituál *Toxcatl* je spojen s rituálem *Nového ohně*. „*Toxcatl* byla oslavou „boha bohů“ *Tezcatlipoca* (*Pána Kouřící zrcadlo*), jednoho ze čtyř bohů, kteří stvořili vesmír.“³⁶

Hlavní událostí tohoto obřadu byla opět lidská oběť, tentokrát však ještě důkladněji vybrána než při jiných obřadech. Zpravidla byl obětován mladý válečník, kterého kněží zvolili na základě jeho dokonalých fyzických rysů. Předpis zněl takto:

„*Takto vyvolený muž byl...bystrého ducha, mrštného, čistého těla...štíhlý a vysoký...celý podoben sloupu z kamene...*

Nadměrná výška však byla na závadu. Takovému pak žena řekla: „Vysoký muž; ten, kdo třese stromem a stahuje hvězdy.“

Tato krátká litanie, kterou Carrasco uvedl ve své knize, plně vystihuje, jak důležitá byla fyzická krása budoucí oběti. Vždyť oběť měla představovat samotného boha *Tezcatlipoca*. Proto se dbalo na co možná největší shodu v podobě s *Pánem Kouřící zrcadlo*.

Když se kněžím výběr válečníka zdařil, přistoupili k dalšímu úkolu. Válečník se učil rétorice, hrál na flétnu a nosil květiny. Tyto dovednosti se začal učit dlouho před oním rituálem. Ještě rok před obřadem bylo válečníkovi dovoleno volně se pohybovat po městě a měl k dispozici i pomocníky.

³⁵ KŘÍŽOVÁ, Markéta. Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005. s. 62 ISBN 80-86493-19-9.

³⁶ CARRASCO, David. Náboženství Mezoameriky: Kosmovize a obřadní centra. Praha: Prostor, 1998. s. 119 ISBN 80-85190-72-9.

„Mladého muže se pak ujali učitelé, kteří ho cvičili...Byl odiván nádherným šatem, zahalován oblaky kadidla a spoustou sladce vonících květin...Když se vybraný mladík objevil na veřejnosti, doprovázela ho družina královských pážat, a když se zastavil na ulici a zahrál některou oblíbenou píseň, zástupy se mu kořily...“³⁷

V určitém období se zajatec musel dostavit k *Moctezumovi*, tam byl ustrojen do slavnostního a ozdoben. Dvacet dní před vlastním rituálem dostal čtyři předem vybrané dívky. Dívky symbolizovaly čtyři bohyně zemědělství. S nimi se obveseloval až do dne obřadu. V tento den mu byla sebrána všechna nádhera i ženy, byl ostříhán dohola, jako válečník. Když nastal čas vydat se k chrámu *Tlacochcalco*, po cestě ještě zpíval a tančil společně s dívkami a dával lidem dary a jídlo.

„Stoupal sám, šel z vlastní vůle tam, kde měl zemřít. Na jednom ze schodů zlomil a upustil svoji flétnu, svoji píšťalu. Když dospěl na vrchol, chopili se ho obětní kněží. Vrhli ho zády na obětní kámen; jeden z nich mu rozřízl hrud', vyňal jeho srdce a pozdvihl ho jako důkaz oběti Slunci...Tělo nenechali skutálet dolů, spíše ho snesli. Odříznutou hlavu umístili na k tomu určené místo.“³⁸

Moment vyňatého srdce a uříznuté hlavy je zde podstatný. V srdci se skrývá síla *teyolia* a *tonalli*, které sídlilo v dokonalé hlavě válečníka. Pro Aztéky bylo tedy důležité, aby se do vesmíru uvolnily obě tyto božské energie, které by navrátily sílu bohům sídlícím v nejvzdálenějším nebi. Také učení rétoriky a dalších ctností mělo své opodstatnění. Mladík měl být ztělesněním básně – *květiny a písně*, která je boží pravdou. (viz 2.2.1) Carrasco píše, že rituál *Toxcatl* končí popisem této pravdy.

„To věští náš život na zemi. Neboť kdo se radoval, vlastnil bohatství, vyhledával a považoval si sladkosti a voňavosti našeho Pána – bohatství a blahobytu – ten ve velké bídě skončil...“

³⁷ PRESCOTT, William H. Dějiny dobytí Mexika. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 35. ISBN 80-7309-212-3.

³⁸ CARRASCO, David. Náboženství Mezoameriky: Kosmovize a obřadní centra. Praha: Prostor, 1998. s. 121-122 ISBN 80-85190-72-9.

Ani Carrasco se neubráníl otázce, zdali tomu bylo opravdu tak, že se zajatci – oběti, dobrovolně vzdali, smíření se svým tragickým osudem nebo zdali se bránili. Existují svědectví, jak píše, která praví, že se zajatci snažili uprchnout ze samotného rituálu. Oběti prý často omdlévaly nebo hrůzou strnuly. Spekuluje se i s myšlenkou, že některé budoucí oběti neměly tušení o jejich konci. Na druhé straně byli i tací, kteří se vzdali dobrovolně a pokládali za poctu, že mohou ztělesňovat boha a že se jejich *teyolia* a *tonalli* dostanou do nebe. Možná proto, píše Carrasco, se říkalo, že je Tenochtitlán „základem nebes, kde se nikdo nebojí umřít v boji“.³⁹

3.4.2 Ostatní rituály a slavnosti

Dalším z významných rituálů a zároveň slavností, která se konala v den *Čtyři zemětřesení*, byl obřad symbolizující pohyb Slunce. Opět zde hrála nezastupitelnou úlohu lidská oběť. Zajatec byl převlečen za božstvo Slunce, poté byl stejně jako při rituálu *Toxcatl* zabit vytržením srdce z těla. Zvláštním znakem této slavnosti bylo, že si lidé propichovali a zraňovali různé části těla obsidiánovými noži. Po slavnosti začal tanec Orla a Jaguára, tedy patronů *Huitzilopochtliho* a *Tezcatlipoka*. V tanci se odehrává onen slavný mýtus o zabití a znovuzrození Slunce. Tanec vyvrcholil dalšími lidskými obětmi. Zabíjení probíhalo tak, že válečníci kultu Orla a Jaguára měli opravdové zbraně a oběť jen napodobeniny. Byla přivázaná ke kameni a rituálně zabita.

Mnohem krutější rituál byl zasvěcen *Huehueteotlovi*, bohu ohně. Aztéctí válečníci spolu se zajatci tančili rituální tanec kolem ohně. Dříve než se roztančili, byl obětím nasypán do obličejové prášek *yauhtlli* - indické konopí, které je omámilo. Při tanci si každý z aztéckých válečníků chytl jednoho zajatce, svázal ho a položil si jej na záda. Když tanec vrcholil, jeden kněz za druhým vhadzoval těla zajatců do ohně. Po chvíli, dřív než oběti shořeli, je kněží vytahovali z ohně háky a až v tomto okamžiku jim vyrvali srdce z těl.⁴⁰

Již v tabulce slavností a obřadů jsem zmínila jméno *Xipe*. Celým jménem *Xipe Totec*, byla to zvláštní postava aztécké mytologie. Pokud jeho jméno přeložíme do českého jazyka, znamená *Náš pán z kůže stažený*. Jednalo se o výhradně mužské božstvo symbolizující znovuzrození a obnovu života. I zde byl zajat a obětován muž, kterého posmrtně kněží stáhli z kůže. Vždy se jeden z kněží do kůže oběti oblékl. Kůže

⁴⁰ VAILLANT, George C. Aztékové: Původ, vzestup a pád národa Aztéků. Praha: Orbis, 1974. s. 144.

symbolizovala obrodu přírody. Stejně tak jako se příroda probouzela na jaře, tak se i kněží rituálně převlékl do „nového“.

K nejstarším božstvům vůbec patřili *Tlalokové*. *Tlaloc* v nahujštině znamená *Nápoj země*. Bylo to tedy božstvo deště. V aztéckém náboženství existuje vše v protikladech tvořených *Ometéotlem*. I zde existoval ženský protiklad k tomuto mužskému principu tvořený božstvem *Chalchiuhtlicue* - *Tyrkysová sukně* značící stojaté a tekoucí vody. Význam *Tlaloků* je patrný i z faktu, že sdílel pyramidu s uznávaným *Huitzilopochtlim*, píše Křížová. Během oslav na počest tomuto božstvu se lidé myli a čistili v parních lázních. K rituálům samozřejmě patřili lidské oběti, ale i týrání malých dětí, při kterém plakaly. Pláč měl totiž vyvolat déšť.⁴¹

W. H. Prescott líčí obětování nemluvňat ve jménu *Tlaloka*, o kterém jiní autoři mlčí. Průvod kojenců ležících na nosítkách byl prý obsypáván jarními květy a nemluvňata byla oděna do slavnostních šatů. Jejich pláč symbolizoval tak očekávaný déšť. Nemohu se zbavit otázky, kde a jak se děti získávaly. Prescott píše, že děti byly často odkoupeny od nemajetných a pověřčivých rodičů. Spekuluje se i s myšlenkou, že byly kradeny i v jiných kmenech. Prescott se nevyhýbá ani tabuizovanému rituálnímu kanibalismu.

I mě zajímalo, jak se naložilo s tolika mrtvými po rituálech. Ne vždy, ale pravidelně se maso obětí konzumovalo při nejrůznějších hostinách, píše. Ač byl Prescott autorem žijícím v 19. století, kdy bádání v této části světa bylo v plenkách, jeho zjištění je stále aktuální. Stojí si totiž za tím, že se nejednalo o „...*primitivní ukájení hladu, s jakým se setkáváme u vyhladovělých kanibalů, to byl slavnostní hodokvas...Jistě není v dějinách příkladu, aby pěstěná zjemnělost a krajní barbarství byly spolu tak úzce spjaty*“⁴²

To byl tedy popis jen některých z významnějších rituálů aztéckého náboženství. Z jejich popisu vyplývá, že ač byly velice kruté, zároveň v sobě měly určitou dávku jemnosti. Ta byla ovšem spjata se vztahem k bohům, kterých si lidé vážili a bezmezně uctívali. Někteří byli tak oddáni, že se odhodlali obětovat i vlastního potomka. Je možné v nich spatřit další z důkazů duálních principů, které jeden bez druhého neznamena

⁴¹ KŘÍŽOVÁ, Markéta. Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005. s. 59 ISBN 80-86493-19-9.

⁴² PRESCOTT, William H. Dějiny dobytí Mexika. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 35. ISBN 80-7309-212-3.

Domnívám se, že je více než jasné, že první Španělé v Nové Zemi museli být tím, co viděli, zcela šokováni a pohoršeni. Neboť člověk vychovaný v křesťanském duchu mohl jen těžko pochopit celistvost a onu propojenost člověka, boha, vesmíru a přírody, kterou Aztékové ctili nadevše, i nad lidský život. Na tento problém se však zaměřím v dalších kapitolách, které se soustřeďují hlavně na soudobé dobyvatele v čele s Hernánem Cortésem.

4. Tažení do Mexika

Na úvod této kapitoly nejprve uvedu okolnosti, za jakých Evropané přijeli do Nového Španělska. Dobyťtí aztécké říše bylo totiž do jisté míry osudové. Vedla k němu celá řada náhod.

Na počátku 16. století začali Evropané prozkoumávat karibské ostrovy, které byly dříve objeveny Kolumbem, dále výpravy pokračovaly i do Střední Ameriky. Tyto výpravy do neznámých míst měly za cíl dovézt do Evropy zlato a také otroky, kteří by tvrdě pracovali.

Mezi lety 1517-1518 jedna z těchto výprav zakotvila i na poloostrově Yucatan a byla překvapena nebývalou vyspělostí tamější kultury. Dobyvatelé posílali zprávy guvernérovi Diegu Velázquezovi na Kubu a ten zase informoval španělského krále. Není divu, že ve Španělsku tyto objevy vzbudily značný zájem, a to především o šperky a drahé kameny, které byly často součástí indiánského oděvu.⁴³

Nyní se dostáváme k onomu pro Aztéky osudovému roku 1519, kdy byl Hernando Cortés Velázquezem oficiálně pověřen vykonat další výpravu na pevninu Yucatanu. Velázquez se ale na poslední chvíli rozhodl plánovanou akci zrušit. Cortés však neuposlechl rozkazu a předčasně odplul na onu výpravu. Brzy se od mayských Indiánů dozvěděl o velice majetné říši na severu země. V srpnu 1519 se proto vydal spolu s 500 španělskými vojáky a 1300 domorodými nosiči nákladu, které mu darovala etnika dříve podrobená Aztéky, tímto směrem, aby danou oblast prozkoumal.

Je jisté, že na Cortésově úspěchu mají nezcizitelnou zásluhu jeho dva informátoři. Prvním z nich byl Španěl Jerónimo de Aguilar, který po několik let žil v mayské společnosti. Při postupu na sever dostal Cortés od panovníka, který byl poražen Aztéky, aztéckou otrokyni *Malintzin* nebo také *Malinche* (která byla později pokřtěna na Marinu). Jak píše Prescott, Cortés si byl vědom, jak důležitou roli Marina má. Nejprve se stala jeho tlumočnicí, pak sekretářkou a nakonec se stala Cortésovou milenkou a porodila mu i syna.⁴⁴ Pro Cortése byla velice důležitá, neboť sama byla Azték, a tak mu podávala informace, které by nebyl schopen jinak získat. Tlumočení

⁴³ KRÍŽOVÁ, Markéta. Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005. s. 71 ISBN 80-86493-19-9.

⁴⁴ PRESCOTT, William H. Dějiny dobytí Mexika. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 127. ISBN 80-7309-212-3.

probíhalo tak, že nejprve Marina překládala z náhuatlu do mayštiny a poté Aguilar překládal z mayštiny do španělštiny. I když role výše zmíněných informátorů byla bezesporu zásadní, není možné opomenout vojenské a taktické schopnosti samotného Hernanda Cortése.

Marina Cortésovi s velkou pravděpodobností řekla o krvavých výpravách aztécké armády a podmaňování sousedících národů. Nenávist podrobených kmenů vůči Aztékům byla obrovská a také sehrála svou roli při pádu jejich říše. Logicky myslící člověk, jakým Cortés beze sporu byl, si tak začal plánovat postup ke svému vítězství. Byl schopen utvořit si celkem přesné představy o tom, co ho čeká, i když si byl dobře vědom početní převahy aztéckého vojska.

Jak jsem již zmínila, 16. srpna 1519 se Cortés vypravil do hlavního města Aztéků – Tenochtitlánu. Při příchodu aztéckého města si Cortés pomohl slavným mýtem o bájném *Quetzalcóatlovi*, o kterém se pravděpodobně dozvěděl od Mariny. Jak již víme z předchozích kapitol, tak *Opeřený had* opustil zemi poté, co naučil svůj národ všemu, co uměl. Mýtus popisoval boha jako vysokou postavu s bílou pletí a plnovousem, což celkem odpovídalo vzhledu Cortése. A protože mýtus praví, že jednoho dne se *Opeřený had* vrátí, Cortés znalý této pověsti, ji samozřejmě využil ve svůj prospěch.

Prescott píše, že jeden z indiánských válečníků si všiml muže s „*lesklou pozlacenou přilbicí*“ a řekl, že mu připomíná onu přilbu, kterou nosil sám *Quetzalcóatl*. Válečník žádal Cortése, který tuto přilbu měl na hlavě, o svolení, aby ji ukázal Moctezumovi. „*Cortés projevilo ochotu poslat přilbici císařovi na ukázkou a dodal, že doufá, že bude vrácena plná zlatého prachu této země, aby mohl porovnat jeho jakost se zlatým prachem své vlasti!*“, poznamenává Prescott.⁴⁵

Než Indiáni zjistili, že Španělé jsou smrtelní lidé stejně tak, jako oni, trvalo to nějakou dobu – tento fakt byl také velice podstatný pro další vývoj napjaté situace. Mocný panovník Moctezuma dal Španěly sledovat svými lidmi. Dokonce se je snažil uhranout nejrůznějšími kouzly, což se mu nepodařilo. Je pravděpodobné, že Moctezuma pokládal Španěly za božstvo nebo za jeho vyslance, a tak usoudil, že boj proti nim je předem prohraný. Předpokládal totiž, že mají jistě některé z nadpřirozených sil.

⁴⁵ PRESCOTT, William H. Dějiny dobytí Mexika. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 130. ISBN 80-7309-212-3.

Poté, co se Moctezuma dozvěděl, že Španělé touží po zlatě, dal jim ho v dobré víře, že pak jeho zemi opustí. Moctezumovy obavy byly však tak veliké, že nově příchozí přivítal s úctou i strachem zároveň. Panovník Cortése i s jeho družinou ubytoval v jednom ze svých paláců. Ti se tam mezitím opevnili a plánovali další akce. Moctezuma se Španělů pokoušel zbavit. Dokonce nechal několik Cortésových mužů ze základny na pobřeží zabít. V tomto okamžiku Cortés nechal Moctezumu přestěhovat do svého paláce, což by se dalo chápat jako zajetí krále. Cortés se domníval, že jeho strategický tah mu vynese kýžené vítězství. Myslel si, že pokud získá panovníka, podrobí si celý lid, to se ale zmýlil.

V těchto napjatých okamžicích Cortés obdržel nepříjemnou zprávu o tom, že guvernér Velázquez proti němu poslal expedici vedenou Pánfilem Narváezem. Velázquez se totiž nemohl smířit s faktem, že Cortés neuposlechl jeho rozkazu a na výpravu do Nového Španělska se vydal i přes jeho zákaz.

Cortés reagoval okamžitě. Část své posádky nechal v Tenochtitlánu a se zbytkem se rozhodl jít naproti Narváezovi. Nakonec se Cortésovi podařilo Narváeze porazit, ba dokonce získal část jeho vojáků na svoji stranu. I přes tento fakt měl Cortés jen přes 1300 španělských vojáků a na 8000 indiánských spojenců, avšak Aztékové měli stále jasnou početní převahu.

Cortése napadlo, že vyvede vězněného Moctezumu z paláce, aby promluvil k lidu, který se bouřil. Když tak učinil, lidé začali prý házet kamení a oštěpy a nahlíželi na svého panovníka spíše jako na zbabělce. Panovník nakonec svým zraněním podlehl.⁴⁶

Bernal Díaz de Castillo nastiňuje panovníkovo umírání takto:

„Sotva Moctezuma pronesl ta slova (tj. výzvu ke vzbouřeným Aztékům), sneslo se na terasu krupobití kamenů a oštěpů. Naši vojáci dávali sice pozor, aby vladaře ochránili, ale když viděli, že zatímco mluvil ke svým poddaným, střelba ustala, opomněli v té chvíli dávat stejný pozor a právě tehdy byl nešťastný panovník zasažen třemi kameny a jedním šípem do hlavy, do rukou a do nohy. Po této nehodě jsme ho prosili, aby se dal ošetřit a aby jedl, ale sebesladší domluva na něj neúčinkovala a najednou,

⁴⁶ CORTÉS, Hernán. Dopisy: druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu. 1. vyd. Praha: Argo, 2000. s. 11-15 Capricorn; sv. 3. ISBN 80-7203-213-5.

zcela nečekaně, jsme zjistili, že je mrtev. Cortés i všichni kapitáni ho oplakávali; a vojáci podobně.“⁴⁷

V této chvíli se Cortés rozhodl probít se ven z města, neboť vojáci trpěli hladu a indiánské útoky se stupňovaly. V noci z 30. července na 1. srpna roku 1520 došlo k nekrvavější bitvě v této válce. Je známá pod jménem *Noche triste*, neboli Smutná noc. Pro Španěly tato bitva znamenala obrovské ztráty. Třetina Cortésovy armády padla v boji a také přišla o všechno naloupené zlato. Cortés dokonce ztratil všechny své poznámky i deník, které měly bez pochyby obrovskou vypovídající hodnotu.

Mohlo by se zdát, že španělská armáda musela být velice oslabená a bojeneschopná, avšak Indiáni udělali další taktickou chybu. Touto chybou bylo, že Aztékové vyhnali všechny Španěly ven z města. Zřejmě usoudili, že se jich tímto způsobem nadobro zbaví a že zbytek přeživší posádky odjede. Když boje skončily, celý aztécký národ se připravoval na oslavy svého úspěchu a obětovali španělské zajatce.

Zatímco Aztékové oslavovali své vítězství, Španělé se vydali na cestu do Tlaxcaly, kde sídlili spřátelení Indiáni. Ti je v boji proti Aztékům podporovali. Na cestě, v horách u Otumby, je ale čekala další indiánská armáda, která byla početnější než ta Cortésova. I tam Cortés ukázal své strategické a manévrovací schopnosti a indiánská armáda byla poražena. Španělům toto vítězství pomohlo opět si zvýšit sebevědomí a pokračovat v cestě. Po této bitvě Cortés opět začal vážně přemýšlet o tom, jak by mohl Tenochtitlán dobýt nadobro.

4.1 Historická reflexe dobytí Mexika

V této podkapitole budu pracovat se dvěma známými historiky, jejichž názory na problematiku dobývání a následné pokřesťanstvení, se v jistých ohledech liší. Jejich díla se budu snažit komparovat a kriticky analyzovat. Nejde jen o pouhé srovnávání dvou autorů, z nichž každý žil v jiném století. Mým cílem je také nastínit a pokusit se objasnit jistou roli multikulturalismu dnešní doby. Ten je zřejmý zejména z děl století jednadvacátého.

Prvním z nich je William Hickling Prescott. Byl jedním z nejslavnějších amerických historiků a hispanistů 19. století. Asi nejvíce se prosadil díly „*Dějiny dobytí*

⁴⁷ CORTÉS, Hernán. Dopisy: druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu. 1. vyd. Praha: Argo, 2000. s. 11-15 Capricorn; sv. 3. ISBN 80-7203-213-5.

Mexika“ a „*Dějiny dobytí Peru*“. První zmíněnou knihu, která je velice obsáhlá, jsem prostudovala. Podle názvu knihy bychom mohli usuzovat, že se nejspíše jedná o dílo zaměřené na vojenství a armádu. Z velké části tomu tak opravdu je. Kniha má ale přes 600 stran a skrývá se v ní i mnoho informací, které mi pomohly při psaní mé diplomové práce. Především to byly kapitoly o způsobu života a náboženství.

Prescottovo dílo jsem již několikrát zmiňovala i v předchozích kapitolách. Avšak tuto podkapitolu věnuji jeho pohledu na problematiku španělské conquisty a následné pokřesťanství.

Z knihy je cítit, že byla napsána v první polovině 19. století. Některé informace, kterých ale není mnoho, se neslučují s novodobými poznatky. V první řadě se jedná o tematiku náboženství a celkový náhled na conquistu jako takovou. Pokud informace z tohoto díla srovnáme s díly 20. a 21. století, zjistíme, že vnímání věci je velice odlišné. Proto se Prescottovy názory a úvahy budu snažit kriticky analyzovat prizmatem 21. století a také nastínit názory George Vaillanta, který žil ve století dvacátém.

Druhým z autorů je již zmíněný George Clapp Vaillant. Žil a dlouhou dobu pracoval ve Spojených státech amerických, kde také přednášel na Harvardu, Yaleu a Columbia University. Kromě své akademické činnosti mnohokrát navštívil Mexiko a byl členem archeologických společností. Jeho publikace „*Aztékové*“ není zdaleka tak obsáhlá jako Prescottova. Vaillant se v této knize zaměřuje spíše na kulturu, umění a náboženství. V této podkapitole se tedy budu snažit, s pomocí těchto dvou pramenů, hodnotit a analyzovat období conquisty.

Mnoho faktů o cílech a počátcích španělské conquisty jsem uvedla v úvodu čtvrté kapitoly. Proto se nebudu opakovat a pozornost soustředím na období posledního zápasu Aztéků o přežití a následné pokřesťanství.

Jak dobře víme, tak Tenochtitlán byl vystavěn na vodě a byl obklopen hrázemi. Cortés proto nechal vystavět třináct menších lodí tak, aby byly schopné proplouvat kanály, kterými bylo město protkáno. Bylo jasné, že malé aztécké kanoe proti španělským lodím nemohou obstát. V tomto okamžiku měl Cortés zhruba 600 mužů a odhaduje se, že se k němu přidalo na 50 000 indiánských spojenců. Tímto manévrem byl zahájen poslední úder dobývání aztécké říše. Boje byly dlouhé, ale nakonec se Španělům podařilo aztécké hlavní město dobýt, a tak zničit tuto velkolepou civilizaci.

Cortésova taktika dobývání byla prostá. Postupně bořil domy, městské čtvrtě a nechal hrdé obyvatele vyhladovět. Bylo jasné, že když uzavře všechny přístupové cesty do hlavního města, lidem brzy dojdou zásoby potravin a vzdají se. Toto dobývání, obléhání a ničení města trvalo celé tři měsíce. Španělé se doslechli o zkáze a utrpení, které způsobovali domorodcům. Stále však čekali, že se Aztékové vzdají. V těchto okamžicích, více než kdy jindy v celé historii tohoto národa, se ukazuje jejich hrdost a nacionalismus. Panovník *Cuauhtemotzin* byl neoblomný a za žádnou cenu se nechtěl vzdát. Přestože mu Cortés několikrát nabízel ukončení obléhání, panovník vždy odvětil, že jeho národ se nevzdá a bude bojovat do posledního muže.

Všechny obvyklé způsoby opatrování potravy brzy selhaly. Domorodci pojídali kořínky, kůru stromů, trávu a pili poloslanou vodu z jezera. Bylo jasné, že při takto chudé stravě se rozmohly nejrůznější choroby, a tak Aztékové umírali po desítkách.

Prescott líčí hrůzy hladomoru, které vyčetl ze soudobých záznamů. Píše, že mrtvých bylo tolik, že je už nebylo kam pohřbívat. „*Když dobyvatelé vstoupili do obydli, naskytlo se jim divadlo ještě děsivější: podlahy pokryté ležícími těly zbídačených lidí, z nichž někteří byli v agónii, jiní jako by nemocemi hnili zaživa...*“⁴⁸ Bernal Díaz píše: „*Bylo jich tam tolik, že člověk musil dávat pozor, aby při chůzi nešlapal po mrtvolách.*“ V těchto otřesných podmínkách, kdy mrtvoly ležely všude po městě, se rozmohl mor, který dílo zkázy dokončil. Domorodci, kteří přežili, museli být psychicky velice otřeseni. Nejrůznějšími obřady se pokoušeli mor zastavit. Když však veškeré jejich snažení přišlo na zmar, začali věřit, že je bohové opustili. Dne 13. srpna 1521 španělští vojáci zajali posledního aztéckého panovníka *Cuauhtemotzina*, který se snažil uprchnout na člunu. To byla pro Aztéky poslední rána, ze které se nemohli vzpamatovat. Přesto, že po celou dobu obléhání Cortés dával možnost kapitulace, nevyužili ji. Dali přednost smrti.

Prescott do jisté míry obhajuje činy španělské armády. Doslova píše: „*Aztékové byli vysloveně krvežíznivé a hrubé plemeno, jež i svými nejlepšimi vlastnostmi v nás může vzbudit jen málo soucítění a úcty.*“ Naprosto se s jeho názorem neslučují. Avšak měli bychom si uvědomit, že Prescott byl historikem píšícím v první polovině 19. století a to má zajisté podíl na jeho razantním výroku. V době, kdy psal tuto knihu, tak stále pokračovala kolonizace a pohled na domorodce nejen v Mexiku, ale i v Austrálii, na

⁴⁸ PRESCOTT, William H. Dějiny dobytí Mexika. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 511-512. ISBN 80-7309-212-3.

Novém Zélandu atp., byl velice jednostranný. Západní kolonizátoři domorodce vnímali jako primitivní a barbarské tvory. Často s nimi zacházeli velice krutě. Prescott se na danou problematiku dívá právě oním prizmatem kolonizátora. V jistém ohledu by se mohlo zdát, že Španělé se vlastně zasloužili o vymýcení tohoto „krvežíznivého a hrubého plemene“, ale uvědomme si, že Španělé do Mexika přijeli s jinými cíli, než bylo téměř vyhladit tuto civilizaci. Proto se domnívám, že Prescottův názor je velice neobjektivní a krutý.

Prescott se také zabývá otázkou, jak mohli Aztékové šířit civilizaci, když se ke svým poddaným chovali krutě a jejich země nebyla dobře organizována a sjednocena. Tato úvaha jistě stojí za zamyšlení. Je nezpochybnitelné, že městské státy, které si Aztékové podmanili a neustále s nimi vedli války, žily v nepřetržitém strachu. To jistě není známka sjednocenosti země. Prescott tuto úvahu uzavírá takto: *„Zájmy lidstva a lidskosti nelze zastávat tam, kde je člověk postaven na roveň dobytku na porážce.“* Nejsem si jistá, zdali Prescott dobře vážil svá slova. Přeci jen v aztécké kultuře a náboženství se člověk nerovnal zvířeti. Jak jsem již psala v kapitolách věnujícím se hlouběji náboženství a obřadům, tak víme, že lidské oběti měly svůj jasný smysl. Tento smysl tkvěl v zachování života kosmu a celého lidského rodu. Pokud člověk v tento komplikovaný systém věřil a po staletí v něm byl vychováván, je zcela pochopitelné, že lidská oběť je v porovnání s tím, co by bylo ztraceno, nicotná. Myslím si, že Prescott neměl a zřejmě ani nemohl mít do hloubky prostudované ono náboženství a kosmovize, které v těchto úvahách hrají podstatnou roli. Na celou problematiku nahlíží jen a pouze z pozice conquistadorů a píše: *„...tisíce ubohých obětí tohoto císařství byly rok co rok vykrmovány v jeho klecích, obětovány na jeho oltářích, upravovány a podávány na jeho hostinách!“*⁴⁹

I když se Prescott stále přiklání na stranu Španělů, není si zcela jistý, zdali se dá ospravedlnit jejich vpád do země. Píše: *„...zda my se spokojíme tím, že pro něj nalezneme omluvu v přirozených právech a nárocích civilizace..., neboť některým z těchto dvou důvodů křesťanství národové na východě i na západě vždycky obhajovali své dobovatelské činy...Mnohem důležitější je položit si otázku, zda se dobývání Mexika provádělo s patřičným ohledem na lidská práva, když už připustíme, že se pro dobytí důvod našel.“* Z tohoto úryvku je patrné, že i sám spisovatel je na pochybách, zdali

⁴⁹ PRESCOTT, William H. Dějiny dobytí Mexika. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 528-530. ISBN 80-7309-212-3.

nebyla porušována lidská práva. Z citací, které jsem použila se zdá nezpochybnitelné, že z dnešního pohledu byla porušena téměř všechna.

Musím se však nutně zastavit u Prescottovy myšlenky na „dobyvatelské právo“. 16. století bylo obdobím kolonizace, kdy si všechny mocnější a bohatší země Evropy začaly podmaňovat okolní svět. V tomto i v následujících staletích se páchaly na domorodcích nejružnější zločiny. Podle mého názoru však není možné tyto činy nijak obhajovat. I když s sebou kolonizace bezpochyby přinášela klady, obzvláště to byla technická vyspělost a vzdělanost západní civilizace, na druhou stranu nedávala domorodým obyvatelům jiné možnosti, než se velmocím podrobit. Nebylo tomu jinak ani v případě Aztéků a dalších mezoamerických národů, jejichž obyvatelé často končili v otroctví a museli nátlakem konvertovat ke křesťanství.

Když se vrátím ke Cortésovi a poslednímu aztéckému panovníkovi, nebylo tomu jinak. Cortés ho mučil, jelikož Španělům šlo hlavně o klenoty, šperky a zlato. *Cuauhtemotzin* ale nechtěl prozradit, kde se poklady skrývají, tak ho Cortés nechal pověsit. Cortés však svou pravdu vyličil tak, že panovníka musel popravit prý proto, že plánoval vzpouru. Domnívám se, že Cortés si ne zcela uvědomoval, že *Cuauhtemotzin* je králem, stejně tak, jako byl třeba Karel V. Jistě se nezachoval s úctou, jaká králi náležela.

Po dobytí říše se Cortés vrátil na Kubu a poté odjel do rodného Španělska, kde ho vítali jako vítěze a oslavovali. Španělský císař mu dokonce udělil „*titul Admirál jižního moře a povýšil ho na Markýze údolí (Oaxa v jižním Mexiku, které dostal do dědičného vlastnictví)*“. ⁵⁰

Nahlédneme-li do aztécké společenské hierarchie či struktury a budeme-li ji vnímat v kontextu aztéckého myšlení, je nám jasné, že Španělé přišli ve velice vhodný okamžik. Podíváme-li se například na zbraně, které se v době conquisty používaly, je nám více než jasné, že Španělé měli z tohoto pohledu velikou výhodu. Jejich zbraně byly bez pochyby propracovanější a účinnější, než ty indiánské.

Dalším faktorem, který hrál podstatnou roli při dobývání Nového Španělska, je i „obřadní“ válčení, jak píše Vaillant. Aztékové měli ve zvyku nepřátelské bojovníky zajmout a zabít je až při obřadech. (viz obrázek č. 10) Takto Španělé pak z dálky pozorovali, jak na chrámovou pyramidu – *teokalli* stoupá průvod domorodců i s jejich

⁵⁰ CORTÉS, Hernán. Dopisy: druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu. 1. vyd. Praha: Argo, 2000. s. 15 Capricorn; sv. 3. ISBN 80-7203-213-5.

krajany - zajatci. Prescott píše, že Španělé byli nuceni tančit obřadní tance k počtě boha války a poté byli nataženi na veliký kámen. Kněz pak rychlým tahem rozříznul hrud' a vyjmul tlukoucí srdce oběti. Poté bylo srdce položeno na obětní misku a mrtvé tělo bylo shozeno dolů z pyramidy. Často se stávalo, že tělo oběti bylo snědno.⁵¹

Teokalli byla mohutná pyramidovitá stavba, k jejíž výstavbě se používala hlína a oblázky, poznamenává Prescott. Pyramida měla čtvercový půdorys, přičemž každá strana pyramidy směřovala k jedné ze světových stran. Byla rozdělena na pět pater, na kterých bylo vystavěno schodiště, po kterém se vystoupalo až na vrchol. Cortés líčí, jak na vrcholu pyramidy poprvé spatřil již tolikrát zmíněný kvádr jaspisu – obřadní kámen.

Prescott také zmiňuje, že před každou svatyní plápolal oheň, který nesměl nikdy uhasnout. Jak víme z minulých kapitol, tak uhašení ohně by znamenalo konec času, tedy kosmu a posléze konec celého světa. Prescott popisuje jednu ze svatyní, která se nacházela na vrcholu pyramidy. Píše, že před ní stála ohromná socha *Huitzilopochtliho*, boha války a slunce, kterému byla zasvěcena. Bůh měl na sobě řetěz se stříbrnými a zlatými srdci. Před sochou na oltáři leželo několik ještě teplých srdcí. Vedlejší svatyně byla zasvěcena jednomu z nejvyšších božstev *Tezcatlipoka*. Tím, že toto božstvo bylo neviditelné, tak nemělo žádnou určitou podobu a tak nebývalo nikde vyobrazeno. Vzpomeňme, že se *Tezcatlipokovi* také říká *Pán kouřící zrcadlo*. Proto zde byly kameny a štíty vyleštěné tak, že vypadala jako zrcadla. Prescott dodává, že zdi obou těchto svatyní byly potřísněny lidskou krví.

Teokalli (viz obrázek č. 14) nebyla jen jedna, nýbrž jich bylo ve městě mnoho. Menší pyramidové chrámy byly zasvěceny ostatním božstvům. Společným znakem všech pyramid však byl oheň na jejich vrcholcích. Mezi mnoha pyramidami byla i jedna zasvěcená *Quetzalcoátlovi*. Oproti ostatním se lišila. Byla totiž vystavěna do kruhu a u vchodu byla socha Opeřeného hada.⁵²

V Tenochtitlánu byla ještě jedna stavba, která ve Španělech vzbuzovala obavy. Z dnešního pohledu bychom tuto stavbu snad mohli nazvat kostnicí. Španělé se pokusili spočítat všechny lebky a došli k číslu sto třicet šest tisíc. Dnes můžeme jen spekulovat, zdali je toto číslo pravdivé. V tomto ohledu se prameny značně liší v desetitisících.

Další z mnoha okolností, která nahrávala Cortésovi, byl fakt, že přijel v období sklizně a většina obyvatel byla plně zaměstnána pracemi na polích. A tak se většina

⁵¹ VAILLANT, George C. Aztékové: Původ, vzestup a pád národa Aztéků. Praha: Orbis, 1974. s. 501

⁵² PRESCOTT, William H. Dějiny dobytí Mexika. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 279-281. ISBN 80-7309-212-3.

Indiánů nezabývala otázkou války. Já osobně se však domnívám, že možná tím nejpodstatnějším činitelem, který ovlivnil budoucnost tohoto mezoamerického národa, byla nesjednocenost Mexika. Politická struktura celé oblasti totiž neumožňovala využít všechen potenciál k boji a obraně. Aztécký panovník si sice podmaňoval okolní kmeny, ale nikdy se je nesnažil úplně ovládnout nebo asimilovat, píše Vaillant. Z toho vyplývá, že politická organizace nebyla funkční. Zjednodušeně by se na celou situaci dalo nahlížet i tak, že v oblasti dnešního Mexika bylo množství menších či větších městských států, které však byly neustále zaměstnány spory se svými sousedy. Všechny výše zmíněné okolnosti bezesporu přispěly svým dílem k pádu aztécké říše.⁵³

Vaillant se ve své knize zmiňuje i o znameních „zkázy“, které Aztékové pozorovali již nějakou dobu před příchodem Španělů. Vaillant píše o ptákově, který měl ve své hlavě zrcadlo, v němž se odrážela nebesa. Když prý do tohoto zrcadla Moctezuma pohlédl poprvé, viděl ona nebesa. Podruhé však nebesa zmizela. Panovník viděl ozbrojence. (viz obrázek č. 11)

Tím, že náboženství, šamanismus a kouzla hrála velice důležitou roli v životě každého domorodce, zprávy tohoto typu se rychle rozšířily po celé zemi. Po příchodu Španělů se údajně šířily zvěsti o „...*nestvůrách na čtyřech nohách, jimž vyrůstají ze zad lidská těla*.“⁵⁴ Musíme si totiž uvědomit, že Indiáni nikdy ve svém životě neviděli koně. Proto i na toto zvíře domorodci nahlíželi s obavami. Další záhada se datuje do roku 1510, kde se prý na jezeře Tezcucó náhle začaly objevovat vysoké vlny. Takovýchto znamení bylo více, avšak domnívám se, že pro nastínění situace postačí tato výše zmíněná.

Vaillant i Prescott píše, že prvotním úmyslem španělského krále bylo udělat z domorodců španělské občany. Není pochyb, že především generace mnichů z nejrůznějších řádů se o to snažily. Vaillant však poznamenává, že onen pověstný evropský individualismus, „*prorazil jejich legislativní kontrolu a bílí dobyvatelé převedli Indiány do otroctví*.“ Prescott píše, že z hlediska dobyvatelů „*měřítka práva a křivdy v poměru k domorodcům bylo velmi prosté. Pohrdajíce jimi jakožto rasou vyděděnců, psanců bez Boha, pokládali v souhlase s všeobecným názorem své doby za své „poslání“...*“

Rána, kterou dobyvatelé zasadili domorodcům, byla krutá. V období, kdy byl popraven Moctezuma, byli popraveni i kazici. Byli to lidé, kterých si běžní občané

⁵³ VAILLANT, George C. Aztékové: Původ, vzestup a pád národa Aztéků. Praha: Orbis, 1974. s. 167

⁵⁴ VAILLANT, George C. Aztékové: Původ, vzestup a pád národa Aztéků. Praha: Orbis, 1974. s. 168

velice vážili. Dalo by se říci, že byli elitou národa. Žili mravným životem, asketicky, byli nositeli vzdělanosti a moudrosti. Tímto činem si Cortés připravil manévrovací prostor pro další akce. Celá země byla popravou kněží hluboce zasažena. Proto se domnívám, že tato situace sehrála svou důležitou roli v ne příliš dlouhé budoucnosti Aztéků.⁵⁵

Cortés požádal Karla V., aby tedy do Mexika poslal nějaké muže, kteří by byli vhodní pro misionářskou činnost. Cortés si byl dobře vědom, že „přerod“ z jednoho náboženství do druhého nelze uskutečnit s pomocí křesťanů, kteří nežijí podle nauky a potrpí si na bohatství a přepych. Aztéctí duchovní totiž, jak víme, žili odříkavým a prostým životem. I sebemenší vybočení z morálky se tvrdě trestalo. Ne zřídka se stávalo, že amorální chování stálo kněží i život.

Osudového roku 1520, když si Španělé začali v nové zemi upevňovat moc a budovat panství, započalo také „přetváření“ vyspělé indiánské kultury. Omladinu vychovávaly nejrozličnější mnišské řády, které se zejména snažily o „vymýcení místního modlářství“. Mniši proto nechali vystavět školy a koleje. Bořily se původní aztécké chrámové pyramidy a naneštěstí byly spáleny i všechny aztécké rukopisy. Byli to především františkáni, kteří do nového Španělska připluli v roce 1524.⁵⁶ Je známo, že mnoho mnichů se učilo náhuatl, aby usnadnili přijetí křesťanství. Tím, že aztécká náboženská soustava byla polyteistická, byla zároveň velice přizpůsobivá. První misionáři Cortése nabádali, aby se proti Indiánům nestavěl násilně. Trvali na pokřesťanství, které bude postupné. „*Co povstane z chvilkového podkladu, mívá také chvilkové trvání. K čemu bořit oltář, když bůžek dál trůní v srdci? Anebo se má snad zničit sám bůžek jen proto, aby na jeho místo přišel jiný?*“ Takto Cortése obměkčovali a přesvědčovali misionáři o budoucím postupu konverze.

S jejich názorem na věc se plně ztotožňuji. Je jasné, že násilím člověk svou víru nezmění. Možná jen formálně, nikoliv ale vnitřně. Jako dobrý příklad by posloužila španělská inkvizice. Ta násilím potlačovala a pronásledovala „bezbožníky“. Ti ale ve většině případů ve své mysli stále zůstali věrní svému náboženství. A tak se úspěchy takto uměle vytvořených věřících zdají minimálně polovičaté.

Konverze se však neobešla úplně bez násilí. Španělští vojáci cítili, že před sebou mají „vznešené poslání“, neboť se pokládali za vojáky svatého kříže. Z dnešního

⁵⁵ PRESCOTT, William H. Dějiny dobytí Mexika. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 291. ISBN 80-7309-212-3.

⁵⁶ PRESCOTT, William H. Dějiny dobytí Mexika. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 552. ISBN 80-7309-212-3.

pohledu se nám tyto války zdají jen málo anebo vůbec ospravedlnitelné. Avšak pro vojáky španělské koruny to byla svatá válka proti nevěřícím. Vojáci se, na rozdíl od misionářů, nezabývali morálkou konverze. Naopak věřili, že když zemrou ve víře, čeká je spasení. Přivedením nových věřících chtěli odčinit své hříchy.

Za několik desetiletí však ke křesťanství konvertovala většina indiánské populace. Nemalý vliv na jejich pokřesťanstění mělo bezesporu i jejich původní náboženství, jak jsem již naznačila.

Ač se to zdá být paradoxní, tak Aztékové měli mnoho božstev a nikdy, ani ve své ne příliš dlouhé historii, se nebránili přejímání nových. Vždyť i jejich Pán – *Quetzalcóatl* - je původem z kultury Toltéků. Křesťanství proto nebylo výjimkou.

Prescott poznamenává další zajímavý fakt. Píše, že u Indiánů byl znám symbol kříže. Kříž se používal jako znamení boha deště. I tento fakt tedy mohl přispět k snadnější konverzi, i když význam kříže byl v obou náboženstvích zcela odlišný. Samozřejmě, že si nejprve nikdo z nich neuvědomoval, s jakým náboženstvím svůj život spojí. A také, že tím končí jejich původní. Prescott správně dodává, že Aztékové jistě nerozuměli dogmatům nového náboženství. I já souhlasím s jeho názorem, že obrácení Indiánů na víru bylo spíše formální než skutečné.

Takto stručně by se dalo popsat dobývání říše Aztéků a její následné převzetí. Hluběji se tímto obdobím ještě budu zabývat. Ne však samotnou válkou, ale hlavně osobou Cortése, který své zážitky a dojmy barvitě líčí ve svých *Cartas de Relación*, které zaslal Karlu V.

4.2 Vnímání Aztéků dobyvateli

Dopisů, které Cortés posílal do Evropy, bylo více. Dochovaly se však jen druhý a třetí dopis, které jsem i já použila pro svou práci. Cortés psal tyto dopisy mezi roky 1519-1526. První dopis se bohužel nezachoval v žádné podobě, ale víme, že byl napsán někdy v červnu či červenci roku 1519. Tento chybějící dopis je do jisté míry nahrazován jinou listinou. Je jím list obecní rady města Veracruz, což bylo první město založené Evropany na americkém kontinentu. Tato listina obsahovala podrobnosti o rozporu s guvernérem Velázquezem.

Druhý dopis je velmi dlouhý a oproti první listině Cortés píše o osobních pocitech, zkušenostech a zážitcích. Byl napsán 30. října roku 1520, kdy Cortés zakládal

tábor na pobřeží. Také popisuje, jak došlo k onomu důležitému spojení s Indiány a další zážitky spjaté s dobýváním. Dopis byl přeložen i do latiny a vydán v roce 1524.

Třetí dopis, který je neméně důležitý, byl napsán 15. května roku 1522. V tomto dopise se dočteme především o operacích a vojenském manévrování, které měly dospět k dobytí Tenochtitlánu. Dále následuje i čtvrtý a pátý dopis, ve kterých přináší králi informace o dalších výbojích a strastech, které jeho družinu na cestách potkaly. Cortés se v dopisech přiznává, že není zcela v jeho silách do detailů popsat vše, co zažil a viděl.

„Neboť chtěl-li bych, nejmocnější Pane, Vaší královské Jasnosti vypovědět vše o velkolepých a podivuhodných a skvělých věcech tohoto velkého města..., o rituálech a zvycích zdejšího lidu i o způsobu vlády zde ve městě stejně jako v ostatních městech patřících tomuto vládci, bylo by zapotřebí mnoho času a početných a velice zkušených vypravěčů: nemohu vypovědět jedinou ze stovky věcí, jež by stály za vyprávění. Pokud však bude v mých silách, budu Vám vyprávět o některých z věcí, jež jsem viděl, a i když budou vyloženy neuměle, vím s jistotou, že budou tak obdivuhodné, že se budou zdát neuvěřitelné...“⁵⁷

Na rozdíl od ostatních dobyvatelů, průzkumníků a badatelů, jakými byli například Kolumbus nebo Vespucci, si byl Cortés vědom toho, že jeho pohled na novou zemi je značně limitován jeho vědomostmi a i „výrazovými prostředky“, jak píše Oldřich Kašpar v úvodu knihy. Cortés přímo píše: „...svýma očima je vidíme, nemůžeme je však rozumem pochopit.“⁵⁸

Je jasné, že Cortés i přesto, že měl své tlumočníky, musel mít do jisté míry zkreslené informace. Překlady z jednoho jazyka do druhého často mnoho informací zkreslují. Není pochyb, že tak tomu bylo i v Cortésově případě a případě jeho indiánské milenky Mariny (Malintzin). Vždyť nahujština, mayština i španělština jsou tak odlišné jazyky, že je naprosto zřejmé, že informace, které si Cortés i aztécký panovník vyměňovali, musely být na obou stranách nepřesné.

I přesto nám ale nezbyvá nic jiného, než tento fakt respektovat a pracovat s dostupnými prameny, kterých není mnoho. Je tedy otázkou nakolik Hernando Cortés

⁵⁷ CORTÉS, Hernán. Dopisy: druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu. 1. vyd. Praha: Argo, 2000. s. 21 Capricorn; sv. 3. ISBN 80-7203-213-5.

⁵⁸ CORTÉS, Hernán. Dopisy: druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu. 1. vyd. Praha: Argo, 2000. s. 21 Capricorn; sv. 3. ISBN 80-7203-213-5.

vtělil své představy a subjektivní názory do těchto dopisů a nakolik informace, které dostával od svých tlumočnicků, byly nedobře přeložené či dokonce záměrně zkreslené.

Jak jsem již napsala v úvodu této kapitoly, Cortésovy dopisy jsou naprosto zásadním pramenem pro pochopení souvislostí o dobývání Aztécké říše. Proto se v této podkapitole snažím nahlédnout hlouběji do myslí španělských conquistadorů, především pak do myslí samotného Hernanda Cortése, který tyto dopisy psal.

Ve druhém dopise, který podrobně popisuje cestu od pobřeží až k Tenochtitlánu, jsem se nedozvěděla jen pouhá fakta o dobývání a plenění indiánských vesnic a měst, ale i něco o Cortésově pozoruhodném strategickém a logickém uvažování a vojenské taktice, která byla naprosto rozhodující při podmaňování si mezoamerických etnik.

Fakt, který je zřejmý z druhého dopisu, je ten, že Cortés byl přesvědčen, že jeho počínání je naprosto ospravedlnitelné před samotným Bohem a že vlastně koná dobro i pro samotné Indiány. Podmaňování si jednotlivých indiánských kmenů nebylo pro Cortése až tak obtížné, jak by se mohlo na první pohled zdát. Už jsem se zmínila o tom, že kmeny v okolí aztécké říše Aztéky nenáviděly. Hlavním důvodem byly zvláště krvavé války, ve kterých Aztékové zajali mnoho tisíc sousedních domorodců, se kterými bývalo zacházeno velice krutě. Mnozí z nich končili jako oběti při velkých obřadech zasvěcených nejrozličnějším božstvům, o nichž jsem již psala.

Přestože se z počátku kmeny nechtěly smířit s tím, že jejich vládcem bude pro ně neznámý španělský král, tak později souhlasily a staly se španělskými spojenci. Cortés je totiž chlácholil myšlenkou o dobytí Tenochtitlánu, což by pro tyto malé národy znamenalo svobodu a život bez neustálého strachu. Cortés o těchto malých národech píše: „..., že chtějí být poddanými Vašeho Veličenstva a mými přáteli, a prosili mne, abych je ochránil před oním vládcem, který je jim tyranem a násilím jim bere děti, aby je zabíjel a obětoval svým bohům, jakož i mnohé další stížnosti měli.“⁵⁹

Postupně si takto Cortés podmanil s většími či menšími obtížemi kmeny sousedící s aztéckou říší. Při výpadech, které se svou nevelkou armádou podnikal, se setkával se zvyky, odíváním a architekturou, kterou v Evropě neznal, a byl tím vším uchvácen. Zdá se, že Španělé byli nadšeni z hornaté krajiny, jezer a řek.

Nedá se však říci, že podrobování si etnik bylo zcela bez problémů a bez obětí. Cortés při postupu na Tenochtitlán vypaloval jednu vesnici za druhou, při čemž zemřeli

⁵⁹ CORTÉS, Hernán. Dopisy: druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu. 1. vyd. Praha: Argo, 2000. s. 26 Capricorn; sv. 3. ISBN 80-7203-213-5.

tisíce domorodců. Na straně dobyvatelů byly ztráty minimální. Lze to přičíst právě Cortésově taktice a také daleko vyspělejším zbráním, než měli Indiáni. V dopise se píše: „*A protože jsme postupovali pod znamením kříže a bojovali za naši víru a ve službách Vašeho Nejsvětějšího veličenstva, Bůh nám ve svém královském požehnání dopřál takového vítězství, že se nám podařilo pobít mnohé nepřátele, aniž bychom sami utrpěli ztráty.*“⁶⁰ Ti, kteří se Španělům postavili a plánovali útok, skončili s useknutými rukama a byli posláni zpět, aby je takto viděl jejich panovník. To ho mělo přesvědčit, že pokud Cortés bude chtít, podmaní si je i přes jejich nevoli. Což se také stalo.

Při Cortésových slovech, kdy obhajuje své nelidské činy tím, že bojuje a zabíjí ve jménu Boha, se dostáváme do roviny náboženské. V celé historii lidstva najdeme takových válek, ve kterých se vraždilo ve jménu křesťanství, celou řadu. Nedomnívám se však, že jsou ospravedlnitelné. Je také otázkou, zdali dobývání Nového světa ve jménu křesťanství nebylo jen záminkou pro drancování s vidinou rychlého zbohatnutí. Cortés se ze svých činů ospravedlňuje takto: „*Navíc jsme povinni, jak přísluší křesťanům, bojovat proti nepřátelům naší víry, za což budeme na onom světě odměněni věčnou slávou a na tomto světě se nám dostane cti a vážnosti... Bůh je na naší straně a pro Něj není nic nemožného, jak je vidět z našich vítězství...*“⁶¹

Když se španělská armáda dostala do města zvaného Tlaxcala, byli vojáci udiveni jeho velikostí a vyspělostí. Cortés poznamenává, že rozlohou bylo větší než španělská Granada a mělo o mnoho více obyvatel. Popisuje krásné stavby a také tržiště, na kterém se prodávalo různé zboží, také prý zlato, šperky a ozdoby z peří. Co bylo pro Španěly opravdu pozoruhodné, byla jakási „policie“, která dohlížela na pořádek ve městě. Cortés popisuje konkrétní případ, kdy Indián ukradl Španělovi zlato a byl trestán před celou obcí tak, že byl postaven na pranýř a obyvatelé se „*...jali bít provinilce jakými palicemi tak dlouho do hlavy, až jej usmrtili.*“

Na cestě do Tenochtitlánu Cortés dostával zprávy od samotného Moctezumy, aby do jeho říše nejezdil. Panovník tvrdil, že jeho země je nehostinná a že tam Španělé budou strádat. Cortés mu však odpověděl, že se této cestě nelze vyhnout, jelikož musí španělskému Veličenstvu poslat zprávu. Moctezuma, který se s faktem španělské návštěvy smířil, připravil pro Cortésovo vojsko nebezpečnou cestu plnou léček. Po té

⁶⁰ CORTÉS, Hernán. Dopisy: druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu. 1. vyd. Praha: Argo, 2000. s. 34 Capricorn; sv. 3. ISBN 80-7203-213-5.

⁶¹ CORTÉS, Hernán. Dopisy: druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu. 1. vyd. Praha: Argo, 2000. s. 36-37 Capricorn; sv. 3. ISBN 80-7203-213-5.

však Cortés odmítal jet, a tak se jeho armádě nic nestalo. Při postupu na Tenochtitlán Španělé procházeli kolem sopky - Popocatepetl, kterou viděli poprvé v životě. (viz obrázek č. 12) Chrlila sopečný popel a na jejím vrcholu byl i v létě sníh. Cortés byl tímto pohledem nadšený a dokonce vyslal dva muže, aby na tuto horu vylezli.

Těsně před městem ke Cortésovi přišli vyslanci panovníka se zlatem pro Cortése v domnění, že pak odejde. Dokonce byli ochotni platit jakousi daň jednou ročně. Aztékové se tedy snažili všemožně uplatit Španěly, jen aby nechtěli pokračovat do města. Při příchodu do samotného Tenochtitlánu Cortés popisuje jeho velkolepost. Viděl zde široké a pevné silnice, paláce a zahrady. Když se svou družinou dorazil k paláci, na nosítkách ho čekal samotný Moctezuma. Panovník si s Cortésem na důkaz váženosti vyměnil náhrdelník. Panovník mu začal vysvětlovat, že se podrobí jeho Pánu (myslel si totiž, že Cortésův Pán je již mnohokrát zmiňovaný Quetzalcóatl) a že již dlouhá léta očekávali jeho příchod. Moctezuma pak Cortése přesvědčoval, aby nevěřil pomluvám, které slyšel od jeho nepřátel a že má věřit jen tomu, co v jeho říši sám spatří. Moctezuma dokonce Cortésovi řekl: „*Opravdu mám některé zlaté věci, jež mi zůstaly po mých dědech. Ale cokoliv mám, je tvé, kdykoliv se ti zažádá.*“⁶² Moctezuma se nakonec podrobil Cortésovi, který mohl užívat a vyžádat si od krále cokoliv chtěl. Cortés usoudil, jak jsem již zmiňovala na začátku této kapitoly, že nejlepší cestou jak dokončit zabrání tohoto území bude, když samotného aztéckého panovníka uvězní. Cortés dostal svým myšlenkám a Moctezumu opravdu zajal. V tomto okamžiku se Cortés cítil, víc než kdy jindy, mocný a vědom si faktu, že má panovníka zcela ve své moci, chtěl od něj veškeré informace o aztéckých zlatých dolech.

Drahý kov se těžil v okolních řekách a o to s jednoduchým nářadím, což Španěly přesvědčilo o tom, že ho tam bude velké množství. Cortés řekl Moctezumovi, aby nechal pro Pána připravit zlato a drahé kameny, že je prý španělský panovník potřebuje na výstavbu paláce. Cortés píše, že Aztékové byli velice poslušní a dbali na právo a řád, což pro ně bylo podstatné. Byl si jist, že uposlechnou jeho rozkazů. V předchozích kapitolách jsem psala, že Aztékové ctili starší a mocnější. Nikdy neodporovali náboženské autoritě, kterou v tomto případě ztělesňoval Cortés, jako vyslanec Pána. Když Aztékové přinesli slibované zlato, Španělé byli překvapeni zručností šperkařů a zlatníků. Cortés píše: „*Nehledě na cenu jsou takové povahy a tak skvostné, že pro svou*

⁶² CORTÉS, Hernán. Dopisy: druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu. 1. vyd. Praha: Argo, 2000. s. 46-51 Capricorn; sv. 3. ISBN 80-7203-213-5.

neotřelost a neobvyklost mají nevyčísitelnou hodnotu a je nemyslitelné, že by kterýkoli ze všech panovníků, co jich je na světě známo, podobné a tak krásné mohl mít.“⁶³ (viz. Obr. 8 a 9). Cortés neobdivoval jen šperkaře a zlatníky, ale byl udiven i do detailů propracovaným nádobím a příbory. Ve svém dopise se rozepisuje o vyspělém tkalcovství a barvení látek.

Aztécké myšlení a náboženské představy se však nepromítaly jen do sochařství, šperkařství a dalších řemeslných oborů. Je pozoruhodné, jak píše Cortés, že i město bylo postaveno podle jakéhosi řádu. Každá ulice měla své jméno a v každé se prodávalo různé zboží. V jedné ulici se prý prodávalo maso (králíci, slepice a vykastrovaní malí psi), v další ulici pak byliny atp. To, že Aztékové dbali na pořádek, je patrné i z faktu, že na velkém náměstí byl soud s dvanácti soudci, kteří řešili sporné případy, které se staly při prodeji.

Nakonec, na důkaz své oddanosti španělskému králi, nechal Moctezuma vystavět statek, kde se pěstovala kukuřice, fazole a kakao, kterého si Aztékové velice cenili.

Okolní městské státy však nebyly ochotny se tak snadno vzdát a bouřily se a chystaly na Cortése různé léčky. Ten je však vždy dokázal včas prohlédnout. Sám Moctezuma se okolní státy, které dobyl, snažil přesvědčit, že nemá cenu odporovat. Na setkání, kterého se účastnili všichni hodnostáři, Moctezuma pronesl: „*Věřím také, že od vašich předků k Vám došla paměť o tom, že nepocházíme z této země, nýbrž že sem přišli z daleka a přivedl je sem Pán, jehož poddanými všichni byli, a nechal je zde... a děkujeme našim bohům, že se v naší době stalo skutkem, co bylo tak dlouho očekáváno.*“⁶⁴ V tomto výňatku Moctezumovy řeči je patrné, že stále věřil v to, že Hernán Cortés je vyslancem *Opeřeného hada* neboli *Quetzalcóatl*. Cortés popisuje tuto situaci, jako velice emotivní, kdy i silní a zdatní muži plakali. I sám Cortés se prý cítil do jisté míry provinile. Byl si samozřejmě vědom, že nechal Moctezumu si myslet, že ho vyslal sám *Quetzalcóatl*. Moctezuma své poddané svou emotivní řečí nakonec přesvědčil, že není jiná možnost nežli se stát poddanými onoho Pána. Cortés však nechtěl nechat nic náhodě, a tak povolal písaře, který vše sepsal, aby se později mohlo vše doložit a nic z panovníkových slov se nepozměňovalo.

⁶³ CORTÉS, Hernán. Dopisy: druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu. 1. vyd. Praha: Argo, 2000. s. 64 Capricorn; sv. 3. ISBN 80-7203-213-5.

⁶⁴ CORTÉS, Hernán. Dopisy: druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu. 1. vyd. Praha: Argo, 2000. s. 62 Capricorn; sv. 3. ISBN 80-7203-213-5.

Cortés se ve svých pamětech nevyhnul ani duchovním stavbám, kterých podle jeho slov bylo v Tenochtitlánu bezpočet. Nesprávně je nazýval mešitami a farnostmi. Píše, že v nich žijí duchovní, kteří si nestříhají a nečešou vlasy. Jak již dobře víme, tak vlasy pro Aztéky znamenaly mnoho, skrývala se v nich totiž síla, která chránila hlavu. Cortés byl bezpochyby velmi všímavý pozorovatel. Povšimnul si toho, že v kláštorech se nemohou vyskytovat ženy a duchovní žijí v celibátu. Dobrým příkladem pro pokorný duchovní život je legenda o Quetzalcóatlovi. On sám prý žil velmi asketickým životem. George Vaillant píše, že kněží obecně byli odívání do černého a často prý měli propíchané uši a vlasy spleené krví. Často se zraňovali nejrůznějšími předměty, což byl pro ně akt pokání. Bezpochyby také inspirovaný právě životem Quetzalcóatla.⁶⁵

Cortés se snažil popsat hlavní chrám Tenochtitlánu, což pro něj muselo být bezpochyby velmi těžké. To, co viděl, bylo naprosto šokující a pro Evropana vychovávaného v křesťanství se věci, které spatřil, zdály přinejmenším barbarské. I přes všechny podivuhodnosti, o kterých ještě budu psát, byl Cortés unesen velkolepostí této stavby. „*Uvnitř tohoto obvodu jsou kol dokola tuze pěkná sídla s rozlehlými komnatami a chodbami, kde přebývají žijící tam zbožní mužové... Kámen i dřevo jsou tak dobře opracovány, že lépe by je nezhotovili a neotesali nikde jinde na světě,...jsou plné tesaných výjevů a výklenků a obklady jsou samý reliéf s vytesanými nestvůrkami a jinými postavami a vzory. Všechny ty věže slouží jako hrobky pánů a kaple v nich jsou zasvěceny jednotlivým jejich božstvům, která vyznávají.*“⁶⁶

Z dopisu Hernána Cortése je patrné, že více než co jiného ho zajímalo aztécké bohatství. Ať už se jednalo o drahé kovy a kameny, nebo o stavby samotné. Aby se Aztékové snáze přizpůsobili a Cortés s nimi mohl lépe manipulovat, dal španělský dobyvatel zničit obrovské sochy, které stály nad schody do tohoto svatostánku. Sochy zřejmě znázorňovaly některé bohy, kteří byli pro Indiány nejvíce důležité. Cortés píše, že: „*Kaple, kde předtím stály, jsem dal vyčistit, neboť byly plny krve z obětí a umístil jsem tam obrazy Nejsvětější Panny a dalších svatých, čehož řečený Moctezuma s domorodci nemálo litovali a zprvu mě žádali, abych toho nečinil...*“

Víme, že Indiáni věřili, že Bohové jim seslali vše, co existuje na zemi. A proto, kdyby se rozhněvali, mohli by vše zničit a lidé by zemřeli hlady. Samotné aztécké

⁶⁵ VAILLANT, George C. Aztékové: Původ, vzestup a pád národa Aztéků. Praha: Orbis, 1974. s. 159

⁶⁶ CORTÉS, Hernán. Dopisy: druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu. 1. vyd. Praha: Argo, 2000. s. 70 Capricorn; sv. 3. ISBN 80-7203-213-5.

náboženství Cortése vůbec nezajímalo. Jejich náboženské představy se mu zdály primitivní a natolik vzdáleny křesťanství, že je ani pochopit nemohl. Už to, že Indiáni pořádali krvavé rituály, bylo proti jednomu z příkázání Desatera, které říká „nezabiješ“. Cortés se domorodce snažil zcela naivně přesvědčit, jak se mýlí. Říkal jim, že se velice pletou, když si myslí, že vytvoří vlastní z nečistých věcí (hlíny a krve) vlastní prací sochy, které znázorňují jejich bohy, a že tímto poznají existenci jediného Pána. Cortés jim řekl vše, co věděl o křesťanství, aby je odvedl od jejich „modloslužebnictví“. Moctezuma se do jisté míry nechal přesvědčit, že jejich Pán (Quetzalcóatl) tomu tak chce, a tak ani nebránil ničení, pro dnešní dobu tak vzácných uměleckých děl. Cortés věděl, že krev, kterou používali při výrobě soch, pocházela také mimo jiné z lidských obětí. Píše, že když byly sochy dokončeny, Indiáni jim přinášeli další srdce z lidských obětí. Z krve těchto srdcí sochám pak natírali obličej. Můžeme pouze spekulovat o způsobu, jakým Španělé nahlíželi na tyto, pro ně nečekané a pozoruhodné, jevy. Z Cortésova vyprávění je zřejmé, že některými indiánskými rituály byli doslova šokováni.

Na straně druhé se nemohu ubránit pocitu, že aztécká kultura byla dobyvateli obdivována. Žádný Španěl si před příchodem do Nového Španělska neuměl představit, co tam najde a spatří. Domnívám se, že realita s jakou se zde dobyvatelé setkali, byla překvapující. Dobyvatelské snahy přivést domorodce na křesťanství byly neproveditelné během několika let. V tomto ohledu byl Cortés naivní. I přes tuto mýlku se mu do jisté míry podařilo nabourat starý fungující systém aztéckého náboženství. A to tak, že použil taktiku lsti, při které používal mýtus o Quetzalcóatlovi.

Cortés si byl vědom zdánlivé polarity aztéckého života. Na jedné straně ležel jím obdivovaný řád, právo, krásné paláce, rozlehlé zahrady a na straně druhé touha po moci, krutost, se kterou si Aztékové podmaňovali ostatní městské státy, a také ony mnohokrát zmiňované krvavé rituály. Záměrně používám spojení „zdánlivá polarita“ aztéckého života, protože dnes víme, jak moc a hluboko byl všední život propojen s náboženstvím. Víme o legendách, pohybech hvězd a vesmíru, které určovaly aztéckou budoucnost. Kosmovize, které byly právě oním řádem, ze kterého Indiáni nemohli vystoupit, ba naopak se ho snažili přiživovat krví z obětí, byly pro Cortése málo známé. Tím se dá vysvětlit jeho náhled na aztéckou kulturu. Pohlíží na ni téměř výhradně z materiálního hlediska a nikoliv v ucelených souvislostech. Z Cortésových slov vyplývá, že

v mnohém staví indiánskou kulturu nad španělskou. Mám tím na mysli hlavně architekturu, řemeslné výrobky a také celé uspořádání města. Doslova píše: „..., řeknu pouze tolik, že služba a chování zdejších lidí se skoro podobá životu ve Španělsku. Je zde takový soulad a řád jako tam, a uvážíme-li, že tito lidé jsou barbary tak vzdálenými Božího poznání a dorozumění s jinými rozumnými národy, je obdivuhodné vidět, jak mají vše dobře zařízeno.“

Při popisu královského paláce čtenář zjistí velice zajímavou věc. V jistém domě, jak píše Cortés, byla Moctezumou zřízena jakási nemocnice pro tělesně postižené jedince, což je nebývalý objev. Pokud se vrátíme do stejné doby do Evropy nebo konkrétně do Španělska, zjistíme, že takto propracovaný systém zde neexistoval. O handicapované jedince se nikdo nestaral. Většinou byli odkázáni na žebrotu, v lepším případě se o ně staraly mnišské řády. Z tohoto usuzuji, že Aztékové se ke svým lidem chovali velice humánně. Cortés tento „ústav“ zmiňuje takto: „V jiném domě zase Moctezuma držel spoustu znetvořených mužů a žen, mezi nimi trpaslíky, hrbáče, pokřivené a jinak deformované lidi, každé znetvoření v samostatném pokoji. A i pro tyto lidi byli určeni pečovatelé.“⁶⁷ Z mého pohledu lze podotknout, že se Aztékové chovali „křesťanštěji“ než samotní Španělé.

V další dlouhé části dopisu Cortés líčí boj s Indiány po smrti Moctezumy, o které jsem se zmínila na začátku této kapitoly. Především se soustředí na detailní popis jeho vojenské taktiky a také na útrapy, které je při boji čekaly.

Cílem mé diplomové práce však není soustředit se na tuto problematiku. Přesto bych ráda zmínila několik skutečností.

Cortés se zmiňuje o své strategii, jak lze dobýt největší aztécké město. Ta byla taková, že ničil jednu obytnou čtvrť za druhou. Obzvláště se pak soustředil na „mešity“, jak nazýval indiánské svatostánky. Ty totiž obývali vysoce postavení duchovní a také hodnostáři, kterých se Cortés potřeboval co nejrychleji zbavit. Dnes se tedy můžeme jen domnívat, jak Tenochtitlán ve skutečnosti vypadal před touto katastrofou. V této době však Cortés město zcela nedobyl. Jeho muži byli ranění a vyčerpaní bojem. Cortés se tedy rozhodnul, že prozatím město opustí a na čas se stáhne. Při ústupu do vzdálenějších oblastí aztécké říše se Španělé potýkali s nedostatkem jídla. I když jim spříznění domorodci dávali, co mohli, nestačilo to. Jedli převážně vařenou a praženou kukuřici,

⁶⁷ CORTÉS, Hernán. Dopisy: druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu. 1. vyd. Praha: Argo, 2000. s. 74 Capricorn; sv. 3. ISBN 80-7203-213-5.

které ale nebyl dostatek. Dokonce sbírali rostliny, kořínky a pojídali své vlastní koně. „*Spokojili jsme se s jeho masem, které jsme snědli, a ze samého nedostatku jsme z něj nenechali ani kůži, ani co jiného.*“⁶⁸

I přes mnoho úskalí, které na Španěly čekalo, se Cortés odmítal vzdát. Byl si vědom toho, že v jeho situaci není možné odejít ze země, aniž by o ni přišel. „*Řekl jsem jim, že tuto zemi neopustím, neboť by to podle mého názoru znamenalo nejen hanbu pro mne osobně a nebezpečí pro všechny, ale i tuze velkou zradu Vašeho Veličenstva.*“ Domnívám se, že Hernando Cortés si tuto zemi oblíbil, jelikož velice připomínala domovinu. Píše: „*Z toho, co jsem viděl a pochopil o podobnosti celé této země se Španělskem, jak co se týče úrodnosti, tak velikosti a studených období, jež zde vládnou, a mnoha dalších věcí, jimiž se s naší zemí rovná, usoudil jsem, že nejvhodnějším jménem pro tyto zdejší kraje bude Nueva España del Mar Océano – Nové Španělsko zaoceánské...*“⁶⁹

Křížová píše, že po několika generacích aztéckí básníci psali o pádu Tenochtitlánu.

*Ted' jsme sraženi k zemi / uprostřed trosek, / jen bolest s žalostí zbývájí /
v Mexiku a v Tlateloku, / kde smělost s nádherou bývala dřív. / Jsi znechucen sluhy
svými, / na své sluhy se hněváš / ty, který dárcem života jsi?*

Tyto básně obsahovaly vždy vzdech a vzpomínky na velkolepé město. I v samotném Cortésovi se občas jakoby pohnulo svědomí a ve svých Dopisech píše, jak si vybavuje Tenochtitlán, když ho poprvé spatřil. Je jisté, jak píše Křížová, že zničením Tenochtitlánu započala jakási idealizace celé aztécké civilizace. Tím, že se nedochovalo mnoho originálních aztéckých rukopisů, není jisté, do jaké míry si misionáři a kronikáři vymýšleli a přeháněli.

Po zničení města ho Cortés začal znovu stavět, avšak po španělském stylu. Křížová poznamenává, že namísto velké chrámové pyramidy dal Cortés postavit katedrálu a město pojmenoval Mexiko.⁷⁰

⁶⁸ CORTÉS, Hernán. Dopisy: druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu. 1. vyd. Praha: Argo, 2000. s. 97-101 Capricorn; sv. 3. ISBN 80-7203-213-5.

⁶⁹ CORTÉS, Hernán. Dopisy: druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu. 1. vyd. Praha: Argo, 2000. s. 111 Capricorn; sv. 3. ISBN 80-7203-213-5.

⁷⁰ KRÍŽOVÁ, Markéta. Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005. s. 79-80 ISBN 80-86493-19-9.

Po uplynutí několika staletí, jak jsem již psala, se národ Aztéků stal křesťany. Sama Křížová si však není jistá, zdali cena, za jakou Indiáni museli konvertovat ke křesťanství, byla ospravedlnitelná. Po přečtení Cortésových Dopisů se nám jeho důvody mohou jevit jako zcela logické. Cortés své Dopisy píše s takovou jistotou, že čtenářům nedává mnoho prostoru pro zamyšlení a možné zpochybnění jeho výroků.

Křížová píše, že mnoho autorů používá dokonce i slovo „genocida“. Genocida je možná na místě, pokud jsme zcela na straně Indiánů. Podle mého názoru ale musíme brát v potaz i fakt, že stejně tak, jako bylo Španělsko založeno na vojenských výbojích a kolonizaci, tak tomu podobně bylo i v Aztécké říši. Ta, jak víme, nebyla sjednocená a podrobovala si ostatní etnika, která žila v neustálém napětí. Úvahy o conquistě jsou sami o sobě velice komplikované a jejich závěr by podle mého názoru neměl být zcela jednoznačný. Podíváme-li se na celou problematiku objektivně, zjistíme, že na obou stranách se páchaly zločiny.

Také bych chtěla poznamenat, že každý člověk je schopen do jisté míry ospravedlnit své činy či názory a tím je prohlašovat za legitimní. Takovýto náhled na celou problematiku by byl přinejmenším krátkozraký. Publikací o španělské conquistě je spousta. Autoři těchto knih nám předkládají své názory a myšlenky. Tak je na čtenáři, aby si utvořil svůj vlastní názor. Pokud bych vycházela pouze z Cortésových Dopisů, zřejmě bych na záležitosti kolem dobývání nahlížela jako on. Jeho argumentace je totiž silná a značně přesvědčivá, neznamená to však, že je za všech okolností pravdivá.

Nyní žijeme v 21. století, ve kterém se myšlenky a názory prolínají. Je to především multikulturalismus, který nám ukazuje nové cesty a způsoby, jak nahlížet na svět. Mísení se kultur, náboženství i národů nám přináší doposud nepoznané obzory. Domnívám se tedy, že z dnešního pohledu se na conquistu dá nahlížet také jako na prolínání dvou zcela odlišných národů, způsobů života, kultury a jazyka. To s sebou samozřejmě přineslo mnoho nového. „Nové“ není ale vždy jen dobré nebo špatné. Jde v první řadě o toleranci, empatii a chuť „nové“ přijímat. Proto se v následující kapitole zaměřím právě na toto prolínání a střetávání Aztéků a Španělů.

5. Aztékové po conquistě

V této závěrečné kapitole se budu snažit analyzovat a shrnout poznatky, které máme o postkoloniální době. Nechci jen uvést pouhý výčet historických událostí. Do problematiky postkolonializace jsem zařadila jak materiální a pragmatické problémy, tak náboženské a duchovní, které jsou se vším spojeny. Pokusím se vysvětlit a objasnit, zdali se Španělům „duchovní conquista“ zdařila a co z původního náboženství, kultury a identity přetrvalo.

Z předešlých kapitol se zdá, že aztécká civilizace se vším, co k ní patří, po conquistě zcela zanikla. Naštěstí to není úplná pravda. I když byl Tenochtitlán vyplněn a statisíce Indiánů zemřely, můžeme říct, že Mexiko dnešní doby je stále indiánské. Dvě pětiny obyvatel současného Mexika jsou Indiáni a další dvě pětiny mají více či méně indiánský původ. Je tedy více než jasné, že zbytky aztécké kultury přežívají dodnes.

Již jsem poznamenala, že evropská (španělská) kultura si s tou indiánskou byla do jisté míry podobná. V době kolonizace se setkala dvě vyspělá zemědělská společenství, která měla bohatou materiální kulturu. I politický systém byl podobně hierarchicky uspořádán. Všechna dříve zmíněná fakta by se dala shrnout citací Markéty Křížové: *„Přetrvání mnoha aspektů aztécké kultury tak bylo snazší než u domorodých společenství výrazně odlišných, kde byl akulturační tlak větší, neboť řadu aztéckých institucí Španělé mohli bez újmy na cti akceptovat.“*

Zdá se, že v mnoha pramenech o dobytí aztécké říše se velice přeceňuje vojenská a taktická stránka. Čtenář má pak pocit, že dobytím Tenochtitlánu končí historie celého národa i s jeho kulturou. Křížová píše, že jsou to právě španělské prameny z doby kolonizace, které popisují změny v aztécké společnosti. Především pak z pohledu nových institucí, které Španělé zakládali. Nevěnují ale moc pozornosti kultuře jako takové.

Základním cílem dobývání i po období conquisty, byl stále zisk, a to v jakékoli podobě. Za účelem zisku pro Španěly museli pracovat Indiáni, neboť Evropané fyzickou práci odmítali. Pokládali se za vyšší vrstvu, která si přivlastnila pracující domorodce. Tímto se dostáváme k termínu *encomienda* (odvozeno ze slova *encomendar* – svěřit či chránit). Šlo o španělskou instituci, jakýsi „patronát“. V této instituci statkáři

„vlastnili“ Indiány, kteří pro ně pracovali. Tento systém by se s trochou nadsázky dal nazvat otrokářstvím.

Podle Křížové se *encomienda* objevila právě v 16. století. Systém se nejprve začal hojně využívat v Karibiku. Fungoval jako odměna pro ty conquistadory, kteří se zasloužili o dobytí území. V praxi byl tento patronát celkem složitý. Byl stanoven správce, který měl pod dohledem několik indiánských osad. Tento jmenovaný člověk učil Indiány křesťanské nauce, mravům a měl je ochraňovat. Za to, že se správce o Indiány „dobře“ staral – nečinil jim příkoří, na oplátku pro něj museli pracovat. Indiáni těžce nesli zejména zabírání půdy, která pro ně byla tradičně vysoce ceněná. Podíváme-li se do historie, tak Aztékové vždy měli svá území, avšak věřili, že půdu nikdo „vlastnit“ nemůže. Půdu pokládali za boží dar, který musí opečovávat. Tento fakt byl pro Španěly velikou výhodou a za několik staletí získali obrovský majetek, který jim zůstal i po pádu *encomiendy*.

Aztékové již v době rozkvětu znali tvrdou práci. Týkalo se to hlavně výstavby chrámových pyramid. To pro Španěly představovalo výhodu, neboť Aztéky mohli lehce využít. Ti sice museli pracovat ještě více než kdy před tím, ale v porovnání s jinými americkými etniky jim tento způsob života nebyl neznámý. Naopak etnika, která se dříve živila lovem a sběrem, byla novým způsobem života frustrována, píše Křížová.⁷¹

I když se administrativa oblasti naprosto změnila, byla stále vedena v jazyce náhuatl. Změnil se však jeden zásadní fakt. Lidé nepracovali pro svého vládce a lid, nýbrž pro španělské *encomenderos*. Zde vyvstává myšlenka, proč Španělé nechtěli změnit vše. Mám tím na mysli, proč dovolili psát v náhuatlu a zachovali uspořádání indiánských obcí. Důvod bych jistě nehledala ve španělské vstřícnosti. Naopak Španělé byli rádi, že se Indiáni nebouří a nevypukají žádné nepokoje, jako tomu bylo v jiných částech Ameriky. Víme, že se Aztékové pokládali za vyvolený národ. Domnívám se, že po zničení jejich hlavního města cítili porážku, která se nedala nijak napravit. To značně otřásl jejich sebevědomím. Pro ně tímto skončil jejich tolik chráněný kosmos. Proto se už nebránili, a naopak se přizpůsobovali novému životu pod nadvládou.

Dalším důvodem, proč Aztékové neměli důvod se bouřit a plánovat vzpoury, byl fakt, že domorodci se se Španěly zprvu prakticky nestýkali. Žili ve svých obcích a

⁷¹ KŘÍŽOVÁ, Markéta. Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005. s. 84-85 ISBN 80-86493-19-9.

Koruna se snažila omezovat styky mezi *república españoles* a *república de indios*. V praxi se život Španělů a Indiánů odehrával následovně. Indiáni nesměli opustit svou obec a Španělé se do ní nemohli ani podívat. Pokud tak učinili, byli potrestáni.

Pro Indiány platila řada omezení. Týkala se mimo jiné i volby povolání, přičemž nesměli vykonávat důležitá či prestižní zaměstnání. Dále nesměli jezdit na koních, nosit evropské šaty atp. Pokud však byl kontakt mezi Indiány a Španěly nevyhnutelný, fungovali zde domorodí „předáci“. Španělé jim říkali *caciques* – kazici. Slovo kazik se ale původně používalo pro mocné domorodce, jako byli například kněží a nejruznější mocnáři. Tito, z pravidla muži, dohlíželi na fungování celé obce a pokřesťanštění obyvatelstva. Pokud se jim dařilo, dostávali od Koruny jisté společenské i materiální výhody. Například se mohli oblékat do evropských šatů nebo jezdit na koni atp.

Pokládám za důležité zmínit také španělskou instituci zvanou *repartimiento*. Oproti *encomiendě* zde byl rozdíl v tom, že domorodí obyvatelé osad byli rozdělováni jak soukromníkům, tak španělské administrativě. Znamená to, že stavěli soukromé budovy i veřejné stavby. Velkým rozdílem oproti *encomiendě* tkvěl v tom, že se domorodci setkávali se Španěly. V nejruznějších podobách se tyto instituce využívaly až do 19. století. Po formální stránce totiž Španělé věřili, že Indiáni nejsou schopni spravovat zemi, a tak se zastával všeobecně uznávaný názor, že musí být „chráněni“.

Španělé se do jisté míry o Indiány starali. Zejména proto, že pro ně znamenali právě pracovní sílu. Avšak nezanedbatelným důsledkem conquisty byl bezesporu ohromný úbytek obyvatelstva. Hlavní příčinou snad ani nebyla válka, ale to, že Španělé do Mezoameriky s sebou zavlekli choroby, které se později pro Indiány staly smrtelnými. Mezi tyto nemoci patřily především neštovice, tyfus, chřipka, spalničky a příušnice. Ani v dnešní době nejsme schopni alespoň přibližně odhadnout ztráty na životech. Jednou z příčin je, že před příchodem Španělů do Nového světa nebyl znám celkový počet domorodých obyvatel. Křížová uvádí, že jedno z prvních důvěryhodných sčítání lidu se uskutečnilo v roce 1565. V tomto roce bylo napočítáno jen tři milióny a sedm set tisíc domorodců. Následující století se jejich počet ztenčil na dvacetinu původního počtu. Během staletí tak téměř vymřelo původní indiánské etnikum. Oproti tomu po celou dobu kolonizace naopak narůstal počet míšenců.⁷²

⁷² KŘÍŽOVÁ, Markéta. Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005. s. 86-90 ISBN 80-86493-19-9.

Z pohledu dnešní antropologie zde může vyvstat problém se slovem „rasa“. Antropologie totiž zpochybňuje, že by bylo více ras. Lidé se liší barvou pleti, fyzickými rysy atp. Jistě, že jsou tyto prvky ryze povrchního charakteru a nevypovídají nic o schopnostech a inteligenci. Dva jedinci jedné rasy se mohou v mnohém lišit. Jsou si ale rovni. Tato rovnost vyplývá z toho, že každý člověk má svou lidskou důstojnost, a tedy nezáleží na tom, jaké rasy je. Důležité tedy je nevnímat rozdíly, ale rovnost. Tu je zapotřebí chápat prostřednictvím oné důstojnosti a ne prizmatem stejných vlastností.

V tomto momentu bych se ráda zastavila i u jména *Indián*. Záměrně ho píši s velkým *I*, neboť ho nevnímám jako příslušníka určité antropologické skupiny ani rasy, ale jako příslušníka národa. Naprosto se tedy ztotožňuji s názorem tří autorek knihy *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, které slovo *Indián* také píši s velkým *I*.

Dalším ožehavým tématem je právě problematika míšenců. Na jedné straně stojí názor, že Španělé znásilňovali domorodé ženy a na straně druhé je, bezpochyby také pravdivý názor, že se Španělé ženili s aztéckými šlechticemi a pak se rodili míšenci. Bezpochyby jsou oba názory pochopitelné. Netroufnu si ale soudit do jaké míry. Svazky aztéckých šlechticů se Španěly byly pokládány za zcela legitimní, mimo jiné proto, že domorodkyně do svazku přinášely hmotné statky. Domnívám se, že obě strany mají do jisté míry pravdu. Křížová píše, že je dokázáno, že i míšenci se brali mezi sebou, a tak se rodila nová generace těchto lidí. První míšenci měli velice náročný vstup do života. Ani Indiáni, ani Španělé s nimi nechtěli mít mnoho společného. Španělé jejich existenci dokonce ignorovali.

Tímto se dostávám k problematice identity. Jelikož míšenci byli jaksi „vykořenění“, ani jedna ze skupin se k nim nehlásila. Jejich sebepojetí muselo být značně narušeno. S diskriminací se setkávali denně. Především šlo o pracovní příležitosti. Dlouhou dobu je dokonce pronásledovala myšlenka nelegitimnosti, jak ze strany Indiánů, tak Španělů.

Změnou zcela jiného rázu po pádu Tenochtitlánu bylo narušení dálkových obchodních tras. Aztéčtí obchodníci ještě část 16. století zůstali na svých postech, ale ve století 17. se situace dramaticky změnila. Roli obchodníků převzali Španělé a ustával obchod s peřím a drahými kameny. Na proslulých trzích se začaly prodávat potraviny místo tradičního zboží. Tato neblahá situace dolehla i na další aztécká zaměstnání. Úpadek byl zaznamenán zejména v řemeslných odvětvích. Bezpochyby je škoda, že

Aztékové nepokračovali ve výrobě nádherných šperků a ozdob z quetzalího peří. I když postupně zanikala typická aztécká řemeslná odvětví, na jejich místo přišla odvětví nová. Především se rozvíjela těžba zlata a drahých kamenů. Indiáni tyto suroviny těžili po staletí, avšak Španělé s sebou přivezli nové náčiní a stroje, které domorodci neznali. Nejprve se s rýžováním zlata pokračovalo na již známých místech. Ta se ale za půl století celá vytěžila. V nových nalezištích se pracovalo v Evropě dobře známou metodou amalgamace. Nalezená ruda se mísila s jedovatou rtutí, která se později sloučila s kovem, zbyla hlušina a rtuť se odpařila.

V první kapitole jsem zmiňovala název alkoholického nápoje s názvem *pulque*. V době kolonizace se výroba tohoto nápoje velice rozmohla. Jedním z důvodů byl fakt, že v období před conquistou alkohol mohli pít jen starci a kněží při určitých obřadech. Obecně se opilství v aztécké společnosti trestalo nebývale tvrdě. Avšak po vyvraždění aztécké elity Indiáni ztratili zábrany a jejich morální přesvědčení již neměl kdo kontrolovat.

Po ztrátě politické i morální odpovědnosti se tento nápoj začal pít v ohromném množství. Kolonizátoři se brzy snažili omezit jeho spotřebu. Byl to tlak křesťanské společnosti, která brzy nemohla kontrolovat a ovlivňovat domorodce tak, jak potřebovala. Důsledkem nadměrné konzumace byla i pokleslá pracovní morálka, která se Španělům ihned znelíbila. I přes pozdější španělské zákazy se tento nápoj v trochu odlišné podobě zachoval až dodnes. Ve 20. století se totiž z původní *pulque*, začala vyrábět *tequilla*.⁷³

Jedním z mnoha zajímavých postřehů období kolonizace Mexika je i setkávání obou národů. Víme, že nejprve se potkávaly elity obou skupin. Na jedné straně to byl Cortés se svými přáteli a na straně druhé aztécká vládnoucí třída spolu s kněžími. Křížová píše, že „*obě skupiny vůdců navazovaly formální spojení a symbolické i skutečné příbuzenské vazby.*“⁷⁴ Hojně rozšířeným vztahem se stávalo kmotrovství a také sňatek. Důležití dobyvatelé si brali dcery - indiánské šlechty.

Při tomto zjištění mne napadá otázka, proč se Španělé ženili s aztéckými ženami, když jimi obecně opovrhovali (myšleno Aztéky obecně). Křížová potvrzuje mou domněnku, že hlavním důvodem, ostatně jako tomu bylo ve většině případů, hrálo roli

⁷³ KŘÍŽOVÁ, Markéta. Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005. s. 106 ISBN 80-86493-19-9.

⁷⁴ KŘÍŽOVÁ, Markéta. Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005. s. 94 ISBN 80-86493-19-9.

zlato, stříbro, perly atp. Kromě těchto „surovin“ však Španělé získávali něco, co pro ně bylo ještě důležitější – půdu, o které jsem se již zmiňovala. Ta se pak po generaci dědila. Španělé tímto způsobem získali nepředstavitelné jmění. Touha po majetku byla pro ně silnější, než fakt, že se kvůli tomu musí oženit s „podřadnou rasou“. Dobrým příkladem takového svazku byla dcera Moctezumy mladšího, *Tecuichpotzin*. Později ji Španělé přejmenovali na Donu Isabel. Ta se při prvním dobývání Tenochtitlánu stala dokonce Cortésovou milenkou, později také manželkou mluvčího *Cuitlahuaca* a *Cuauhtémoka*. Manželstvím s *Tecuichpotzin* se tito dva muži stali nejvyššími mluvčími. Po zavraždění *Cuauhtémoka* se postupně stala manželkou několika dobyvatelů. Ti následně získali rozsáhlé plochy země, které dříve patřily samotnému panovníkovi.

Místem, ve kterém docházelo k nejužšímu kontaktu mezi domorodci a dobyvateli, bylo Mexiko, dříve Tenochtitlán. Tím, že město bylo Cortésem téměř celé zbořeno, bylo nutné na jeho místě vybudovat nové. V předchozí kapitole jsem psala, že s výstavbou započal již sám Cortés. Dvě staletí po conquistě se nesla v duchu stavebního „boomu“, kdy vedle sebe pracovali aztéctí i španělští řemeslníci. Na stavby se používal především materiál ze zničených budov. Španělé se tak snažili zakrýt a zničit poslední zbytky aztéckého náboženství. Bořili poslední chrámové pyramidy a na jejich místech stavěli kostely a katedrály. Většina hmotných statků tak byla zničena. Stejně tak naprostá většina aztéckých rukopisů, ty byly spáleny.

Dnešní Mexico City je vystavěno na troskách Tenochtitlánu a to znemožňuje systematické archeologické práce. Většina předmětů (vázy, misky, masky, sochy atp.) byla nalezena náhodou, například při přestavbě domů, oprav kanalizace, stavění silnic atp. Obraz původního města vystavěného na jezeře se zcela změnil. V 17. století bylo velké jezero ustavičně odvodňováno a poté zavezeno zeminou.

5.1 Duchovní conquista a christianizace

Z výše zmíněných fakt vyplývá, že Španělům ani tak nevadila společenská a materiální kultura tohoto národa. Co ale změnit chtěli, bylo náboženství. To se totiž, jak už jsem několikrát psala, v mnoha ohledech neslučovalo s křesťanským smýšlením. Například se jednalo o polygamní svazky, které byly velice časté u aztéckých vládnoucích vrstev.

Transformace aztéckého náboženství byla pro Španěly nutná proto, že byli znechuceni a pohoršeni lidskými obětmi. To je samozřejmě podstatný fenomén, který k aztéckému náboženství neodmyslitelně patří. Existují dva přístupy, jak se Španělé k lidským obětem stavěli. Buď tento fakt ignorovali, anebo ho odsuzovali. Je ale jasné, že oba tyto přístupy vycházejí z naší evropské kultury. Myslím si, že je nutné, abychom na smrt a obětování nenahlíželi našima očima, nýbrž očima Indiána. Vyplývá to již z předchozích kapitol, že oběť byla úzce spojena s válkou, trestem a pomstou pro nepřátele, ale také byla výsadou. Problém podle mého mínění tkvěl v Evropanech samotných. Ti odmítali brát v úvahu duchovní a náboženský rozměr trestu. Naopak z indiánského pohledu nebylo lidskou obětí možné ničím nahradit.⁷⁵ V knize *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky* autorky píše o čtyřech fenoménech obětí. Těmi jsou lidská, zvířecí, rituální mučení a oběť krve neboli sebeoběť.

Pro Aztéky byl způsob smrti velice podstatný, jelikož ten určil posmrtný život. Zároveň je nutné podotknout, že svět politiky a náboženství se nijak neodděloval. Vše bylo provázáno, takže „*nebeský tanec byl současně kosmickou válkou.*“ Nejlepším příkladem je pyramida, která byla obrazem státu, a posláním státu bylo zajištění kontinuity slunečního kultu, který je zdrojem života. Proto byly oběti tak důležité.

Indiány, kteří zemřeli přirozenou smrtí, nečekal příjemný život v Mictlanu. Naopak člověk zemřevší na lepru, zásahem blesku či utopením, měl štěstí. Vzal si ho k sobě bůh Tlaloc do země Tlalocan. Tam ho čekal o mnoho lepší život než v onom nepříznivém Mictlanu. Pokud se však jedinec obětoval, tak měl příjemnější posmrtný život plný her a opojných halucinogenních látek. Nejlepší posmrtný život ze všech však čekal na jedince, kterého si vyvolilo samo Slunce. Byli to například vojáci, kteří zemřeli při boji, ženy zemřevší při porodu a zajatci, zabíjení na obřadním kameni.

Jako tomu je snad u všech světových náboženství, křesťanství a islám nevyjímaje, i aztécké náboženství nesloužilo jen duchovním účelům. Je jisté, že také sloužilo legitimaci světské moci a autority. Zde bych zmínila fenomén oběti jako trest. Bezpochyby tento způsob smrti přinášel pro zajatce výhody. Mohli totiž mít dobrý posmrtný život. Na straně druhé, ale stál ohromný strach ze smrti, která nebyla dobrovolná. Někteří autoři se snaží idealizovat zajatce, kteří šli vstříc smrti beze strachu. To si dokážu jen stěží představit. Strach ze smrti je přirozený u každého

⁷⁵ KOSTIČOVÁ, Marie; KŘÍŽOVÁ, Markéta; KVĚTINOVÁ, Sylvie. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. Praha: XYZ, 2011. s. 41-50 ISBN 978-80-7388-467-3.

jedince, o to víc, když k ní má dojít za takových okolností, které doprovázelo vyrvání srdce z těla. Pokud na fenomén lidské oběti budeme nahlížet jako na povinnost, výsadu i trest, lépe pochopíme motivace a hodnoty aztéckého náboženství. Když zmiňuji, že lidská oběť je povinností, tak je tomu právě proto, že ji určili Bohové. Lidská krev je totiž udržovala při životě.

Stačí si přečíst mýtus *O stvoření pátého slunce* v Teotihuacanu. Sám *Quetzalcóatl* si totiž vyrval srdce a dal jej Slunci. Tímto činem zachránil kosmický pohyb. V tomto okamžiku nám vyvstaly dvě konotace. Srdce je zdrojem života a srdce je zdrojem pohybu. Sami bohové tedy provedli tuto oběť a dali ji za vzor lidem.⁷⁶

Pokládám za důležité objasnit souvislosti a okolnosti za jakých se Španělé snažili přetvořit původní indiánské náboženství. Aztécký náboženský komplex pro křesťanské misionáře totiž musel být neuchopitelný především proto, že na nové náboženství nahlíželi právě evropským prizmatem.

Za prvních patnáct let působení křesťanských misionářů konvertovalo na devět miliónů domorodců. Křížová dodává, že na jednoho misionáře připadalo zhruba 100 000 konvertitů.⁷⁷ Je přinejmenším zvláštní, že první misionáři Aztéky vnímali jako „vyvolený národ“. Což je svým způsobem paradoxní, vzpomeneme-li si na to, že stejně tak se cítili sami Aztékové. Výklad „vyvoleného národa“ se ale z pohledu misionářů liší. Nahlíželi na Aztéky jako na neposkvrněný národ, který je schopen přijmout prvotní křesťanství v jeho ryzí podobě, neboť se s ním setkává poprvé.

Jerónimo de Mendieta, který byl z řádu františkánů, v 16. století pronesl, že Aztékové jsou „*andělským pokolením*“ a že prý oplývají „*takovou prostotou a čistotou duše, že nevědí, co je to hřích.*“ Náhled na aztécký národ některých misionářů byl tedy zcela odlišný například od Cortésova a dalších dobyvatelů.

Byli to právě františkáni, kteří kritizovali poměry v církvi. Ta byla v 16. a 17. století plna zbohatlých kněží žijících v přepychu. To se samozřejmě neslučovalo s pravou křesťanskou morálkou. Misionáři tedy zdůrazňovali nutnost očisty duše a hledání spásy. To podle nich bylo možné dosáhnout jen návratem k samotným kořenům víry. Aztékové tak pro ně představovali ideální národ, který ke spáse dojít může.

⁷⁶ KOSTIČOVÁ, Marie; KŘÍŽOVÁ, Markéta; KVĚTINOVÁ, Sylvie. Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky. Praha: XYZ, 2011. s. 50-60 ISBN 978-80-7388-467-3.

⁷⁷ KŘÍŽOVÁ, Markéta. Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005. s. 97 ISBN 80-86493-19-9.

Víme, že se misionáři učili i *náhuatl*, tak aby pomohli christianizaci. Jazyk byl v tomto procesu bezpochyby velice podstatný. Misionáři však používali i nejrůznější kresby, a to tehdy, když bylo nutné vysvětlovat hlubší teologické myšlenky. *Náhuatl* byl totiž naprosto odlišný jazyk od španělštiny.

Jako další prostředek komunikace sloužilo náboženské divadlo. Hrály se nejdůležitější výjevy ze Starého a Nového zákona. Misionáři, kteří byli opravdu přesvědčeni o svém poslání, se snažili nacházet to málo, co obě náboženství spojovalo. Kněží brzy přišli na to, že Aztékové sami projevují zájem o křesťanské rituály. V jejich původním náboženství jich bylo mnohem více než v křesťanství, a tak se novým rituálům nebránili, spíš naopak.

„Duchovní conquista“ působí celkem idylickým dojmem. Faktem je, že se nekonaly protesty a násilnosti. Nátlak křesťanství se ale odehrával ve všední rovině. Aztékové byli například donuceni přestat pěstovat obilninu zvanou amarant. Mouka z této obilniny totiž, mimo běžné užívání v aztéckých domácnostech, sloužila také při výrobě těsta, ze kterého se vyráběly obřadní sošky. Mouka se mísila s lidskou krví. Z ní se tvarovaly různé figurky, které Aztékové pojídali při obřadech. Podobných příkladů bychom našli více.

Postupem času se dokonce jednotlivé indiánské komunity předháněly ve výzdobě, hostinách, oslavách a ohňostrojích v období křesťanských svátků. Tyto svátky se ve španělštině nazývají - *fiesta*. O těchto svátcích chodila procesí věřících do kostelů. Tam se hrály právě ony náboženské hry. Tyto svátky „*se stávaly měřítkem prestiže komunity a prostředkem k posilování pocitů spřízněnosti a soudržnosti*“, poznamenává Křížová.⁷⁸

Často se tedy stávalo, že „staré“ aztécké náboženství se přesunulo do ústraní. Obřady se vykonávaly v domácím prostředí, aby bylo vše skryto před křesťanskými misionáři. Křížová píše, že Aztékové se dokonce snažili posouvat křesťanské kalendářní svátky tak, aby byly ve stejný den s jejich svátky. Takové byly hlavní projevy „odboje“ Aztéků proti christianizaci.

V mnoha knihách se o těchto protikřesťanských postupech nepíše. I přesto se mi podařilo zjistit, že v pozdním 16. století se začali formovat tzv. „muži-bohové“, jak je Křížová nazývá. Ti se snažili zviklat ještě nerozhodnuté domorodce, ať zůstanou u

⁷⁸ KŘÍŽOVÁ, Markéta. Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005. s. 98 ISBN 80-86493-19-9.

tradiční víry. Tito z pravidla muži se prohlašovali za bohy. Přímo se s nimi identifikovali a také se jako bohové nechali uctívat. Tato praktika se naprosto slučuje s náboženským pojetím člověka v aztéckém pojetí. Víme, že se prohlašovali za vyvolený národ a člověk byl obrazem Boha či Bohů na této zemi.

Na základě těchto povětšinou tajených záležitostí se začaly zakazovat fiesty, poutě a také se měnila výzdoba v kostelech. Ty byly do té doby často zdobený indiánskými motivy. Někteří historikové, jako byl například Serge Gruzinski, toto období nazval „druhou christianizací“. Domnívám se, že ta byla pro aztécké obyvatelstvo horší nežli ta první. V první „duchovní conquistě“ se totiž misionáři snažili jemnou manipulací a poznáváním aztéckého náboženství přimět domorodce ke konverzi. Když se tak stalo, tak teprve tehdy Indiáni pocítili nátlak. Ten tkvěl právě v nejružnějších formách zákazů. To bezpochyby začalo otrásat identitou domorodců, kteří se v celé situaci brzy přestávali orientovat a cítili se frustrováni.⁷⁹

Mezi tím v jednotlivých osadách vznikala jakási „bratrstva“ nazývaná *cofradías*. Těmito „bratry“ obyvatelé osad dávali finanční prostředky, za které pak *cofradías* sloužili hlavně zádušní mše a plánovali náboženské slavnosti. V této náboženské instituci se mohly uplatňovat i ženy, což v naprosté většině institucí možné nebylo. Možná to, že v *cofradías* pracovaly i ženy nevypadá nijak důležitě. Opak je ale pravdou. Nejenže se indiánské ženy mohly seberealizovat, ale především často naplňovaly roli matek. Velký počet domorodců postupně umíral na nejružnější choroby zavlečené z Evropy. Velký počet dětí tak přišel o své biologické rodiče. Aztécké ženy jim je nahrazovaly. Proto se dá říci, že tato instituce podporovala solidaritu a stala se domovem i pro sirotky.

Do doby těsně po conquistě se také datuje jedna z významných událostí, která pomohla upevnit křesťanství v celé Střední a Latinské Americe. Touto událostí bylo zjevení Panny Marie, kterou prý spatřil aztécký pastýř, píše Křížová. Pod rukou Panny Marie na seschlém kaktusu vykvetly růže. Ty pak pastýř posbíral do svého kabátu. Další zázrak se zjevil právě na jeho šatu. Objevil se na něm mariánský obraz. Panna Maria Guadalupská, jak se později nazývá, prý pastýři vyslovila přání, že na tomto místě chce vystavět baziliku. Křížová píše, že mariánský obraz je dodnes schovaný v bazilice (viz

⁷⁹ KŘÍŽOVÁ, Markéta. Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005. s. 106-109 ISBN 80-86493-19-9.

obrázek č. 17), která byla na místě zjevení opravdu postavena. Co je na celé situaci obzvlášť zajímavé, je fakt, že na tomto místě již v době aztécké říše chrám stál. Ten byl zasvěcen „matce“, božstvu *Tonanzin*. Usuzuji tedy, že Španělé čerpali z tradičního aztéckého náboženství. Využili starých indiánských legend a kultu „matky“ a na tento indiánský kult, aplikovali nový – kult Panny Marie. Je zřejmé, že vrch *Tepeyac* Španělé pojmenovali Guadalupe po španělském klášteře. Odtud pak přízvisko Panna Maria Guadalupská.

Panna Maria Guadalupská byla dokonce prohlášena za patronku Mexičanů. Lidé věřili, že je chrání a přináší jim štěstí. Křížová píše, že v roce 1629 právě tato světička měla zachránit Mexico City před záplavami. Její kult je dodnes živý a k Mexiku neodmyslitelně patří.

Kult Panny Marie Guadalupské je jistě jednou z věcí, na které jsem narážela, když jsem psala, že multikulturalismus nás obohacuje a spojuje zdánlivě i nespojitelné. Tento kult je zářným příkladem jak se v době conquisty zmírňovaly následky násilné konverze. Jistě se tím potlačily odlišnosti mezi Indiány, Španěly i míšenci. Panna Maria Guadalupská bezpochyby zprostředkovala vzájemné poznávání národů i jazyka.

Jednou z mnoha dalších změn, které přineslo křesťanství, bylo i nové pojetí času. Domnívám se, že tato změna byla pro Indiány jen těžko pochopitelná. Aztécký kalendář byl oproti křesťanskému naprosto odlišný. Aztécké pojetí času bylo cyklické. Světy stále vznikaly a zanikaly. Naopak evropské pojetí času bylo lineární, což pro domorodce muselo být nepochopitelné. Musíme si ale uvědomit, že ani samotní křesťané nevnímali čas jen a pouze lineárně. Existovaly i cyklické svátky a ty se staly mezi Indiány velice oblíbenými. (viz obrázek č. 15)

Mezi stále živé svátky v dnešním Mexiku patří tzv. Den mrtvých (*Día de los Muertos*) a Den všech svatých (*Todos Santos*). I dnes se při těchto svátcích přináší oběti. Samozřejmě, že jimi nejsou zvířata ani lidé, jak tomu bylo až do první poloviny 16. století. Dnes jsou hlavními dary květiny a svíčky. Lidé přicházejí, aby uctili památku svých bližních a přátel. Tyto svátky byly pro Indiány velice podstatné, neboť stále propojovaly živé a mrtvé. To bylo jedním z hlavních pilířů původního aztéckého náboženství. Avšak smrt v pojetí evropském a indiánském stále byla pojmována naprosto odlišně. Dalším příkladem provázanosti života a smrti bylo *vigilie*, tzv. „noční bdění“. (V liturgickém kalendáři je tato noc zakotvena mezi Bílou sobotu a neděli

Zmrtvýchvstání Páně.) Tato oslava má poněkud morbidní charakter. Z pravidla se uskutečňuje na hřbitovech, kde se pojídají sladkosti ve tvaru kostí a lebek.

Pokud bych měla shrnout „duchovní conquistu“ první poloviny 16. století, dodala bych snad jen to, že nebyla nijak striktně a strategicky organizována. V zemi působilo mnoho mnišských řádů a každý z nich se svého „poslání“ chopil jinak. Někteří misionáři projevovali opravdovou snahu pomoci domorodcům k novému vyznání. Jiní tento úkol vnímali zcela odlišně. Chování Španělů v tomto období však odsoudil i humanistický biskup Bartolomé de Las Casas: *„Od tohoto roku až po rok tisící pětistý čtyřicátý druhý Španělů nespravedlnost, násilí a tyranství nejzazšího stupně krajnosti dosáhly, neboť Španělé bázně Boží i krále, ano i sebe samotných zapomněli: řeže totiž, ukrutenství, vraždy, pustošení, pálení a boření měst, loupeže, násilností a tyranství jichž se zde tak v mnohých a tak rozsáhlých královstvích dopouštěli, takové jsou a takovou hrůzou mysl kruší, že všechno, co jsme dříve popsali, nic není u srovnání s hříšností a ohavností toho, co pácháno bylo roku tísného pětistého osmnáctého do roku tísného pětistého čtyřicátého druhého, ... ze samého počátku se řídili od zlého k horšímu a sebe samotné překonávali ďábelskými svými činy a přestoupeními.“*⁸⁰

Druhá polovina 16. století nedovolovala, na základě tridentského koncilu, nadále experimentovat. Naopak dříve používané experimenty christianizace se klerici snažili potlačit. Šlo o systematizaci náboženské nauky. Nositeli křesťanství byli původně misionáři. Ovšem jejich pravomoci přešli do rukou světských kleriků, píše Křížová. Tomuto novému systému se na konci 16. století podařilo v zemi vystavět na 400 klášterů a kostelů.

I přes tyto velké změny stále fungovali františkáni, kteří vypracovávali slovníky a mluvnice *náhuatlu*. Mohlo by se zdát, že jejich úsilí bylo motivováno ušlechtilými zájmy – zachovat indiánský jazyk. O to ale pravděpodobně nešlo. Misionáři se snažili překládat texty tak, aby jim byli schopni porozumět a poté co nejúčinněji vyvracet mýty a modlářství. Jejich úmysl byl zcela pragmatický – ještě blíže poznat indiánské myšlení, tak aby ho později mohli co nejlépe transformovat. Nejsem v roli soudce, a tak nechci a ani nemohu jejich úsilí přeceňovat ani podceňovat. Faktem totiž je, že se díky těmto lidem zachovaly cenné informace.

⁸⁰ PRESCOTT, William H. Dějiny dobytí Mexika. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 602. ISBN 80-7309-212-3.

Jedním z těchto misionářů byl i Bernardino de Sahagún (viz obrázek č. 18). Ten do Nového Španělska přijel až po conquistě, roku 1529. Naučil se náhuatl a pak do něj přeložil dokonce i části Bible. Jeho jméno zde ale uvádím z jiného důvodu. Tím je jeho slavné dílo *Obecná historie věcí království Nového Španělska*. Dnes je toto velevýznamné dílo nazývané *Florentský kodex*. Bohužel v roce 1577, kdy ve Španělsku vládl král Filip II., byla tato kniha zakázána. Král píše: „Z některých dopisů, které nám byly napsány z oněch provincií, jsme vyrozuměli, že otec Bernardino de Sahagún z řádu svatého Františka složil Obecnou historii..., která je velmi bohatým zpracováním všech rituálů a ceremonií a modlářství, jimž se Indiáni ve své nevěrnosti oddávali..., v jazyce mexickém. A byť chápeme, že zápal řečeného otce Bernardina byl dobrý a vedený přáním, aby jeho práce přinesla plody, zdá se nám, že není vhodné, aby... tato kniha byla vytištěna nebo jakkoli se šířila v těch částech světa... Nedovolte, aby někdo psal věci týkajících se pověr a způsobu života, jež vedli tito Indiáni, v žádném jazyce, protože tak to žádá služba Bohu Pánu našemu a nám.“⁸¹

Z této citace španělského panovníka je patrné, že měl pochyby a obavy o rozšíření tohoto díla. To totiž do hloubky popisuje aztéckou kulturu, kalendář, písmo a také náboženské obřady. Toho se král bezpochyby obával a nechtěl, aby se šířily poznatky o krutých obřadech a „modlářství“. Avšak kniha nakonec vytištěna byla a je dodnes nejdůležitějším dokladem toho, jak se v Mexiku žilo a myslelo. Musíme ale připustit fakt, že stejně tak, jako Cortés psal své dopisy s dávkou subjektivity, tak tomu bylo i u Sahagúna. Ten měl mnoho informátorů, kteří však onu dobu před conquistou nezažili anebo byli příliš mladí, aby si ji do detailů pamatovali. Jistě by informace byly daleko objektivnější, kdyby měl Sahagún informace přímo od aztéckých přeživších kněží. Ti se však odmítali svěřovat o náboženských záležitostech a žili spíše v ústraní. Sahagún dostával podrobné informace o obřadech od šlechtických potomků. Ti ale stroze popisovali obřad jako takový, avšak zcela opomíjeli duchovní stránku.

Bylo i několik historiků aztéckého původu, kteří popisovali kulturu i náboženství. Křížová ale konstatuje, že byli velice ovlivněni evropskou literaturou a myšlením. Knihy, které napsali v 17. století, spíše aztéckou minulost idealizují. Proto se nedají použít jako důvěryhodné prameny.

⁸¹ KŘÍŽOVÁ, Markéta. Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005. s. 102 ISBN 80-86493-19-9.

Nahuaské dokumenty, jako jsou například básně, jsou nám dokladem toho, jak na sebe samotní Indiáni nahlíželi, jak se vnímali. Vnímání sebe sama je vidět i ze samotného slova *Indián*. To užívali Španělé pro označení těchto domorodců. Avšak samotní domorodci se mezi sebou takto nenazývali. Vnímali se jako *Aztékové*. Jméno jejich národa symbolizovalo jejich identitu a historii. Domnívám se, že jedním z hlavních úskalí postkolonizace byla otázka, jak uchopit právě onu identitu. Španělé ji samozřejmě chtěli přetvořit k obrazu svému a domorodce poevropštit. Což se jim bez pochyby v mnoha ohledech dařilo.

Za použití násilí, zastrasování a manipulace lze dosáhnout mnohého. Je ale nanejvýš obtížné přetvářet lidské myšlení a zakořeněnost v určitých sociálních vazbách a systémech. Identita je právě tímto systémem, který prostupuje každým jedincem. Jsou to nezastupitelné vztahy, vazby a hodnoty, které jsou obrazem právě oné osobité kultury, kterou se Španělé snažili měnit.

Kulturní identita je obsažena v jakkoli velkém území, které má svůj způsob života, kontinuitu vývoje jedince s vědomím příslušnosti a pospolitosti. Je to právě kulturní identita, kterou se lišíme od jiných společenství. Vytržení z vlastní identity znamená zpřetrhání vazeb k okolnímu světu a zničení vazeb minulých. To pak způsobí, že kolektivní paměť národa zanikne. Je jisté, že kulturní identita posiluje vztahy mezi lidmi a je součástí občanské vybavenosti. Pokud zanikne, znamená to, že jsme o „něco“ ochuzeni.⁸²

Domnívám se, že právě ztráta kulturní identity postihla i národ Aztéků. Nestalo se to během desetiletí, nýbrž staletí. Byla to soustavná manipulativní a christianizační práce Španělů, kterým se přetváření aztécké kultury, náboženství, myšlení a nakonec možná i samotné identity, podařilo. Tato fakta bezpochyby hrají velkou roli ve vnímání následků conquisty. Za úvahu rozhodně stojí, zdali ztráta identity a duchovna není podstatnější a drastičtější nežli ta materiální. Ztráta sebeidentifikace a kulturní identity totiž není otázkou jedné generace. Taková ztráta a pocit vykořeněnosti má, podle mého názoru, dalekosáhlé následky i v životech dnešních Mexičanů.

Co je ale naopak příjemným překvapením, je dochování náhuatlu jako hovorového jazyka až do počátku 20. století. León-Portilla, který patří k malé skupině znalců náhuatlu, konstatuje, že se náhuatl přenesl i do španělštiny. Mezi oběma jazyky

⁸² BENEŠ, J. Základy muzeologie. Opava: Ústav historie a muzeologie. Filozoficko - přírodovědecká fakulta. Slezská univerzita, 1997, s. 21. ISBN 80-901974-3-4.

tak docházelo k výměně slovní zásoby. Dnes tolik známá slova jako *maíz* (kukuřice), *chocolate* (čokoláda), *ahuacatl* (avokádo), *tomatl* (tomato), *coyotl* (kojot) a mnohá další pochází právě z tohoto dnes už mrtvého jazyka.

Je zajímavé, že od počátku 19. století se nedá hovořit pouze o Aztécích, spíše se používá termín Nahuové. Tedy různé indiánské kmeny, které hovořili náhuatlem. Nemísili se mezi sebou pouze běloši a Indiáni, ale také různá indiánská etnika. V 19. a 20. století došlo k tomu, že kultura Nahuů se velice vzdalovala té z období Tenochtitlánu. Lze tedy poznamenat snad jen to, že akulturační tlak dobyvatelů a jejich následovníků byl tak tvrdý, že se jim jejich plán transformace domorodců zdařil.

Křížová však podotýká, že na počátku 20. století zde byla demokratizační snaha mexické vlády. Ta se po Mexické revoluci v letech 1910-1917 snažila zlepšit život všech obyvatel, Indiány nevyjímaje. Pro mne je však naprosto novým poznatkem termín *indigenismus*. Ten měl snahu zlepšit život původních obyvatel a napravit příkoří, která byla napáchána. Vyvrcholením snah o zlepšení životní situace původních obyvatel bylo období 20. - 40. let 20. století. Umělci projevovali stále větší zájem o tradiční aztécké umění. Mezi ně patří například světoznámý Diego Rivera. Zajímavé však je, že tento směr vznikl bez spolupráce s Indiány.

Ze všemožných snah jako byl *indigenismus*, založení institucí zabývajících se aztéckou otázkou, demokratizace země atp., je cítit téměř glorifikace a adorace aztécké civilizace a kultury.⁸³ Aztécká historie, kultura i náboženství se staly předmětem studia vědních disciplín. Také literatura týkající se dějin, kultury, ale i dnešního Mexika je také velice pestrá. V zahraničních institutech a knihovnách jsou uloženy dokonce i obrazové kodexy.

Z těchto faktů je jasné, že aztécká kultura, historie a především náboženství jsou i dnes živým fenoménem.

⁸³ KŘÍŽOVÁ, Markéta. Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005. s. 115-117 ISBN 80-86493-19-9.

Závěr

V mé diplomové práci jsem se zaměřila na dosud nepříliš prozkoumanou problematiku náboženství a filosofie mezoamerického etnika – Aztéků. Jak už jsem uvedla v úvodu, rozhodla jsem se pro toto téma především z důvodu jeho komplexnosti, která, jak jsem zjistila při psaní této práce, byla někdy velice svazující. Nezřídka se mi stávalo, že konkrétní téma souviselo s mnoha dalšími, která by bez pochyby stála za zmínku. Avšak cílem této práce bylo zaměření na duchovní a myšlenkovou stránku aztéckého národa.

Ačkoli zvolené téma práce je obsáhlé po všech stránkách, domnívám se, že se mi podařilo práci zpracovat podle vytyčených cílů. Hlavní cíl mé práce byl velice specifický. Měla jsem objasnit fakt, proč aztécké náboženství a filosofie představovaly neuchopitelný komplex z hlediska poznání tehdejších Evropanů. V úvodu práce jsem si vytyčila také jeden osobní cíl. Chtěla jsem tuto práci oprostit od subjektivních pocitů a názorů, které by nebyly empiricky podloženy. Tendence subjektivně hodnotit a posuzovat především neexaktní obory, jako je právě náboženství a filosofie, jsem měla. Domnívám se však, že se mi podařilo moji práci napsat s jistou dávkou objektivity. Na problematiku jsem nahlížela z několika stran, které jsem následně konfrontovala.

Aby se čtenář mohl oprostit od zlehčeného a stereotypního náhledu na Aztéky jako na barbarský a krvežíznivý národ, nejprve jsem ve své práci uvedla informace o kultuře a civilizaci. Tuto kapitolu jsem pojala jako hutnou sumarizaci, která podává zásadní informace, bez kterých by pochopení náboženství a filosofie nebylo ucelené.

V kapitolách věnujících se především aztéckému náboženství a jeho propojenosti s běžným životem, politikou, uměním a literaturou je zřejmé, že Evropané museli být šokováni náboženským životem tohoto národa. Španělé Aztéky vnímali jako nehumánní bytosti a podřadnou rasu, kterou si chtěli podmanit.

Násilné období conquisty a také pád aztéckého hlavního města Tenochtitlánu líčím ve čtvrté kapitole, nazvané *Tažení do Mexika*. Zde jsem také komparovala pohledy dvou předních historiků, z nichž každý žil v jiném století. Tady je jasně patrný rozdíl ve vnímání Indiánů. Pohled historika 19. století pohlíží na Aztéky téměř stejným prismalem, jako je viděli první dobyvatelé, včetně Cortése. To znamená jako na krutý a nemorální národ. Tento pohled je pohledem značně subjektivním a také je do jisté míry

omezený neznalostí a nechutí poznat pravé příčiny a okolnosti indiánského počínání. Ty tkví v tom, že na rituály musíme pohlížet jako na povinnost, trest, pomstu ale i výsadu. Oproti tomu se pohled historika 20. století v mnohém změnil. Především objektivněji posuzuje všechny skutečnosti a okolnosti náboženských rituálů.

Abych mohla dojít k vytyčeným cílům, bylo nutné prostudovat nejen prameny z posledních dvou set let, ale také prameny soudobých dobyvatelů a misionářů. K naplnění mého cíle jsem pracovala s Cortésovými Dopisy o dobytí Tenochtitlánu. Ty mi poskytly mnoho svědectví o vnímání Indiánů Španěly. Z těchto Dopisů vyplývala ihned jedna zřejmá skutečnost. Byl to fakt, že se z počátku nejednalo o to, že by snad Španělům vadilo aztécké náboženství. Španělé do Mezoamriky původně přijeli kvůli jejímu materiálnímu bohatství. Z Dopisů tedy plynou jednoznačná fakta. To, že silná argumentace a schopnost ospravedlňování krutých činů vede k jejich legitimaci. Je tedy nutné se na problematiku dívat z více stran. Jen tak se člověk nestane obětí zkušeného manipulátora a taktika, jakým Cortés bezpochyby byl.

Po krátké době však Španělé přestali indiánské náboženství tolerovat. Do země přijíždělo stále více misionářů snažících se různými způsoby transformovat indiánskou víru. Uvědomovali si, že náboženství je hluboce zakořeněno v běžném životě i v politice. Přesto se jim za dvě staletí podařilo z „pohanského“ národa vytvořit pravověrné křesťany. Tyto skutečnosti jsem uvedla na pravou míru v páté kapitole, ve které jsem se zaměřila právě na „duchovní conquistu“ a na následnou, více či méně drastickou, christianizaci domorodců.

Došla jsem k závěru, že zásadním problémem aztéckého náboženství a filosofie nebyly ani tak lidské oběti, ale Evropané samotní. Ti totiž nebyli schopni, a snad ani nechtěli nahlížet na indiánské náboženství prismatem Indiánů. Pokud by na něj pohlíželi jako na trest, pomstu a výsadu, došli by stejně jako já k faktu, že fenomén lidské oběti se v aztéckém světě nedal ničím nahradit.

Jedním ze závěrů je, že „duchovní conquista“ se Španělům bez pochyby povedla. Z mé práce vyplývá, že tomu bylo také díky samotnému aztéckému náboženství, které bylo velice tvárné a zpočátku se evropské manipulaci nikterak nebránilo.

Závěr mé diplomové práce není možné shrnout do jediné věty či odstavce, jelikož vnímání tehdejších Evropanů bylo ovlivněno řadou věcí. Jednou z nich zůstává

zásadní rozdíl v myšlení. Španělé přijeli do Mezoameriky s materiálními a individuálními potřebami. Tento typ myšlení byl pro Aztéky nový a snad je neurazím, když použiji slova *naivní*. Také zde bezesporu sehrálo svou roli křesťanství. Z dostupných pramenů je jasné, že morálka, chování a činy dobyvatelů se s tou pravou křesťanskou morálkou a hodnotami nedají srovnat. A ač byla tato válka vedena jako „svatá“, ve jménu Boha, je jisté, že pro Španěly to byla pouhá zástěrka, jak získat ohromné množství půdy a nerostného bohatství.

Podle mého názoru je zejména podstatné to, že ač bylo motivací k pokřesťanštění a důvodu nepochopení původního náboženství více, je zde jeden podstatný následek vyplývající ze španělské conquisty. Tím je ztráta kulturní identity, která poznamenala toto mezoamerické etnikum na mnoho dalších staletí.

Cíle, které jsem si vytyčila na začátku práce, jsem naplnila. Práce je napsána objektivně a na problémy je nahlíženo z více perspektiv. Z práce vyplývají zřejmé důvody, proč nebyli Evropané schopni uchopit aztécké náboženství v celé jeho šíři. Především to je jeho komplexnost, propojenost s přírodou a vesmírem, od kterých se Evropané distancovali.

Nedomnívám se, že by tato práce mohla sloužit pro přímé praktické využití. Je ale možné s ní dále pracovat a rozvíjet. Nastínila jsem v ní totiž dnes tolik diskutované téma multikulturalismu a kulturní identity. Ač tato dvě obsáhlá témata nebyla v zadání mé diplomové práce a dokonce nebyla ani jejím cílem, myslím si, že jsem je do této práce zařadila plným právem.

Multikulturalismus a kulturní identita Aztéků by jistě mohly být dalším zajímavým tématem jiné práce. I když mě tato témata také velice zaujala, tak nebylo v mé moci s nimi pracovat a rozvíjet je. Domnívám se tedy, že tento nedořešený problém by jistě stál za zpracování.

Slovníček často používaných výrazů a jmen

Aguilar, Gerónimo de

Byl španělský kněz, který žil v mayském zajetí. Po vysvobození tlumočil Cortésovi.

Brigatina

Je název pro středomořskou loď, která měla dva stožáry se čtyřmi plachtami. Brigatiny byly původně „lupičské“ lodě.

Cacamazin /kakamazin/

Byl vládce města Texoca (1516-1519).

Calmecac /kalmekak/

Byly ústavy, kde se mládež vychovávala k bojeschopnosti.

Cipactónal a Oxomoco /sipaktónal a ošomoko/

první lidé na Zemi

Cofradíaz /kofradíaz/

Bratrstvo, které fungovalo jako náboženská instituce.

Copál /kopál/

Je druh pryskyřice, která je podobná jantaru. Copál se sbíral především z větví a kořenů pouze určitých stromů.

Díaz del Castillo, Bernal /díaz del kastijo/

Byl španělský dobyvatel a kronikář. Žil v letech 1495/6-1585.

Encomienda /enkomienda/

Byla společenská a hospodářská instituce, která existovala v období conquisty. Během první poloviny 16. století byla postupně nahrazena repartimientem. Základní princip byl přenos feudálních vztahů z evropského prostředí do Mezoameriky.

Fiesta

slavnost; svátek

Florentský kodex

Je název pro etnografické dílo františkánského biskupa Bernardina de Sahagún ze 16. století. V originále se toto dílo nazývá „*La Historia General de las Cosas de Nueva España*“.

Huaxolotl /vašolotl/

crocan, krůta

Huehuateotl /veveteotl/

božstvo ohně

Huehuecoyotl /vevekojotl/

v češtině „Starý kojot“; Bůh pomlouvač – převzatý od Otomínů

Huitzilopochtli /vitzilopočtli/

český ekvivalent: Kolibřík Jihu a také Bůh války a slunce

Bylo jedno z hlavních aztéckých božstev.

Chocolatl /čokolatl/

Byl čokoládový nápoj, do kterého se přidávala vanilka a další koření.

Itzli /ičtli/

přírodní sopečné sklo nebo také Obsidián

Karel V.

Byl nejmocnější habsburský panovník, žijící v letech 1500-1558.

Kazik

jiným slovem náčelník

Kodex

Takto je obecně nazýván mexický rukopis.

Las Casas, Bartolomé

Byl španělský historik a dominikánský biskup. Žil v letech 1474-1566.

Malinche /malinče/

(Malintzin; Doña Marina) Byla spolu s Aguilarem první tlumočnicí Cortése. Později se stala jeho manželkou.

Mictlan /miktlan/

podsvětí

Moctezuma /moktezuma/

(Muctezuma; Moctezuma II. Xocoyotzin; Mladší syn) Byl aztécký panovník vládoucí v letech 1502-1520.

Nahual /naval/

Magická víra spojující osud zvířete s životem člověka.

Nahuové /navuové/

Tímto názvem označujeme jazykovou skupinu obyvatel patřících většinou do oblasti Mezoameriky.

Náhuatl /navuatl/

český ekvivalent Nahujštiny; Jazyk, kterým mluvili Aztékové.

Narváez, Pánfilo de

Byl španělský dobyvatel a stoupenec Diega Velázqueze.

Nemontemi

Je název pro pět neblahých dní na konci roku.

Nopál

(Pichlavá hruška) Je druh kaktusu, na kterém rostly „pichlavé hrušky“ – kaktusové plody. Aztécký název je *tuna*.

Nové Španělsko

(Nueva España del Mar Océano; Nové Španělsko zaoceánské) Je název, který dali Španělé území, které dnes zahrnuje oblast Mexika, část Spojených států amerických a Střední Ameriku.

Ocelotl /oselotl/

Kočkovitá šelma, která je v češtině známá jako Ocelot.

Ométeotl

Také Pán kouřící zrcadlo nebo Bůh duality, sídlící v Omeyocanu – ve 13. nebi.

Pulque /pulke/

Tento název je jihoamerického původu. Aztécký ekvivalent je *oktli*. Je to alkoholický nápoj, který se připravoval ze šťávy agáve.

Popocatepetl /popokatepetl/

Je sopka, dnes už vyhaslá. Leží v nadmořské výšce 5452 m.

Quetzalcóatl /ketsalkoatl/

(Opeřený had) Bylo jedno ze čtyř aztéckých hlavních božstev. Byl to Bůh – Stvořitel života a lidí, který dal Aztékům kukuřici.

Repartimiento

Bylo stejně tak jako encomienda způsob distribuce pracovní síly v Mezoamerice. Definitivně byl tento systém zrušen v první polovině 19. století po válce španělských kolonií v Americe za nezávislost. Podle repartimenta muselo 10 % lidí z každé indiánské vesnice pracovat na majetku Španělů; nejtvrďší pracovní podmínky panovaly v dolech.

Semanavac /semanavak/

jiným slovem „země“

Tecuichpotzin /tekuišpotsin/

princezna; dcera Moctezumy mladšího

Tenochtitlán /tenočtitlán/

(Timixtitán; Temixitán; Muxtitán) Bylo aztécké hlavní město. V náhuatlu název města znamená *Mezi kamennými kaktusy*. Město bylo založeno roku 1325 na malém ostrůvku jezera Texcoco.

Teocalli /teokali/

chrámová pyramida

Teosintle

divoká kukuřice

Tepeyac /tepejak/

Je pahorek v Mexiko City.

Teyolia

síla srdce

Tezcatlipoca /teskatlipoka/

Bylo božstvo s různými názvy. Vyskytovalo se v různých podobách.

Tezcuco / **Texcoco** /teskuko, teškoko/

(Místo zastavení) Jedno z velice důležitých předkolumbovských měst.

Tlacopán /tlakopan/

Byl předkolumbovský městský stát ležící u jezera Texcoco.

Tlaloc /tlalok/

božstvo deště

Tonalli

Síla mysli či vitalita, sídlící v hlavě.

Tonanzin /tonansin/

božstvo „matka“

Tonatiuh /tonatiu/

božstvo Slunce

Topan

(To, co je nad zemí), nebesa

Tridentský koncil

Byl 19. ekumenický koncil uznaný katolickou církví. Svolal jej papež Pavel III. roku 1545. Koncil zasedal v Trentu. Řešila se otázka protestantství a katolické reformace.

Velázquez de Cuéllar, Diego de /velazkéz/

Byl španělský dobyvatel. Později se stal guvernérem Kuby.

Xipe /šipe/
božstvo „Odřený z kůže“

Výslovnost náhuatlu

Výslovnost náhuatlu má svá specifická pravidla. Tím, že většina děl a kodexů byla psána latinkou a ve španělštině, tak při výslovnosti náhuatlu se postupuje stejně jako v tomto jazyce.

Písmeno **c**:

- před všemi souhláskami a samohláskami *a, o u* se vyslovuje **k**
 - například: Tlacopan: tlakopan
- před samohláskami *e, i* se vyslovuje jako neznělé **s**
 - například: cihuacoatl: sivakoatl

Písmeno **ch**:

- vždy se vyslovuje jako **č**
 - například: Tenochtitlán: tenočtitlán

Písmeno **j**:

- vždy se vyslovuje jako **ch**

Písmeno **x**:

- vždy se vyslovuje jako **š**
 - například: Mextli: meštli

Písmeno **h**:

- nevyslovuje se
 - například: Ometeuhetli: ometeuktli

Dvojhlaska **hu**:

- vyslovuje se jako **v**
 - například: Teotihuacán: teotivakán

Spojení **gue, gui** se vždy vyslovuje jako **ge, gi**.

Spojení **que** se vždy vyslovuje jako **ke**.

- například: Quetzalcoatli: ketsalkoatl

Seznam literatury a použitých zdrojů

• Monografie:

BENEŠ, J. Základy muzeologie. Opava: Ústav historie a muzeologie. Filozoficko-přírodovědecká fakulta. Slezská univerzita, 1997. ISBN 80-901974-3-4.

CARRASCO, David. Náboženství Mezoameriky: Kosmovize a obřadní centra. Praha: Prostor, 1998. 228 s. ISBN 80-85190-72-9.

CORTÉS, Hernán. Dopisy: druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu. 1. vyd. Praha: Argo, 2000. 179 s. Capricorn; sv. 3. ISBN 80-7203-213-5 .

DEL CASTILLO, Bernal Díaz. Pravdivá historie dobývání Mexika. 1. vyd. Praha: Odeon, 1980. 507 s.

KAŠPAR, Oldřich; MÁNKOVÁ, Eva. Dějiny Mexika. Praha: Lidové noviny, 1999. 371s. ISBN 80-7106-269-3.

KOSTIČOVÁ, Marie; KŘÍŽOVÁ, Markéta; KVĚTINOVÁ, Sylvie. Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky. Praha: XYZ, 2011. 300 s. ISBN 978-80-7388-467-3.

KŘÍŽOVÁ, Markéta. Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005. 124 s. ISBN 80-86493-19-9.

LEÓN-PORTILLA, Miguél. Aztécká filosofie: Myšlenky Nahuů na základě původních pramenů. Argo, 2003. 406 s. ISBN 80-7203-461-8.

OWUSU, Heike. Symboly Inků, Mayů a Aztéků: Symbolika zmizelých národů. Olomouc: Fontána, 2004. 274 s. ISBN 80-7336-195-7.

SLAVÍK, Ivan. Motýl z obsidiánu: Parafráze aztécké lyriky. Praha: Mladá Fronta, 1974. 170 s. Květy poezie; sv. 114.

VAILLANT, George C. Aztékové: Původ, vzestup a pád národa Aztéků. Praha: Orbis, 1974. 254 s.

• Články

ELFERINK, Jan. Teotlaqualli : The Psychoactive Food of Aztec Gods. Journal of Psychoactive Drugs. Oct-Dec 1999, 31, 4, s. 435-440.

GUTTMAN, John. Macuahuitl. Millitary History. May 2010, 1, 27, s. 21.

• Stat' ze sborníku

LEÓN-PORTILLA, Miguél. Mytologie starého Mexika. In Mytologie starověku. Praha: Orbis, 1977, s. 369-391

Obrazový materiál

Obrázek č. 1

Bobby Rica [online]. 2008 [cit. 2010-12-20]. Bobbyrica.com. Dostupné z WWW: <<http://www.bobbyrica.com/wp-content/uploads/2008/11/panama-quetzal-2.jpg>>.

Obrázek č. 2

En Cuentos [online]. 2008 [cit. 2010-12-20]. Encuentos.com. Dostupné z WWW: <<http://www.encuentos.com/wp-content/uploads/2008/05/quetzalcoatli.jpg>>.

Obrázek č. 3

Google [online]. 2010 [cit. 2010-12-20]. Picasa.google.com. Dostupné z WWW: <<http://picasaweb.google.com/carlosmesa/CodexFejevaryMayer#5438613709244260466>>.

Obrázek č. 4

FAMSI [online]. 2010 [cit. 2010-12-20]. Famsi.org. Dostupné z WWW: <http://www.famsi.org/research/loubat/Vaticanus%203738/page_01v.jpg>.

Obrázek č. 5

Wikipedia [online]. 2010 [cit. 2010-12-20]. Wikipedia.org. Dostupné z WWW: <<http://en.wikipedia.org/wiki/File:CodexMendoza01.jpg>>.

Obrázek č. 6

Wikipedia [online]. 2010 [cit. 2010-12-20]. Wikipedia.org. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Huitzilopochtli>>.

Obrázek č. 7

Batu Hijau school [online]. 2007 [cit. 2010-12-21]. Batuhijauschool.org. Dostupné z WWW: <<http://www.batuhijauschool.org/Asmat/studentpages/shaza/Social%20studies/Aztec%20pictures/aztecs40.gif>>.

Obrázek č. 8

Latin american studies [online]. 2006 [cit. 2010-12-19]. Latinamericanstudies.org. Dostupné z WWW: <<http://www.latinamericanstudies.org/aztecs/aztec-ring.jpg>>.

Obrázek č. 9

Latin american studies [online]. 2006 [cit. 2010-12-19]. Latinamericanstudies.org. Dostupné z WWW: <<http://www.latinamericanstudies.org/aztecs/aztecs34.gif>>.

Obrázek č. 10

VAILLANT, George C. Aztékové: Původ, vzestup a pád národa Aztéků. Praha: Orbis, 1974. s. 183

Obrázek č. 11

VAILLANT, George C. Aztékové: Původ, vzestup a pád národa Aztéků. Praha: Orbis, 1974. s. 168

Obrázek č. 12

VAILLANT, George C. Aztékové: Původ, vzestup a pád národa Aztéků. Praha: Orbis, 1974. s. 170

Obrázek č. 13

Motecuhzoma [online]. 2007 [cit. 2010-12-11]. Motecuhzoma.de.
Dostupné z WWW: <<http://www.motecuhzoma.de/popocatepetl.jpg>>.

Obrázek č. 14

The Flying kiwi [online]. 2009 [cit. 2010-12-14]. Richard-seaman.com.
Dostupné z WWW:
<<http://www.richardseaman.com/Travel/Mexico/Teotihuacan/PyramidOfTheMoonFromTheSouthWest.jpg>>.

Obrázek č. 15

Foundation for the advancement of mesoamerican studies, Inc. [online]. 2010 [cit. 2011-1-12]. Famsi.org.
Dostupné z WWW:
<http://www.famsi.org/research/graz/magliabechiano/img_page008.html>.

Obrázek č. 16

Foundation for the advancement of mesoamerican studies, Inc. [online]. 2010 [cit. 2011-1-12]. Famsi.org. Dostupné z WWW:
<http://www.famsi.org/research/aguilas/Aztec_Architecture_Part1.pdf>.

Obrázek č. 17

Communio [online]. 2008 [cit. 2011-03-04]. Communio.stblogs.org. Dostupné z WWW: <<http://communio.stblogs.org/blessed-virgin-mary/2008/12/>>.

Obrázek č. 18

Tubicentenario [online]. 2011 [cit. 2011-03-04]. Bicentenario.com.mx.
Dostupné z WWW: <<http://bicentenario.com.mx/wp-content/uploads/2010/08/Fray-Bernardino-de-Sahagun.jpg>>.

Obrázek č. 19

Loscabosgolfresort.com [online]. 2011 [cit. 2011-03-01]. Dostupné z WWW:
<<http://www.loscabosgolfresort.com/blog/wp-content/uploads/2010/09/mexican-flag.jpg>>.

Přílohy

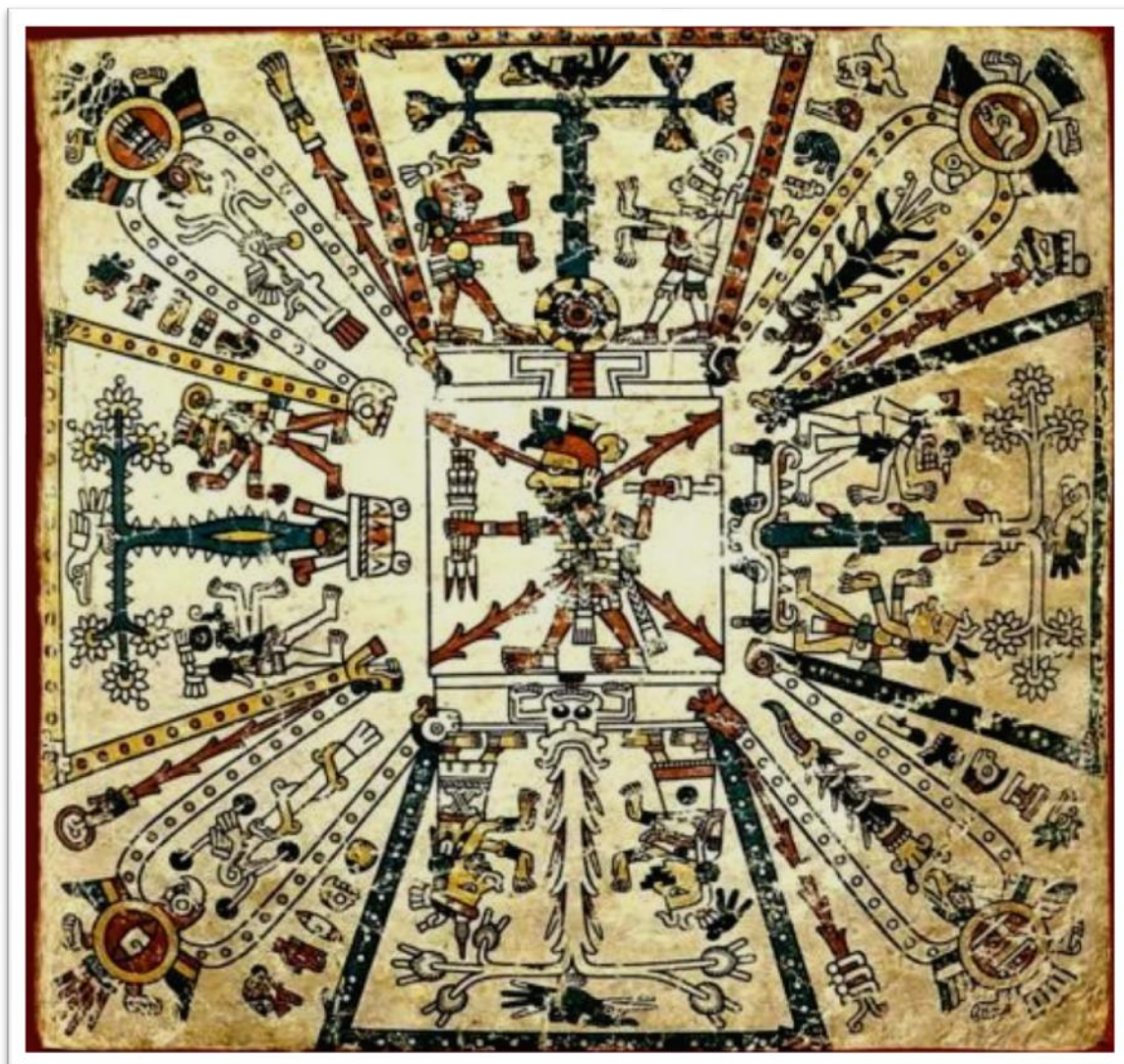
Obrázek č. 1. – pták Quetzal

Obrázek č. 2 – aztécký válečník

Obrázek č. 3 - aztécký svět (kodex Fejérváry-Mayer)

Obrázek č. 4 – nebesa

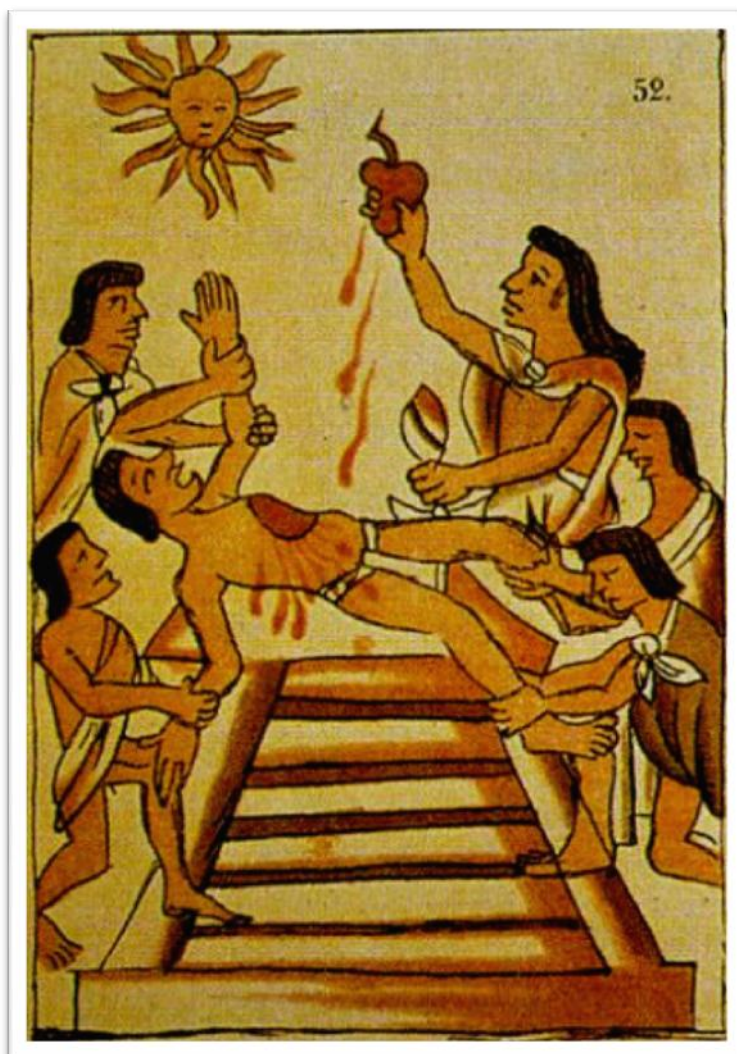
Obrázek č. 5 – Tenochtitlán: orel na nopálu (kodex Mendoza)

Obrázek č. 6 - Huitzilopochtli, bůh války a slunce

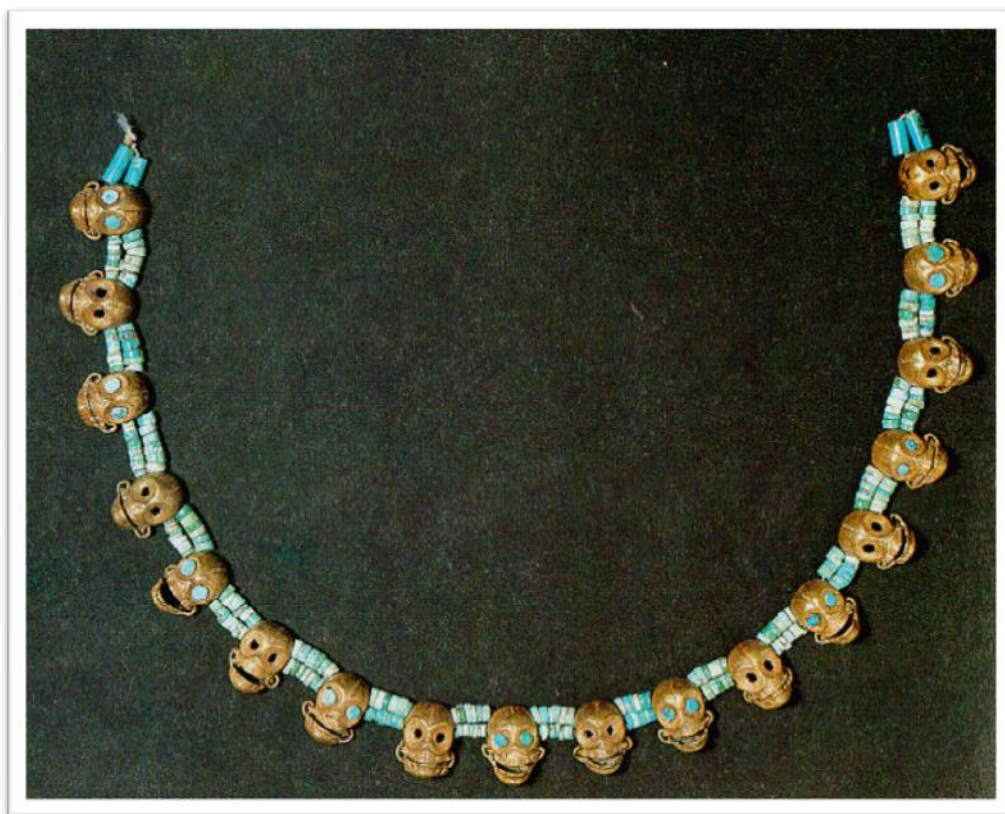
Obrázek č. 7 – obětování vytržením srdce

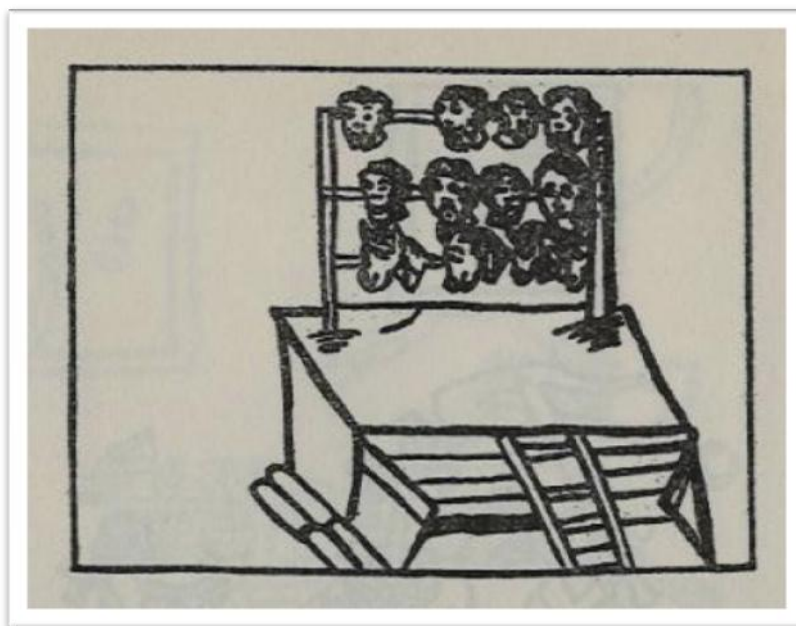
Obrázek č. 8 – zlatá náušnice

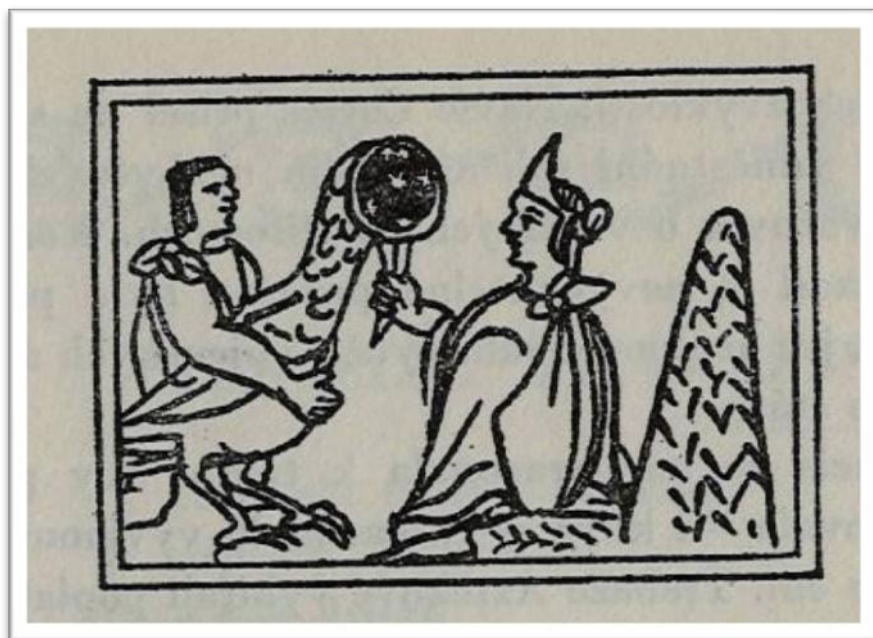
Obrázek č. 9 – náhrdelník z polodrahokamů

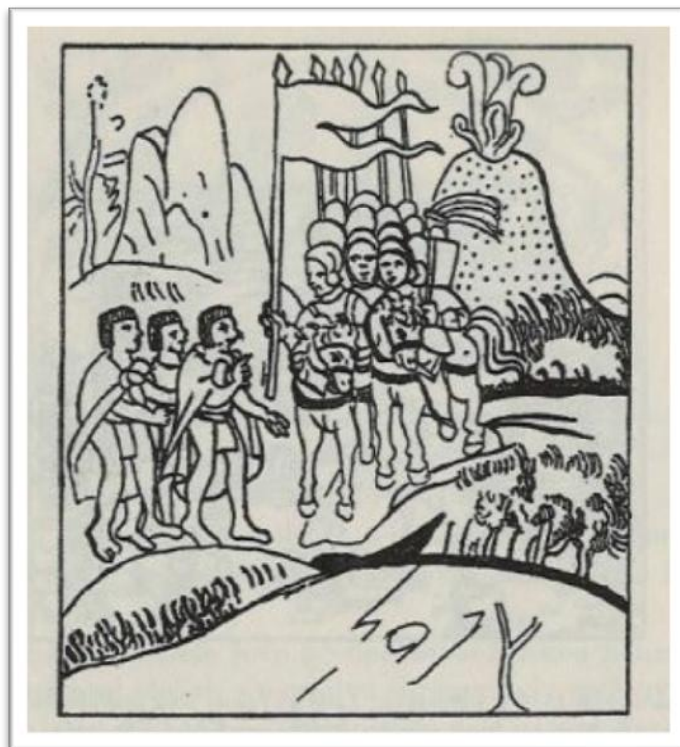
Obrázek č. 10 – Hlavy obětovaných mužů byly vystavovány před chrámy.

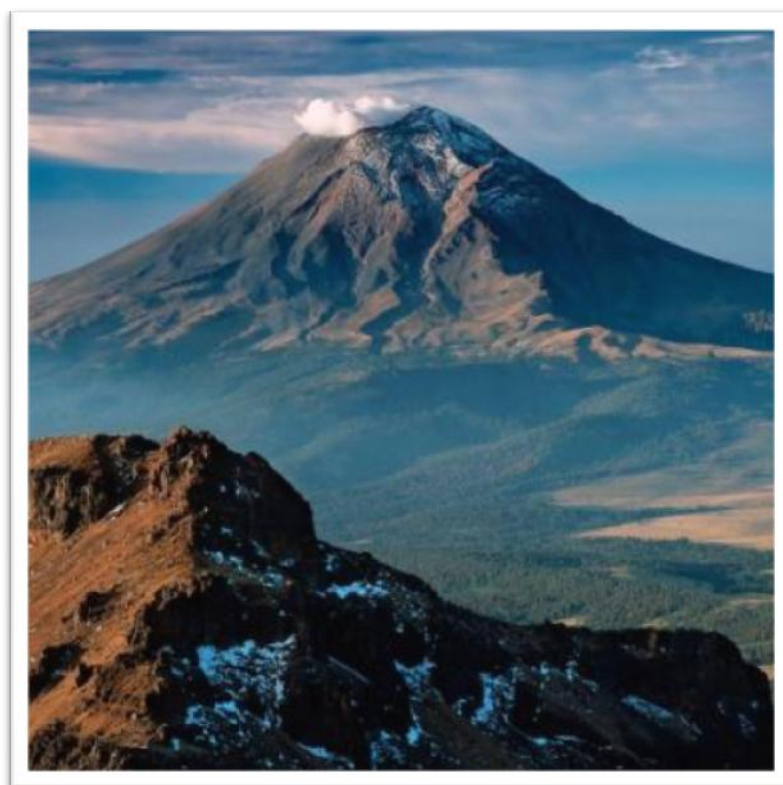
Obrázek č. 11 – magický pták se zrcadlem v hlavě

Obrázek č. 12 – V dálce za Španěly je vidět soptící Popocatepetl.

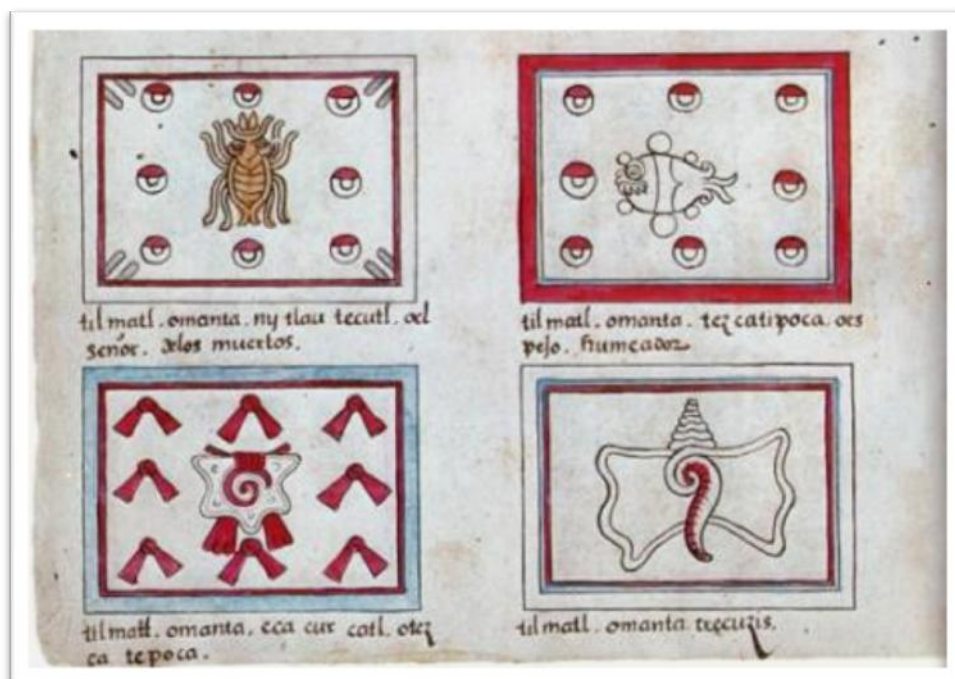
Obrázek č. 13 – Popocatepetl

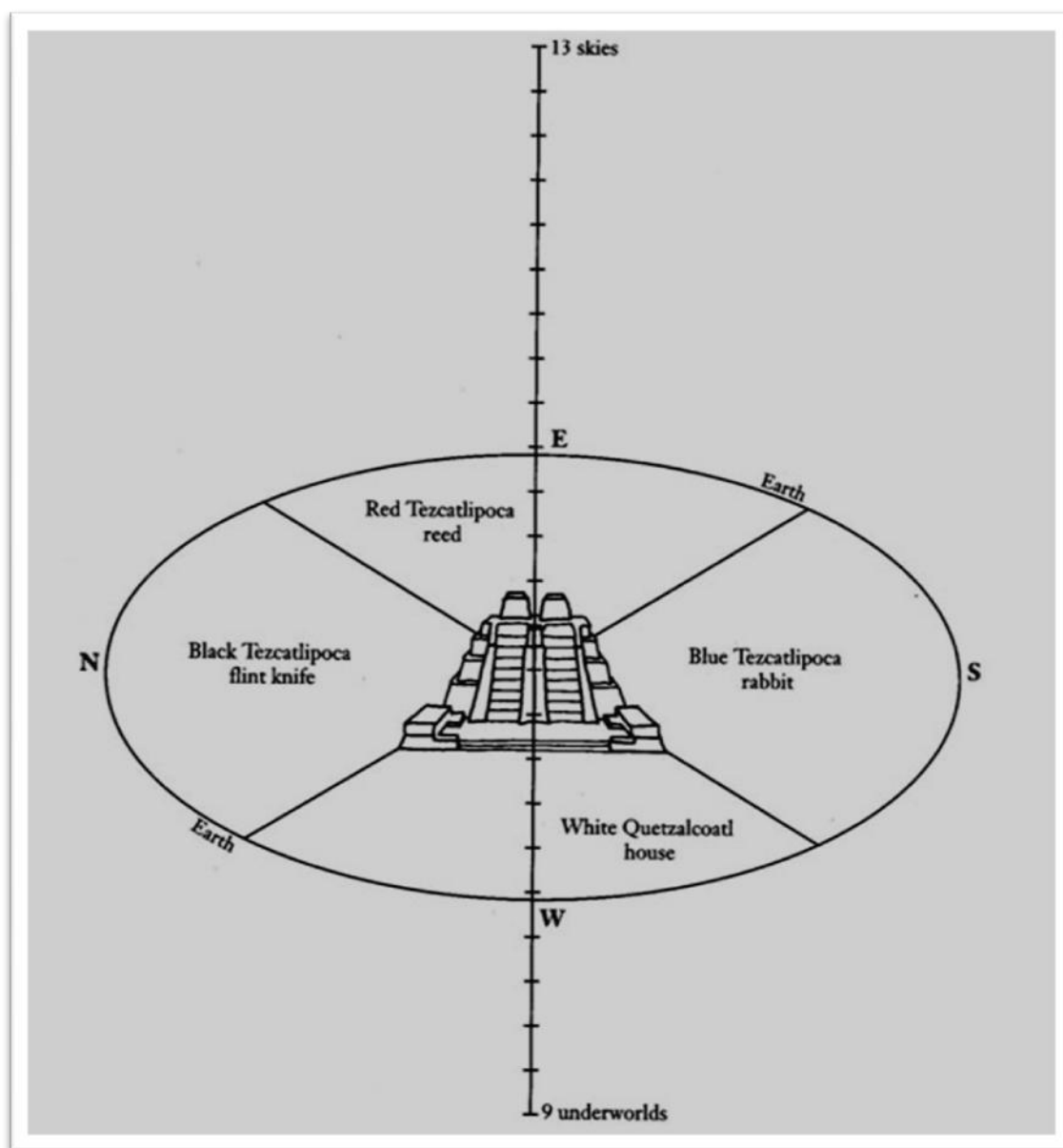
Obrázek č. 14 – chrámová pyramida

Obrázek č. 15 – část aztéckého kalendáře (kodex Magliabechiano)

Obrázek č. 16 – Na obrázku je vidět hlavní pyramida. Kruh znázorňuje Zemi. Dále jsou vidět čtyři světové strany tříděné podle barev (červená-východ; černá-sever; bílá-západ; modrá-jih) a také třináct nebí a devět podsvětí.

Obrázek č. 17 – obraz Panny Marie Guadalupské

Obrázek č. 18 – Bernardino de Sahagún

Obrázek č. 19 – mexická vlajka

Tabulka č. 1 – náboženské rituály

měsíc – český překlad	obřady
Atlcoualco - potřeba vody 12.2 -3.3	obřady k přivolání deště, oběť dítěte, oběť k počtě Xipeho tupými zbraněmi
Tlacaxipeualiztli - stahování mužů 4.3 -23.3	božstvo Xipe: zosobňování Xipeho kněžími, tance kněžích oděných do lidské kůže, zemědělské tance
Tozoztontli - krátký půst 24.3 -12.4	Coatlicue a Tlalokové: dětské oběti pro přivolání deště
Huei tozoztli - dlouhý půst 13.4 -2.5	uctívání kukuřice, bohové Centéotl a Chicomecóatl, pouštění žilou, dívky žehnají zaseté kukuřici
Toxcatl - sucho nebo kluzko 3.5 -22.5	Začíná doba dešťů a uctívání Tezcatlipoca a Huitzilopochtliho, obětování dětí
Etzalqualiztli - kaše z bohů 23.5 -11.6	Tlalokové, ceremoniální krádeže, obřady k přivolání deště, utopení chlapce a dívky v kanoi naplněné srdci obětovaných
Tecuhilhuitontli - malý půst princů 12.6 -1.7	Huixtocihuatl, obřad odpařovačů soli, tance žen s obětí kněžky
Hueitecuhilhuitl – velký půst vládců 2.7 -21.7	Uctívání dozrávající kukuřice a bohyně Xilonen. Půst k počtě ženského božstva. Oběť otrokyně – po té je dovoleno jíst novou kukuřici.
Tlaxochimaco – zrození květů 22.7 -10.8	Huitzilopochtli, hostiny na úctu k božstvu, tance obou pohlaví, slavnost obchodníků na počest jejich ochránce Yacatecuhutli.
Xocotlhuetzi – podání plodů 11.8 -30.8	Huehuetéotl, oběť ohně, soutěž mladíků ve šplhání na sloup (aby získali odznaky na vrcholu)
Ochpaniztli – měsíc kořat 31.8 -19.9	Obětování ženy (představitelky kukuřice), obřady proti dešti při sklizni, zápasy válečníků Orla a Ocelota.
Teotleco – návrat božstev 20.9 -9.10	Obřady k počtě návratu božstev na zemi – prvním je Tezcatlipoca, obřadní opíjení a oběť ohně
Tepeilhuitl – slavnost hor 10.10 -29.10	Tlalokové – uctění horských božstev deště, obřadní kanibalismus
Quecholli – pták koroptev 30.10 -18.11	Mixcoatl – obětování zvířat a hostina
Panquetzaliztli – slavnost vlajek 19.11 -8.12	Huitzilopochtli – slavnosti k počtě božstvu války, zápasy
Atemoztli – padání vody 9.12 -28.12	Tlalokové – obětování domácím božstvům
Tititl – špatné počasí 29.12 -17.1	Ilamatecuhitl – obětování ženy (představitelky božstva), přivolávání deště pláčem, křikem dětí a bitím žen slámovými pytli, aby plakaly.
Izcalli – znovuprobuzení 18.1 – 6.2	Zabíjení zajatců každé čtyři roky, nemontemi: pět neblahých dní 7.2 – 11.2

85

⁸⁵ Zpracováno dle: VAILLANT, George C. Aztékové: Původ, vzestup a pád národa Aztéků. Praha: Orbis, 1974.